

JAVISKO

časopis pre amatérské divadlo a umelecký prednes | www.nocka.sk

MICHAELA RÝGROVÁ

Stáva sa z divadla ohrozený druh?

NA VÝCHODE NIČ NIE JE?

Úryvky z dejín detského divadla po dnešok

SLOVÁCI OPĚ V MONAKU!

Lakomec z Prievidze na medzinárodnom festivale

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

452 | december 2021 • 2,50 €

A ČO FESTIVALY?

Čo pandémie vzala
a aké výzvy prináša

TAKMER SME O ŇU PRIŠLI
SCÉNICKÚ ŽATVU
SME ZACHRÁNILI

V PRVOM RADE VIDEOPODCAST O DIVADLE

10 častí o príprave
divadelnej inscenácie
zameraných na jej
jednotlivé zložky:

réžia, dramaturgia, herectvo,
výtvarná, hudobná a pohybová zložka

Host'ami budú profesionálni umelci
a umelkyne, ktorí nám priblížia,
ako divadelná inscenácia vzniká
alebo môže vzniknúť, na čo si dať
pozor a na čo nezabudnúť:

Jozef Krasula, Peter Pavlac, Silvester Lavrík, Dušan Vicen,
Alena Lelková, Michal Ložonský, Gabriela Čechová,
Renata Jurčová, Kamil Žiška, Lucia Lejková

Námet, scenár, moderuje: Lucia Lasičková

Zvuk, strih: Pavel Smejkal

Kamera: Jakub Jančo, Peter Zákuťanský

Časti podcastu bude NOC postupne sprístupňovať od decembra 2021, pričom bude dostupný vo forme videa, podcastu a od roku 2022 aj vo forme písomného metodického materiálu.

Divadelníci všetkých krajov – spojte sa!

Premena spoločnosti, ktorej sme dnes svedkami, ovplyvňuje nielen našu politickú krajinu, ale zároveň vytvára vražedný koktail prudko narastajúcich turbulencií, ktoré majú dosah aj na každodennú realitu. Takýto svet sme nikdy doteraz neobývali. Celosvetová pandémia ochromila azda všetky aspekty života. V rámci divadelnej kultúry sme to zaznamenali pri opakovanom odkladaní a rušení predstavení a našich drahocenných festivalov, prehliadok a súťaží.

Nápad venovať sa v tomto čísle problematike festivalov prišiel s nečakaným úderom. Po bolestivom zrušení pôvodného termínu i plánovaného rozsahu hlavného a sprievodného programu Scénickej žatvy 2021. Až do celosvetovej krízy sme mohli badať kvantitatívny rozmach hromadných podujatí a zvyšovanie ich významu. Podľa International Festivals and Events Association sa do roku 2020 v celosvetovom meradle uskutočňovalo viac ako 4,5 milióna podujatí ročne a iba na Slovensku podporuje Fond na podporu umenia vyše 1 200 festivalov, prehliadok či výstav. Vzhľadom na to, ako stúpa ich popularita a dosah na spoločnosť, rastie aj potreba vedeckého skúmania a usmerňovania efektov kultúrnych podujatí. Aké formy tejto platformy môžu pomôcť nášmu ochotníckemu divadlu či umeleckému prednesu? Malé? Veľké? Renomované? Lokálne? Interiérové? Openairové? Fajnšmekerské? Turistické? Monotematické? Súťažné? S pôle-mêle dramaturgiou?

Festival môže byť sviatkom umenia i triumfom biznisu, koncentráciou tvorivej energie i monštruóznou žabou na grantovom prameni, ukazovateľom skutočného stavu príslušnej oblasti i liahňou ilúzií. Iste, v našom ochotníckom a recitačnom prostredí sú na poprednom mieste postupové súťaže s dlhoročnou tradíciou, ale je možné sa inšpirovať aj inými typmi festivalov? Nielen o tom porozpráva česká odborníčka na ekologické divadlo Michaela Rýgrová, ktorá sa problematike organizácie kultúrnych podujatí venuje dlhodobo.

Nasledujúce stránky sú venované úctyhodnému výpočtu reportáží z festivalov, ktoré sa nakoniec podarilo realizovať v akej-takej podobe. Či už ide o Palárikovu Rakovú, Festival amatérskeho divadla v Nitre, Jiráskův Hronov či Scénickú žatvu a Hviezdoslavov Kubín, všetci organizátori a organizátorky, dobrovoľníci a dobrovoľníčky, súbory atď., si zaslúžia veľký obdiv za odmakanú prácu a publikum veľké poďakovanie za jeho priazeň.

Hoci nám všetkých deväť múz evidentne fandilo a Thália mala čo robiť, aby presvedčila neúprosných epidemiológov, mnohé podujatia sa tento rok adaptovali alebo rovno zrušili. Patrí medzi ne aj celoštátna postupová súťaž a prehliadka detskej dramatickej tvorivosti Zlatá priadka. Keďže sa posledný rok školy opakovane zatvárali a otvárali a mnohé detské a mládežnícke súbory ostali paralyzované, snažili sme sa vám v celom ročníku časopisu prinášať aspoň rozhovory, výročné či historické články

o tejto krehkej súčasť divadelnej kultúry. V treťom čísle vám Alžbeta Verešpejová priblíži v akomsi cestovnom bedekri úspechy a výrazné príbehy detských divadiel a divadiel pre deti hraných deťmi a mládežou v rámci Prešovského kraja. Veríme, že týmto symbolickým gestom podnietime nielen reflektované súbory na ďalšiu tvorivú činnosť, ale inšpirujeme aj nové tváre a rozvíjajúce sa talenty. S rovnakým zámerom vás pozývame sa prihlásiť na dvojročný akreditovaný kurz zameraný na tvorbu divadelnej inscenácie. Ak ste už totiž počuli o vrchole ochotníckeho divadla, Svetovom festivale amatérskeho divadla Mondial du Théâtre v Monaku, asi tušíte, že po absolvovaní daného vzdelávacieho kurzu sa šance dostať na tento prestížny festival priam znásobia. Slováci sú totiž oproti zahraničným kolegom „anomáliou“ a od vzniku festivalu v roku 1957 sa nám podarilo prebojovať do Monaka až desaťkrát! Posledný raz nás reprezentovalo Divadlo „A“ a Divadlo Shanti z Prievidze s inscenáciou Lakomec, o ktorej nás v tomto Javiske informoval Jozef Krasula v rozhovore s členmi súboru i sumarizujúcej správe o festivale a kongrese AITA/IATA.

Krédom tohto ročníka časopisu JavisKO bol a naďalej ostáva REŠTART a s rovnakým sloganom sa snažila vo svojej pompéznosti predstaviť aj Scénická žatva. Namiesto obrody však prežívame nekonečné delírium, ktoré nás vyčerpať, nahnevalo, odradilo. Je však stále namieste veriť, inšpirovať, podnecovať, vzdelávať, nádejať sa? Určite áno, ak resuscitujeme naše kolektívne úsilie i individuálnu tvorivosť. Fenomén kultúrnych podujatí tu s nami preživa už od čias antiky, a ak budeme schopní zhodnocovať efekty, prispôbovať požiadavky a cieľavedome pristupovať k festivalom ako k nástroju zachovania, rozvoja a ochrany kultúry a jej špecifických častí, môžeme čeliť aj ďalším, postpandemickým výzvam. Všetci máme problémy, no je lepšie ich mať spolu. Veď čo iné sú festivaly ako priestor na spoločné prežívanie a spájanie? Takáto diskusia o budúcom „normále“ sa môže ešte dnes zdať nepredstaviteľná, či dokonca neetická. Je to ako básniť o chuti tam, kde sa hladuje. Ak je však festival stan, ktorý sme postavili na to, aby nás chránil, teraz musíme chrániť my jeho.

Na začiatku nového roku vám chceme na nasledujúcich stránkach ukázať, že sa nám možno naskytl jediný priestor na hlbkú sebareflexiu, zastavenie, v ktorom sa môže zrodiť dialóg s novými formami javiskovej kreativity. V mene redakčnej rady i celého Národného osvetového centra vám, čtení čitateľa, prajeme pevný krok do nového roku 2022.

Jakub Molnár
šéfredaktor
časopisu JavisKO

FOTO | Dorothea Holubová

Renata Jurčová

Zasľúbená krajina

A prekročil prah
toho,
čo nazývajú vlastnou
prázdnotou.
Zvnútra sa dotkol
končeka päty.
Na ceste k sebe stratil mňa.
Sú chvíle,
nespavosť lepí na tvár ryhy.
V ryhách sa neschováš.
Unavená sa spúšťam
dolu po túžbe
nájsť pochopenie tam,
kde nenachádzam.
Sú chvíle,
už žiadny ďalší krok
na mojom území
nie je možný
a sú to presne tie chvíle,
keď si musím pripomínať,
že tá noha, čo po mne dupe,
bola anjelova.
Potom sa pýtam,
kde sa končí hranica priateľskej ruky
a kde je to vlastná paža,
čo zovrela stisk.
Hľadáme autentický obraz
v miliónoch napodobení.
Všetky sú tak neskutočne známe,
áno, vychádzajú z môjho obrazu,
ale nie sú ozajstným obrazom.
Mal'ba, ktorú dýchaš,
tebou vibruje
a prerastá ťa
cez končeky prstov
ďaleko ďaleko
do zasľúbenej krajiny.

Obsah

- 04** **BÁSEŇ ČÍSLA**
Renata Jurčová: Zasľúbená krajina
- 63** **TÉMA ČÍSLA**
A čo festivaly?
- 05** **ROZHOVOR**
Michaela Rýgrová, odborníčka na ekologické divadlo
- 14** **Roman Vykysalý, riaditeľ Kremnických gagov**
- 52** **Michaela Vrábová a Štefan Orság, členovia Divadla „A“ a Divadla Šhanti**
- 08** **FESTIVALY, PREHLIADKY, SÚŤAŽE**
Miesto, kde je na prvom mieste komunikácia a sloboda tvorby
- 10** **Na Gorazdovom Močenku humor, viera i lazar**
- 12** **Palárikova Raková**
- 18** **Akademický Prešov po päťdesiate piate, v jesennom vydaní**
- 20** **Scénická žatva ako rozprava o životaschopnosti divadla**
- 26** **Medzinárodný festival poézie vo Valašskom Meziříčí**
- 28** **Úprimné hlasy vo svetle**
- 30** **My proti covidu...**
- 46** **Jiráskův Hronov pod Damoklovým mečom covidu**
- 34** **METODICKÉ LISTY**
Práca s dramatickým textom Škriatok od Ferka Urbánka
- 40** **Z DEJÍN REGIÓNOV**
Náhl'ad do ochotníckeho divadla Prešovského kraja I.
- 50** **ZA HRANICU**
Slovensko v Monaku ani tentoraz nechýbalo
- 56** **Dôverujú Holanďania pouličnému umeniu?**
- 60** **DIDA – energia, ktorá nás všetkých drží pri živote**
- 58** **ZO ŽIVOTA DIVADELNÍKA**
Hľadáme sa, hľadáme...
- 39** **Chceš sa stať divadelným režisérom a dramaturgom?**

2021, nepublikované

JAVSKO 3/2021 | Ročník LIII. | Periodicita: 3x ročne | Vyšlo: december 2021 | Cena: 2,50 €
Vydavateľ: Národné osvetové centrum | Námestie SNP 12 | 812 34 Bratislava | IČO: 164 615 | press@nocka.sk
Vedúca vydania: Alexandra Žilavá | Šéfredaktor: Jakub Molnár | Redakčná rada: Jaroslava Čajková, Katarína Mišíková Hitzingerová, Renata Jurčová, Jozef Krasula, Lucia Lasičková, Matej Moško, Alexandra Štefková
Na čísle spolupracovali: Miroslav Ballay, Lucia Ditmarová, Daniela Evjáková, Ján Fakla, Matej Feldbauer, Zuzana Galková, Magdaléna Hianiková, Karol Horváth, Ján Hyža, Silvia Kajánková, Jozef Kovalčík, Martina Koval Majerníková, Jana Mikitková, Soňa Pariláková, Alžbeta Rusnáková, Marika Smreková, Jana Soprová, Alžbeta Verešpejová
Fotografie: Patrik Čech, Ján Fakla, Mikuláš Hrdlička, Jakub Jančo, Tiana Kolárová, Filip Lašut, Michal Lašut, Sylvie Mathieu, Ivo Mičkal, Igor Pargáč, Linda Pavelková, Dagmar Rusnáková, Michaela Rýgrová, Zita Sedláková, Zdeněk Smolka, Michal Svítok, Mária Vašicová
Jazyková úprava: Nadežda Sekelová, Katarína Vrablicová | Grafická úprava: Radoslava Lončíková
Tlač: Bittner print, s. r. o., Ivanská cesta 2C, 821 04 Bratislava, www.bittner-print.com
Registrácia: ISSN 0323 – 2883, EV 3055/ 09 | Fotografia na obálke: Jakub Jančo

O Michaele Rýgrovej

Priekopníčka témy udržateľnosti v oblasti divadla a umenia v česko-slovenskom kontexte. Študovala žurnalistiku a mediálne štúdiá na FSS Masarykovej univerzity v Brne, divadelnú vedu na FF, neskôr management divadla na Katedre produkcie Divadelnej fakulty AMU. Na svoju magisterskú prácu (Ekologické chovanie v kreatívnom priemysle) nadviazala doktorským štúdiom na Katedre alternatívneho a bábkového divadla DAMU. Prednáša, publikuje články o ekologickom divadle, má viac ako desaťročné skúsenosti s produkciou podujatí a koordináciou multikultúrnych tímov.

Pokud se neadaptujeme, z divadla se stane ohrožený druh

Príchodom pandémie sa ukázala krehkosť festivalov a čoraz častejšie sa volá po novom, udržateľnejšom manažmente a prevádzke.

O týchto tendenciách som sa rozprával s divadelnou produkčnou a pedagogičkou Michaelou Rýgrovou, autorkou knihy Udržiteľné divadlo (2014), ktorá v našom kontexte patrí k popredným odborníčkam na túto tému.

JAKUB MOLNÁR • FOTO | Mikuláš Hrdlička, Michaela Rýgrová

..... 11
Co má větší smysl?
Hledat ekologické
řešení pro samotnou
organizaci festivalu
nebo faktický dopad
ekologického myšlení
na diváky a jejich
osobní životní styl?

Existuje víc typů divadelních festivalů –
od přehlídky po tematicky nebo žánrově
zaměřenou dramaturgii. Máš k některému
blíže?

Každá forma je důležitá pro specifickou skupinu lidí. Já osobně vyhledávám takové, které mi umožňují vytvářet prostor pro setkání, interakci, sdílení a výměnu názorů a informací. Myslím, že téměř všechny typy festivalů mohou zmíněné aspekty naplňovat. Je ale pravda, že pro některé to může být obtížnější kvůli jejich organizaci. Nemám ráda přecpané programy,

kde s vyplazeným jazykem utíkám z jednoho představení na druhé jenom proto, abych zkonsumovala co nejvíce divadla. Mám pocit, že se zapomíná na nutnost zastavení, vstřebávání zážitku, péči o sebe i vztah návštěvníků k umění. Jistě, festival může být koncipovaný jako záměrně přemrštěný, pak je ale důležité divákům říci, trochu je uklidnit, že každý má svobodnou vůli si z té bohaté nabídky vybrat, co se mu líbí, a že nebude méně hodnotným festivalovým účastníkem, když nezvládne úplně vše.

Jak se dá pracovat s festivalovým publikem?

Nejdřív se musí nastavit jasná a srozumitelná komunikace organizátorů vůči publiku. Mají diváci slepě následovat nějakou dramaturgickou linku a nechat se vést? Mohou si vůbec vybrat bez toho, že budou o něco ochuzeni? Je potřeba být v tomto přístupu transparentní, protože i sebelepší analýza festivalového publika se plně nedokáže dostat do jejich hlavy, natož správně odhadnout všechny jejich potřeby.

Ve své knize Udržitelné divadlo zmiňuješ festival Burning Man organizovaný v poušti Black Rock v Nevadě. Čím si vysloužil místo ve tvé knize a v čem může být inspirativní i pro náš kontext?

Na začátek je nutno říci, že Burning Man není festival v tom tradičním smyslu slova. Spíš bych ho označila za sociální experiment. Narazila jsem na něj v rámci mého výzkumu ekologického chování v umění. Z tohoto pohledu mě na této akci nejvíc zaujalo jedno z jejích pravidel: „Nezanechat stopu.“ I když se tam každoročně sejdou desítky tisíc lidí z celého světa, nenajdeš tam veřejné odpadkové koše. Po skončení festivalu zůstane všude opět jen pouštní prach. Když jsem svou publikaci psala, přišlo mi to jako skvělý koncept, který by bylo zajímavé aplikovat na naše uvažování o festivalech, kde se většinou už druhý den topíš v moři plastových kelímků. Když jsem tam pak přišla osobně, zjistila jsem, že akce vůbec není tak ekologická, jak se mi zprvu zdálo. Avšak šíří důležitou a téměř jedinečnou osvětu, nebo spíš artikuluje morální dilema – co má větší smysl? Hledat ekologické řešení pro samotnou organizaci festivalu nebo faktický dopad ekologického myšlení na diváky a jejich osobní životní styl? Nevím, zda Burning Man toto dilema vyřeší, i když v posledních letech má na poli udržitelnosti a ekologie velmi ambiciózní plán. Každopádně ale inspiruje k hledání odpovědí. Nenajdeš tam pasivní tradiční diváky. Všichni jsou účastníci společné akce, opravdu ji spolu vytváří.

Abychom naše čtenáře neposílali na druhý konec planety (a nepřispívali tak k vypouštění emisí), existují obdobně inspirativní festivaly i v Evropě nebo dokonce v České republice?

Ano, ale je zajímavé, že snahy vnést ekologii nejen do programu, ale i do samotné organizace si všímám spíš v nedivadelním prostředí. Asi bys to neřekl, ale vhodným příkladem v České republice je například metalový festival Brutal Assault v Josefově. Ten má už roky dobře vymyšlenou produkci, jak být udržitelnější, aniž by to potřeboval mít jako svou nálepku. Na Slovensku pak musím zmínit Pohodu! Dál je to třeba Boom festival v Portugalsku, který se koná každé dva roky kvůli finanční i organizační náročnosti. To už samo o sobě ukazuje, že pořadatelé přemýšlí

o tom, jak nevyhořet, a dávají si dostatek času a uchovávají tvůrčí energii. Před několika lety dokonce koupili pozemek, na kterém se festival koná. Díky tomu nemusí neustále řešit logistiku veškeré infrastruktury a některých instalací. Mohou pracovat s myšlenkou rozvoje a hrát si s tím, co je permanentní a co dočasné. Například experimentují s kompostovatelnými toaletami a to, co by normálně byl pouze odpad, zhodnocují v podobě hnojiva a prodávají do okolí, čímž si našli nový zdroj příjmů.

Zmínila jsi merch a brand, které bývají součástí festivalů, jako trička s logem, klíčenky, suvenýry a pod. Zkrátka, produkuje se sekundární odpad.

A potřebujeme vůbec merch? Co pro festival může znamenat a přinášet? Nevyrábíme zbytečnosti? Potřebujeme tisknout letáčky, plakáty, programy? Je to jenom zvyklost nebo úlitba divákům a festivalovým hostům? Merch může sloužit jako ekonomicky důležitá součást festivalu. Bylo by však skvělé, kdyby mohla spíš pomáhat naplňovat jeho vizi a misi. Divadla mohou vyrábět ryze funkční věci, jako jsou vratné kelímky na nápoje či krabičky na jídlo, upcyklované batohy nebo peněženky. Pak je ale na místě otázka, co když budou přijíždět diváci, kteří tyto produkty už mají? Na co jim bude doma deset kelímků? Jasně, změníme logo nebo barvu, aby si mohli koupit celou sérii! A opět tu máme zbytečný odpad. Na sbírání artefaktů z jednotlivých ročníků je pak lepší nášivka. (Smíech.) Tím neříkám, že není důležité vzbuzovat u diváků příslušnost k danému festivalu. Někdo se rád pochlubí svým kamarádům, že je poctivý fanoušek, protože nasbíral všechny „odznáčky“. Festival je však o sdílení zážitků, a ne výměně zboží, tedy alespoň pro mě.

”.....

Dokud nezačneme vzdělávat příští generace a sami sebe, že ekologie je komplexní přístup, a ne pouze mediální obrázky a zkratkovité jednání, a pokud se neadaptujeme, z divadla se stane ohrožený druh.

Každý rok sa postaví celé mesto a skrz různé programy, koncerty, divadlá a prednášky sa pokúša o radikálnu samostatnosť, zodpovednosť a participáciu.

Na Festival Burning man v Nevadskej púšti príde každoročne aj 50 000 návštevníkov.

Může být pro amatérský divadelní festival vůbec ekonomické chovat se ekologicky?

Můžeme se na tuto problematiku dívat ekonomickým nebo morálním pohledem, samozřejmě ideálně obojím najednou. Organizátoři se musí dívat na svou praxi kritičtěji a být otevření novým nástrojům a nápadům. Ekologické chování není bod, ke kterému se musíme okamžitě dostat i za cenu vyhoření. Právě to není udržitelné. Představme si to spíše jako škálu možností, symbiózu a optimální souznění organismů a prostředí. Když festival nebude používat plasty a všichni na něj přijdou pěšky, může se stát uživatelsky nepřijemným, znamená to, že ve vztahu organismu a prostředí vyhrává to druhé na úkor prvního. Může být festival bez aut, odpadů, plastů a třeba i bez elektřiny, je přece pouze na jeho účastnících, zda takové podmínky přijmou nebo ne.

Z čeho na festivalech vzniká nejvíc znečištění, jde o odpad nebo o emise?

To záleží na typu festivalu. Při velkých mezinárodních produkcích se to bude klonit na stranu mobility – umělci z celého světa, desítky kamionů, které musí přijet se scénou a technikou, a samozřejmě i doprava diváků. Máme to snad zakázat? Tady je těžká odpověď. Vždyť právě můj milovaný Burning Man by musel skončit už dávno. Osobně se kloním k tomu, že pokud myšlenka festivalu a samotná představení přinášejí relevantní poselství a témata, tak je existence takových akcí stále významná. Ochuzení se o důležitou část kultury, která nastoluje společenský nebo politický diskurz, může být jenom na škodu věci.

Mnohé ochotnické festivaly jsou organizovány ve spolupráci s místní samosprávou, státními institucemi a tak podobně. Pokud je některý z nich environmentálně citlivý, jaké argumenty může tlumočit ostatním tak, aby se zapojili?

Zvláště při argumentaci se státem a místní samosprávou se mohou odkazovat na 17 cílů udržitelného rozvoje Spojených národů, které jsou důležitou součástí rozvojových plánů zemí

.....”

Všichni by měli začít sbírat data, vyhodnocovat, zlepšovat procesy, učit se.

po celém světě i v Evropské unii. Slovinci i Češi se zavázali být tohoto součástí, tudíž je naší povinností hledat nové způsoby řešení a aplikovat i environmentálně citlivé chování. Ano, v oblasti divadelních festivalů na to ještě nejsou přesné metodiky, i když mnohé postupy jsou již známé. Všechny kompetentní strany by je měly spoluvytvářet. Dokud nezačneme vzdělávat příští generace a sami sebe, že ekologie je komplexní přístup, a ne pouze mediální obrázky a zkratkovité jednání, a pokud se neadaptujeme, z divadla se stane ohrožený druh.

European Theatre Convention na jaře tohoto roku vytvořila zelenou komisi, které jsi členkou. Komise má za cíl formulovat jasné požadavky a kroky, jak se mají kulturní instituce stát udržitelnými. Diskutujete i o budoucnosti divadelních festivalů?

Ne přímo. V červnu jsme uveřejnili tzv. zelený etický kodex. Je to veřejně deklarovaný začátek cesty, po které už některé divadelní instituce jdou a po které mohou a měly by jít i festivaly. Zatím je to v rovině vize a doporučení. Můžeme ale předpokládat, že časem dojde k určitému vývoji a divadla, potažmo festivaly, budou muset dodržovat určitá pravidla provozu a chování. Ještě není jasné, jak toho dosáhnout. Většina divadel na to není zdaleka připravená, nejsou stanoveny standardy a měřitelné ukazatele a neexistuje zatím ani struktura toho, kdo to bude kontrolovat. Současná fáze zkoušení, hledání a monitorování je však skvělá na dovzdělávání a postupnou transformaci.

I Fond na podporu umenia zavádí environmentální opatření, která jsou zatím na úrovni doporučení, a v dalším kroku půjde o jejich striktnější aplikaci. Máte v plánu vydat konkrétní metodiku, jak v tomto úkolu uspět?

Ano. Cílem ETC je uvést ji do tří let. Do té doby se budou pořádat různé konference, vzdělávací programy a podobně. Mezinárodní tým odborníků a divadelních praktiků pracuje na Zelené divadelní knize, která má být přehledným systémem, standardy, jak v divadle udržitelně tvořit a pracovat a bude skvělým vodítkem jak profesionálům, tak ochotníkům, souborům, velkým divadlům, a i festivalům. V současné chvíli se zpracovává poslední část týkající se provozu a já začínám překládat první části textů a návodů do češtiny. I v České republice se začíná mluvit o ekologii a udržitelnosti v divadle a kultuře obecně. Podle mě tu za pár let budou nové směrnice chtět–nechtět a pak už bude pozdě něco dohánět. Všichni by měli začít sbírat data, vyhodnocovat, zlepšovat procesy, učit se. Co který festival může nebo by měl dělat, jsou v mnoha případech dvě rozdílné věci, ale nejprve svůj stav a své možnosti musí znát, až na tom může stavět plán, čeho chce dosáhnout a jak to bude možné uskutečnit. Práce teprve začíná a budu ráda, když se zapojí i ochotníci. •

Miesto, kde je prvoradá komunikácia a sloboda tvorby

V poslednom období slovenská divadelná scéna zažila veľa strát v podobe prerušených projektov a neuskutočnených prehliadok. Festival amatérskeho divadla (FAD) v Párovských Hájoch pri Nitre sa našťastie realizovať podarilo.

DANIELA EVJÁKOVÁ | lektorka, režisérka Divadla oProti • FOTO | Jakub Jančo

Už v minulých rokoch sa FAD stal vyhľadávaným podujatím medzi mladými umelcami, umožňoval im stretávať sa v prostredí plnom inšpirácie, navzájom sa podnecovať, odborne sa rozvíjať a vzájomne komunikovať. Každý rok sa tvár festivalu mierne menila, prizývali sa rôzni hostia a lektori zo zahraničia. Významná spolupráca bola najmä so súborom VidSutnist z Ukrajiny (2018 – 2020) a tvorivé dielne s režisérom súboru Jurijom Paskarom (2019, 2020).

Siedmy ročník festivalu bol špecifický rozšírením medzinárodnej účasti o súbory z Fínska (Valo Ensemble, Helsinki), Poľska (Flying Fish Theatre, Mazańcowice, Theatre Manufaktura, Bielsko-Biala), Českej republiky (Divadlo oProti, Blatnice pod Svatým Antonínkem) a Izraela (Yoram Loewenstein acting school, Tel Aviv). Pozoruhodné pri tom je, že si festival s takouto početnou reprezentáciou zahraničia a množstvom výborných domácich súborov (divadlo ... na ceste z Levíc, nitrianske súbory DRIM, Jednosmerka, Naboso, Hromozvod, Deficit a ďalší) zachoval svoj komunitný charakter, neformálnosť a osobný prístup k účastníkom.

Kultúrne rozdiely

Výraznú stopu na prehliadke zanechali poľské inscenácie v réžii Anny Maška. V troch monodrámach sa predstavili tri ženy s rozdielnym naturelom, ale so spoločným zmyslom pre prácu s detailom a časom. Kým všetky slovenské súbory charakterizovala práca s dynamikou, kontrastom a expresiou, v inscenáciách Anny Maška bolo všetko dôsledné a precízne. Vznikal v nich čas a priestor na pohľad herečky, na myšlienku, ktorá sa rozvíjala nenásilne, a pritom nápaditými javiskovými prostriedkami. V diskusiách po miniatúrach boli vyzdvihovalé bábkarské prvky kombinované s činoherným prístupom, jednoduchosť a hĺbka výpovede s minimalistickou scénografiou opierajúcou sa o prírodné materiály a farebnosť. Všetky inscenačné prostriedky boli podriadené herecku.

Česká inscenácia Zažehnutí aneb Blatnický Bajkonur bola tiež sústredená na herca, no skôr v duchu súčasného západného divadla, návratom k textu a divadelnej hre (v tomto prípade autorskej) s miešaním

Yoram Loewenstein
acting school,
Tel Aviv, Izrael,
VIRTUAL REALITY.

klasických a postdramatických postupov. Stretávala sa tu psychologická výstavba roly, jednota času a miesta s nedopovedanosťou témy, mozaikovitou skladbou zdanlivo nesúrodých prvkov v texte, v scénografii i v inscenačných postupoch (naturalistické výjavy striedali obrazové, snové a pod.).

Izraelský súbor zaujal najmä svojou schopnosťou užiť si javisko ako hru. Ich prístup k divadlu ako k ľahkej zábave bol však zároveň dôvodom rozchádzania s naším vnímaním divadelnosti. V diskusii osvetlil režisér Halil Itzhak svoju ideu, že všetko musí byť jasné a zábavné a ponaučenie v závere i dvakrát zdôraznené, pretože „čím viac sa to umocní, tým silnejšie to na diváka dopadne“.

Rozdiel kultúr bol cítiť i medzi slovenskými a finskými divadelníkmi, ktorých predstavenie by sa dalo prirovnať k maľovaniu obrazu. Diváci mohli sledovať dlhé ťahy štetca nanášané v jemných a veselých tónoch. „Maliari“ príbehu z fínskej mytológie akoby boli opakom izraelskej túžby zaujať diváka, nechali obraz vzniknúť a odísť a kto chcel, mohol sa nechať doň vtiahnuť, kto nie, ostal nezaujatý.

Slováci sa potrebovali vykričať

Slovenské súbory (azda až na výnimku v inscenácii Šťastie súboru DRIM), naopak, akoby potrebovali niečo vyplŕuť, vykričať zo svojho vnútra do sveta až kamsi za nebo. Boli často ostré a surové, úderné a dravé či plné silných a zmyslových obrazov. O to intenzívnejšie sa v nich objavila túžba byť videný, vnímaný a pochopený. Slováci spracúvali silné existenčné témy, v ktorých postavy hľadali svoje miesto v spoločnosti, kde vládne chlad, dezilúzia a neschopnosť komunikovať (monodráma 27 alebo Smrť umelca – DRIM, Nitra, Opití – DS Deficit, Nitra).

Do okolitého sveta sa nečakane kriticky pustili aj mladí tvorcovia, ktorí s plným sústredením odhaľovali svoje strachy a bolesti (Nevypočutí – Jednosmerka, Nitra, Matilda – ... na ceste, Levice). Ak mladí tvorcovia z Jednosmerky pracovali najmä s autenticitou výpovede, starší a skúsenejší kolegovia zo súboru Hromozvod (Narodeniny) a súboru DRIM (Diaboliáda) sa spoločnosti skôr vysmievali, často veľmi expresívne alebo cynicky s využitím prvkov absurdity a postmoderny. Bola prítomná stylizácia hereckého prejavu, abstraktnosť či nestálosť prostredia, akčnosť a zámerné porušenie vytvorenej dynamiky diela „vystúpením z tempa“, ako napríklad fascinujúco pridlhé a trápne zametanie rozsypaných zápaličiek (Diaboliáda) či prekročenie diváckej rampy s atakom obecenstva osobnými otázkami (Narodeniny). V obsahu sa objavila napríklad postmoderná relativizácia názorov a nestálosť ľudskej identity, neexistencia hrdinu, odcudzenie. Nechýbala ani revolta voči sebe samým a divadelným postupom

Organizované
diskusie
s odborníkmi
zo sveta
profesionálneho
divadla dopĺňali
spontánne rozhovory.

(Šťastie z DRIM, Nitra, Ten deň príde z DS Hrdinovia, Nitra). Možno povedať, že sa na FAD-e predstavili jedny z najlepších súborov zo Slovenska, ktoré sú predovšetkým z Nitry a okolia. Nie je asi náhoda, že festival takejto úrovne vznikol práve tu.

Dielne so zahraničnými lektormi

Ak mladá nitrianska tvorba zrodila potrebu festivalu, festival tento dlh za svoj vznik nad očakávanie vracia. Umožňuje divadelníkom rozvíjať sa, vytvára pre nich možnosti konfrontácie a najmä oslovuje kvalitných lektorov, ktorí s nimi intenzívne pracujú v priebehu niekoľkých festivalových dní. Mladí divadelníci sa mohli aj tento rok prihlásiť na tri workshopy. Významným hosťom prehliadky bola pedagogička a lektorka Tintti Karpinnen (FIDEA, Fínsko, IDEA koordinátorka pre Európu), ktorá vo workshope s účastníkmi hľadala, ako možno využiť dramatické techniky na štúdium a prehĺbenie témy hry, na ich prepojenie s vlastným životom. Poľský režisér Marek Kościółek pracoval počas troch dní skupinovú metódou, ktorou pracuje s vlastným súborom, smerom k príprave herca na ceste za autorským divadlom. Bolo fascinujúce sledovať, ako na zdanlivo obyčajných hrách otvára umelcov, uvoľňuje ich, aby sa menej kontrolovali a mohli si viac veriť a naplno využiť svoj tvorivý potenciál. „Workshop bez slov“ s lektorom Halilom Itzhakom sa sústreďoval na prácu s fantáziou a predstavivosťou. Dielne boli otvorené nielen účinkujúcim festivalu, ale komukoľvek, kto mal záujem sa rozvíjať pomocou divadelných metód. Workshopy umožnili spoznať a osvojiť si prostriedky a postupy tvorby skúsených domácich i zahraničných divadelníkov, s ktorými by sa inak nemali možnosť stretnúť.

Namiesto súťaženia sa diskutovalo

Oproti iným podobným prehliadkam na Slovensku má festival veľkú devízu v podobe nesúťažného charakteru. V Párovských Hájoch vznikol priestor, v ktorom mladí divadelníci mali možnosť sústrediť sa bez zbytočného tlaku na víťazstvo a strachu zo zlyhania čisto na výpoveď svojho diela. Po predstaveniach sa diváci nerozutekali, ale ostali diskutovať na slnečnej terase, v tráve či na chodbách kultúrneho domu. Organizované diskusie s odborníkmi zo sveta profesionálneho divadla dopĺňali spontánne rozhovory. Otvárali nové pohľady na videné diela či konzultovali problematické miesta a možnosti ich riešenia. Kombináciou dielní, predstavení a diskusií festival priamo ovplyvňuje tvorbu a budovanie identity mladých umelcov, vníma ich idey a otvára im nové možnosti nazerania na divadlo, svet a svoje miesto v ňom. FAD je nepochybne podujatím, ktorého dosah a potreba ďaleko presahujú individuálnu rovinu účastníkov a regionálne potreby. •

Na Gorazdovom Močenku humor, viera i lazár

Celonárodný festival kresťanského divadla Gorazdov Močenok absolvoval od 25. júla do 2. augusta 2021 svoj 29. ročník a hoci pre pandémiu nebol bohatý na sprievodné podujatia ani napínavý súťažnými predstaveniami, predsa sa podarilo podujatie uskutočniť v kombinovanej podobe – časť naživo a časť online.

JAKUB MOLNÁR • FOTO | Igor Pargáč

Už skoro tri dekády jestvovania festivalu slovenského kresťanského divadla potvrdzujú potrebnosť kultivovania nielen podujatia samotného, ale predovšetkým posolstiev, ktoré prináša. Hľadačský prístup k tvorbe inscenácií ničí záplava lacnej spotrebnej zábavy naoko moderných muzikálov na biblické témy, okamžité pachtenie po zážitkoch pošliapava kontemplatívne zastavenie. Úlohou Gorazdovho Močenka je hovoriť nielen o inscenačných postupoch a možnostiach, aby inscenácie so spirituálnymi témami neboli prvoplánové či polopatistické, no taktiež komunikovať s mladým či ateistickým publikom myšlienky o vzájomnej tolerancii a duchovnej podstate. A hoci sa tento rok nemohlo stať z obce Močenok pomyselné diskurzívne fórum na tieto témy, priniesol festival hneď niekoľko impulzov, divadelných i kresťanských.

Mrcha časy a Tyjáter

Prvým z nich bolo otváracie nesúťažné predstavenie Časy, časy, mrcha časy divadla Teatro Colorato z Bratislavy, ktoré v spolupráci s Činohrou SND – Modrým salónom pripravilo prepracované divadlo poézie na základe kompozície Hviezdoslavovej básnickej tvorby. Hoci bolo obecenstvo za obrazovkami mierne ochudobnené o živé umenie na javisku, herecká energia a disciplinovaná javisková výpoveď vrážali do všetkých kútov virtuálneho hľadiska. Réžisér Peter Weinciller vytvoril koláž viacerých útvarov a básní (Pomsta mŕtvych, Del'ba dedičstva, Noc je, Letorosty, Nový svet), v ktorých sa náš veľikán moderny zamýšľal nad mamónárstvom, hrozbou zbrojenia a frustráciou tých, ktorí prestali veriť na spravodlivosť.

Nasledovalo predstavenie o španielskom zvodcovi žien a darebákovi Donovi Juanovi v podaní Ivana Gontka s jeho divadlom Tyjáter. Hra patrí do kmeňového repertoáru každej divadelnej éry vďaka jasne určujúcej hranici

medzi dobrom a zlom, cnosťou a lakomstvom, obetavosťou a vypočítavosťou. Gontko sa však pri všetkej poctivosti snaží pridržať predovšetkým pôvodných ľudových konvencií a nástrojov bábkarov pradedov, a ak sa chceme na príbeh pozrieť dramaturgicky, archetyp zvodcu, jeho vzbury proti božskému a svetskému poriadku, jeho neskorá útosť, potom zatratenie neprechádzajú výraznejšou interpretáciou, ktorá by bola jasnejšie prepletená s problémami súčasnosti.

Burácajúci smiech aj konzervatívna evanjelizácia

Gorazdov Močenok je festivalom súťažným a tento rok sa predstavilo päť inscenácií, pričom išlo o zmes skúsených i začínajúcich divadelníkov. Samotné predstavenia však nemohli byť odbornej porote (Michal Babiak, Zuzana Galková, Matej Moško) ani divákovi odohrať naživo, ale prostredníctvom videozáznamov.

Prvým súťažným predstavením bola komédia Vianoce našej mamy súboru Família z Cabaja-Čápora. Príbehom sa hra ponáša na rodinné konverzačné komédie – súrodenci s naštrbenými vzťahmi sa po rokoch stretnú v rodičovskom dome a na pozadí majetkových sporov za výdatnej pomoci privydatých manželiek a zvedavej susedy riešia problémy každodennosti. Divadelníkov najskôr text Ľuba Benčíka (zároveň režisér a herec) podržal najmä vďaka slovným hračkám a smiešnej nedoslýchavosti, ale po čase sa zábavné situácie menili na monotónny prúd, v ktorom sa začali strácať jednotlivé rozohrané pointy. Inscenácia preto akoby od druhej polovice rezignovala na jasné etické stanovisko a vybrala sa cestou gogol'ovsky oslobodzujúceho smiechu, ktorý lieči. Súbor sa tu ukázal ako herecky veľmi disponovaný a je viac než zrejmé, že by dokázal našťudovať aj „náročnejšie“ tituly.

.....”
Úlohou Gorazdovho Močenka je hovoriť nielen o inscenačných postupoch a možnostiach, aby inscenácie so spirituálnymi témami neboli prvoplánové či polopatistické, no taktiež komunikovať s mladým či ateistickým publikom myšlienky o vzájomnej tolerancii a duchovnej podstate.

Vrcholom tohtoročného Gorazdovho Močenka sa stala Preselánska komédia o boháčovi a Lazárovi Divadla Rondo z Preselian, réžia Igor Pargáč.

1_ Na 29. ročníku sa podarilo zorganizovať tri tvorivé dielne iba online formou – dielňu detskej dramatickej tvorivosti viedla odborná lektorka Marica Šišková, dielňu tvorivého písania mala na starosti lektorka Katarína Mišíková Hitzingerová a dielňu činohrenej réžie a dramaturgie viedol Kamil Žiška.

Pomyselný žánrový protipól tvorili divadelníci zo Starej Haliče. Ako sa dozvedáme z prihlášky, tento súbor vznikol „pri príležitosti vysvätenia lekárskej ambulancie v areáli zariadenia pre seniorov DSJ Stará Halič ako slávnostný program na podnet klienta pána farára Karola Pindáka“. Menovaný pán sa v súvislosti s touto inscenáciou objavuje ako autor textovej predlohy, autor úpravy, dramatik, režisér i dramaturg, čo je už samo osebe úctyhodné. Na druhej strane, ak chceme takúto formu divadelnej činnosti podporiť a dať jej priestor na rast, musíme otvorene na niektoré veci zareagovať. Inscenácia Dom sv. Juraja – Božské srdce Ježišovo je insitná, teóriou divadla nepoučená, bez elementárnych prvkov, akými sú dramatické situácie, herecká práca či výstavba dramatického konfliktu. Ak sa chcú divadelníci posunúť od deklamácie textu či didaktickej vierouky, bolo by vhodné navštevovať tvorivé dielne či divadelné kurzy, ktoré sú koniec koncov súčasťou aj Gorazdovho Močenka. No a kde inde sa môže duchovný predstaviteľ zoznámiť s divadelným remeslom ako práve na tomto podujatí.

Ani kolektívu Na Skok sa nepodarilo vytvoriť komunikatívnejšie javiskové dielo, a to napriek tomu, že si vybrali „ochotnícku obľúbenkyňu“ Marínu Ol'gu Horváthovú a jej hru Slovenská sirota. Dramaticky je text pomerne slabý a neponúka veľa interpretačných možností. O väčšine súčasného, minulého i budúceho diania sa dozvedáme hlavne z rozprávania postáv, vnútorné monológy k obecenstvu neprinášajú emócie či vhl'ad do prežívania postáv, ale prevažne slúžia iba na prerozprávanie minulosti. Predpokladaným zámerom tvorivého tímu bola skôr pripomienka doby a autorky než výraznejšia dramaturgia, čo je veľká škoda, pretože herci a herečky ukázali veľký potenciál.

Divadelný súbor z Vrútok Doska siahol po texte Stanislava Štepu Ženského oddelenie. Text v istom zmysle znamená uvarený recept

na humor, ale pri nekvalitných ingredienciách z neho môžeme mať kyslastú chuť. To našťastie nebol tento prípad. Príbeh troch žien, ktoré sa stretnú v jednej nemocničnej izbe, kde sa spoznávajú, „kuchynsky“ filozofujú o mužoch i živote, snívajú, občas trochu prífarbia skutočnosť a veľa dúfajú v lepšiu a šťastnú budúcnosť, ponúka veľké herecké príležitosti a ansámbl Dosky túto výzvu zvládol bravúrne. A hoci sa väčšina ich práce zúčastila iba na konverzačnej úrovni, bude napínavé sledovať, kam až môžu títo šikovní divadelníci zájsť. Možno sa v ďalšej fáze tvorivého hľadania prirodzene objavia aj progresívnejšie režijné-dramaturgické ambície.

Vrcholom tohtoročného festivalu bol určite DS Rondo z Preselian, ktorý nie je miestnemu divákovi neznámy. Ide o súbor nadpriemerne umelecky a herecky disponovaný. Inscenácia Preselánska komédia o boháčovi a Lazárovi, ktorá vznikla na pôdoryse jednej z najstarších slovenských divadelných hier – renesančnej komédie Pavla Kyrmežera Komédia česká o bohatci a Lazarovi –, sa neuberala líniou štylizovanej artificialnosti či snahy

o historizujúcu dokumentárnosť. Charakterizovala ju premyslenosť a vrstevnatosť výkladu i tvarovania. Zvolené námety a posolstvá súbor netlmočil iba slovesne, ale akčným rozkrývaním viacvýznamovosti. Táto inscenácia nemá v sebe pietu opatrnej úcty, ale paralelizmom súčasnosti a historického textu a rozpútavala predstavivosť. Šlo o filozofickú výpoveď o našej dobe, o našom vzťahu k minulosti, ku kultúrnej tradícii, k náboženstvu, o viere a ceste za hodnotovými istotami pluralitného sveta.

Tohtoročný Gorazdov Močenok napriek nepriazni okolností obhájil svoju misiu a rozhodnutie vytvoriť kombinované podujatie hodnotím veľmi kladne. Aj keď neoživil (ako to býva zvykom) celú obec a nepriniesol bohato zrelú divadelnú úrodu, možno stál pri zasadení semienka v Haliči, motivoval divadelníkov v ďalšom hľadaní a našiel v období náchylnom na choroby balzam od pravého lazára. •

Výsledky Gorazdovho Močenka 2021

1. miesto: Divadlo Rondo, Presel'any: Preselánska komédia o boháčovi a Lazárovi

2. miesto: Divadelný súbor NA SKOK, Raslavice: Slovenská sirota

3. miesto: Divadelný súbor DOSKA – Vrútocké ochotnícke divadlo: Ženské oddelenie

INDIVIDUÁLNE OCENENIA:
Cena za režijnú koncepciu
Igor Pargáč, inscenácia Preselánska komédia o boháčovi a Lazárovi

Cena za mužský herecký výkon
Petrovi Beňovi za stvárnenie postavy boháča Cresusa, inscenácia Preselánska komédia o boháčovi a Lazárovi

Cena za ženský herecký výkon
Žaneta Gajdošovej za stvárnenie postavy Ireny, inscenácia Ženské oddelenie

Cena za scénografickú koncepciu
Martin Bašista, inscenácia Slovenská sirota

Cena za inšpiratívny autorský text
Ľuboš Benčík, inscenácia Vianoce našej mamy

Cena za budovanie záujmu o divadlo kresťanských hodnôt
Divadelný súbor Dom sv. Juraja, inscenácia Božské Srdce Ježišovo

Zlatú medailu Jána Palárika a Cenu obce Raková získalo Divadlo mladých zo Šuňavy s inscenáciou Ženský zákon, réžia Vlado Benko.

Palárikova Raková

Kysucká divadelná prehliadka ochotníckych divadelných súborov s inscenáciami pôvodnej slovenskej dramatickej tvorby Palárikova Raková privítala v tomto roku priaznivcov divadla už po 53-krát.

SILVIA KAJANKOVÁ | riaditeľka Kysuckého kultúrneho strediska v Čadci • FOTO | Michal Lašut

Poslaním festivalu je prezentovať ochotnícke divadelné súbory na kysuckej pôde, motivovať na inscenovanie pôvodných slovenských diel, hľadať nové divadelné talenty, rozvíjať a posúvať umelecké kvality talentov už objavených, zachovávať tradície amatérskeho divadla a vytvárať nevšednú a výnimočnú umeleckú atmosféru.

Súťažili tri divadlá

.....”

Prihlásených bolo 18 divadelných súborov a jedna monodráma. Do súťažnej časti výberová porota vybrala päť ochotníckych divadiel. Do súťažnej časti výberová porota vybrala päť ochotníckych divadiel.

Centrom divadelného diania boli javiská v Dome kultúry v Čadci a v Kultúrnom dome Jána Palárika v Rakovej. Prihlásených bolo 18 divadelných súborov a jedna monodráma. Do súťažnej časti výberová porota vybrala päť ochotníckych divadiel: DS Staškovan zo Staškova s inscenáciou textu Fera Liptáka, Dušana Duška a Martina Šulíka Zabíjačka, Divadlo mladých zo Šuňavy s inscenáciou divadelnej hry J. G. Tajovského Ženský zákon, Žabokrečké divadlo s inscenáciou divadelnej hry Ferka Urbánka Pani richtárka, DS Jána Chalupku mesta Brezno s inscenáciou divadelnej hry Petra Karvaša Nebo – Peklo a DS J. Vojtaššáka zo Zákamenného s inscenáciou divadelnej hry Mila Urbana Beta, kde si? Zo zdravotných dôvodov a pre pandemickú situáciu však museli DS Jána Chalupku mesta Brezno a DS J. Vojtaššáka zo Zákamenného svoju účasť v súťažnej časti Palárikovej Rakovej zrušiť.

Zabíjačka, Ženský zákon a Pani richtárka

Zabíjačka nemá pevnú dramatickú štruktúru, je postavená skôr literárne, na vtipných či menej vtipných „hláškach“. Inscenačnou ťažkosťou takýchto textov je voľba primeraného žánru a udržanie potrebného nadhľadu, pretože len čo sa inscenátori vyberú cestou realistického divadla, text prestáva fungovať v tej kvalite, na akú má vnútorný potenciál.

K stvárneniu textu Ženský zákon sa pristúpilo nesmierne inovatívnym a inšpiratívnym spôsobom. Tajovského hru divadelníci neodfolklorizovali, ale naopak, folklórne prvky použili ako jasnú divadelnú metaforu v snahe vyostriť Tajovského kritiku slovenskej reality prostriedkami súčasného divadla. Ide o inscenáciu s veľmi ansámblovým výkonom. Inscenácia bola ironická, miestami až parodická, vynikala neošúchaným humorom a veľmi prepracovanou vnútornou rytmizáciou jednotlivých dramatických situácií.

Žabokrečké divadelníci svoju interpretáciu Pani richtárky zamerali na podčiarknutie autorovho zámeru potešiť, pobaviť a pozdvihnúť národné sebavedomie. Inscenáciu obohatili mnohými spevohernými vstupmi, ktoré boli zvládnuté na vysokej úrovni. Inscenácia však trpela neprimeranou dĺžkou, razantnejšia dramatická úprava by jej evidentne pomohla.

Súťažné predstavenia hodnotila odborná porota v zložení: Peter Kováč (predseda) a členovia Jaroslav Valek, Viktor Kollár, Ján Greško a Ľubomír Paulovič. Čestnou porotkyňou bola herečka Milka Zimková. •

Výsledky
Palárikovej
Rakovej

- 1. miesto:** Divadlo mladých, Šuňava: Ženský zákon
- 2. miesto:** Žabokrečké ochotnícke divadlo, Žabokreky: Pani richtárka
- 3. miesto:** DS Staškovan pri obecnom úrade Staškov: Zabíjačka

INDIVIDUÁLNE OCENENIA:

- Cena Martina Kolesára**
Vladovi Benkovi za réžiu inscenácie Ženský zákon
- Cena za ženský herecký výkon**
Anne Ilenčíkovej za stvárnenie postavy Zuzy Javorovej v inscenácii Ženský zákon

Cena za mužský herecký výkon
Michalovi Zajacovi za stvárnenie postavy Dory Kalinovej v inscenácii Ženský zákon

Cena Kysuckej kultúrnej nadácie, Bratislava na návrh poroty mladého diváka
Divadlu mladých zo Šuňavy za inscenáciu Ženský zákon

Ocenenie Kysuckého kultúrneho strediska v Čadci za celoživotný prínos slovenskému ochotníckemu divadlu
Vladovi Benkovi

Roman Vykysalý
a Ivetta Radičová
na odhalení reliéfov
nosov Mariána Labudu
a Stana Dančiaka.

„Vďaka našej dlhoročnej tradícii dokážeme do Kremnice priniest divadlá svetového významu a kvalít, čo žatevný divák alebo ochotník, myslím si, môže oceniť.“

Prekonávame samých seba

Festival humoru a satiry Kremnické gagy je neodmysliteľnou súčasťou európskej rodiny festivalov. Minulý ročník mal byť jubilejný, no pre nepriazeň pandemických opatrení ho organizátori s nadhľadom im vlastným označili za tridsiaty deviaty a poltý. Aj tento rok bol však poznačený spoločenským vývojom a značná časť programu sa musela zrušiť. O festivale, jeho úlohe i milníkoch som sa rozprával s jedným zo zakladateľov a riaditeľom festivalu Romanom Vykysalým.

JAKUB MOLNÁR • FOTO | Michal Svítok

Pre obmedzenú medzinárodnú mobilitu a protipandemické opatrenia sa tento rok na Gagoch predstavili takmer výlučne slovenskí umelci. To otvorilo brány festivalu účinkujúcim, ktorí by sa sem pravdepodobne inak nedostali, a to najmä ochotníkom. Ich zástoj bol kedysi na festivale doménou, ale časom sa podujatie vypracovalo na európsky formát, čomu zodpovedala aj skladba programu. Tohtoročná situácia však nepriamo spôsobila, že sme na festivale mali možnosť vidieť pestrú paletu javiskového umenia (okolo 100 rôznych predstavení, vystúpení či šou), a to vo veľkom zastúpení ochotníckych i poloprofesionálnych inscenácií cez cirkusové estrády až po stand-upy. Dominovali technicky menej náročné produkcie a na počet účinkujúcich minimalistický program. A hoci neprialo tento rok počasie outdoorovým aktivitám, boli kremnické uličky plné stánkov, pouličného divadla, bubnovania, žonglovania či ohňovej šou, otvorená bola aj výstava Múzea gýča.

Domáca časť výstavy 40 rokov na Kremnických gagoch bola unikátnou prehliadkou tvorby celého zástupu karikaturistov, ktorí boli na festivale za tie roky ocenení či nominovaní. Jednotlivé diela komunikovali autonómne, no vytvárali aj súvislý príbeh nielen tohto výtvarného žánru, ale aj vizualizácie humoru. Od politicky nekorektných 90. rokov sme prešli k láskavým nultým rokom až po súčasne prevládajúci cynizmus. O niečo menej radostná bola následná improkarikatúra, ktorá sa nielenže konala po prvýkrát za silného dažďa, ale ani čo do počtu kresličov nemožno veľmi hovoriť o vydarenom ročníku.

Odhaľovanie reliéfu nosa v uličke slávnych nosov sa už našťastie nenieslo v znamení obmedzení, ako to bolo minulý rok, keď sa odhalil nos covidu-19. Na tomto ročníku patrila udalosť Mariánovi Labudovi a Stanovi Dančiakovi. Naopak, ani tentoraz sa nepodarilo povolať Akadémiu humoru, ktorá by na záver festivalu odovzdala Zlatého gunára za rôzne kategórie, a cenu získal iba Miroslav Motyčík za celoživotnú tvorbu. Viac o tohtoročnom priebehu Kremnických gagov aj o plánoch do budúcnosti nám už porozprával otec festivalu a jeho riaditeľ Roman Vykysalý.

Na úvod musím pripomenúť, že nebyť posunu augustového termínu Scénickej žatvy, zrejme by sa náš rozhovor neuskutočnil. Roky sa totiž termíny Kremnických gagov a Scénickej žatvy krížia a fanúšikovia, diváci si musia vybrať, kam pôjdu. Ako to vnímaš?

Mrzí ma, že sa termín Scénickej žatvy svojho času posunul na koniec augusta a teraz sa s Gagmi navzájom kryjeme. Bolo by skvelé, keby sme mohli medzi sebou viac spolupracovať. Vďaka našej dlhoročnej tradícii dokážeme do Kremnice priniest divadlá svetového významu a kvalít, čo žatevný divák alebo ochotník, myslím si, môže oceniť. Sám mám zo Žatvy krásne spomienky, a teda viem, aký významný je to festival. Posledné roky však sledujem, že sa ochotnícke divadlá dostávajú do akejsi bigotnosti a vážnosti. Našťastie, nie všetky. Stále existuje silná sekcia, ktorá sa nebojí provokovať, apelovať, a to vždy s humorom

a nadhľadom. Ďalší problém, ktorý vidím, je, že na Scénickú žatvu sa dostanú len tí najlepší. Chyba! Mali by tam prísť aj dedinskí ochotníci, ktorí na regionálnych prehliadkach pohoreli, aby videli kvalitné divadlo, chodili na rozbory a školenia, mohli sa učiť. Inak svojich špičkových kolegov nikdy nedobehnú. Ibaže tam cítim aj nevoľu spoznávať iných a iné a nikto ich k tomu nevedie. Mám pocit, že na Žatvu sa chodíeva kvalitne teoretizovať o divadle, no máloktoľ ochotník je pre umenie natoľko zapálený, že by chodieval aj na iný, hoci aj nedivadelný festival. Mrzí ma potom opakovaný scenár, že naštuduje Ženský zákon, porota ho neocení a on sa uzavrie sám do seba. Porota by ho mala trochu postrčiť, presne pomenovať jeho snahu, ako to robieval Ernest Weidler či Peter Brhlovič. Ak vidí, že aj keď robí príšerné inscenácie, no hráva odušu strapatú, je to jej povinnosť. V spolupráci s Gagmi by sme si mohli možno aj v tejto veci pomôcť.

Pre festival Kremnické gagy na Slovensku neexistuje vďaka jeho zameraniu konkurencia. Oslobodzuje ťa tento fakt či, naopak, obmedzuje?

Väčšina slovenských, ale aj zahraničných umeleckých festivalov je úzko špecializovaná. Nám chýbalo multižánrové podujatie, kde by bola karikatúra, cirkus, hudba, divadlo atď., no ktoré by zároveň spájali spoločný cieľ: humor. Na prvý pohľad sa to zdá ako organizačná a dramaturgická samovražda, ale je to, paradoxne, veľmi oslobodzujúci formát. Vďaka dlhoročnej praxi sa nám totiž podarilo vytvoriť stabilnú sieť kontaktov na kvalitných odborníkov a praktikov, vďaka čomu sa už nemusíme strachovať, koho ďalší ročník pozvať. Profíci nám jednoducho dajú tipy na šikovných mladších kolegov alebo odporúčia niekoho zo zahraničia. Vieme, že prinesieme umelcov, za ktorých sa nemusíme hanbiť. Ťažšie je to iba pri karikaturistoch, pretože tých je všeobecne veľmi málo.

Súčasťou divadelných festivalov bývajú aj ocenenia, v prípade Gagov ide o Zlatého gunára za rôzne kategórie. Posledné dva ročníky sa však neudelili. Prečo?

Gunára odovzdávala Akadémia humoru na čele s prezidentom, ktorý mal svojich akademikov na hudbu, karikatúru, divadlo atď. a tí v rámci programu daného ročníka udelili nominácie za jednotlivé žánre a za najlepšie humoristické diela a výkony. Žiaľ, pandémie nám posledné dva roky neumožnila dať všetkých akademikov dokopy, takže sa tento projekt na čas zamrazil. Nateraz funguje len Cena Stana Radiča za objav sezóny. Ku gunárovi sa však určite chceme vrátiť, pretože ide o nesúťažné ocenenie, vrúcne potľapkanie po pleci, ktoré zohľadňuje kontext tvorby daného umelca, nápaditosť a odhodlanie. Nikdy nám nešlo o chorú súťaživosť medzi kreatívnymi ľuďmi. To sa mi protiví a je mi do smiechu, keď vidím, ako niektoré kulturáky vymýšľajú diplomy za účasť a kadejaké falošné medové motúziky, len aby ďalej živili nezdravú konkurenciechťivosť medzi ochotníkmi. Ešte sme vymysleli aj anticenu Trafená hus za absurditu, pri ktorej sa aj humoristovi zastaví rozum. Dostala ju napríklad aj Iveta Radičová za to, že v parlamente hlasovala za inú poslankyňu, čo sa, samozrejme, nesmie. Ako dáma so sebareflexiou však cenu prevzala a dodnes na Gagy rada chodí.

Festival je držiteľom prestížneho ocenenia EFFE – Európa pre festivaly, festivaly pre Európu. Je to len dekorum alebo sa aj vďaka tomu podarilo Gagy v čase pandémie zachrániť?

Vďaka tomu, že sa Gagy zaradili medzi špičkové európske festivaly, sa nám podarilo získať dostatok peňazí a dotácií na jeho udržanie aj v týchto neprajných časoch. Vážnejšie nás berie mesto, sponzori i divadelníci, ktorí by možno z druhej časti sveta inak neprišli. Mňa na tom celom potom

Roman Vykysalý
hrá opäť divadlo –
inscenácia Nový cirkus
Younák na tohtoročných
Kremnických gagoch.

.....”
Čím vyššie sme
však rástli, tým
to bola väčšia
zodpovednosť,
niekedy až strach
z toho, že ak sa
niečo pokazí,
môžem ísť
pokojne do basy
za ohrozenie
života.

baví tá humoreska. Pozvali sme Švajčiarov, ktorí boli predtým na festivale v Edinburghu alebo v Avignone a teraz museli chudáci hľadať na mape Kremnicu. Boli ohúrení, ako dokáže jedným podujatím žiť celé mestečko. Taká atmosféra sa dá vytvoriť buď ak už má festival za sebou desaťročia a medzinárodný cveng, alebo ak sa dokáže skoncentrovať na malé miesto a je obohatený o rôzny sprievodný program, významných hostí a podobne. Nám sa darí napíňať oboje.

Popri festivale ste napríklad založili Múzeum gýča, v ktorom sú exponáty z komunistickej či mečiarovskej éry, teda z obdobia, keď ste to s festivalom nemali ľahké. Vnímaš túto expozíciu ako satisfakciu za to, že sa vám festival podarilo napriek politickým tlakom udržať?

Veľmi dobre si to odčítal. Najskôr sme chceli s kamarátom napísať knihu Hradu a zámky na Slovensku. Mala byť písaná ako bedeker gýčových miniatúrnych zámkov, ktoré vídame na vlakových stanicach po celom Slovensku. Hoci sa nám ju nepodarilo napísať, myšlienka nám ostala v hlave a v roku 1982 sme už mali dostatočne veľkú zbierku čudesností, aby sme mohli urobiť prvú výstavu gýča v rámci druhého ročníka Festivalu humoru a satiry Slovenské gagy, dnešných Kremnických gagov. Nápad potom dvadsať rokov spal, až sme ho obnovili v roku 2004, odkedy sa stal pravidelnou súčasťou festivalu. Múzeum je jediné svojho druhu na svete a dnes má bezmála tisíce artefaktov. Na poprednom mieste sú volebné suveníry politikov, aby sme im ukázali, že ich máme na háku.

Gagy majú 40 rokov! Našiel si si za ten čas typ humoru, ktorý by si označil za „kráľovský“ a vždy si rád, keď sa na festivale objaví?

Za tých 40 rokov festivalu som videl kadečo. Som však z generácie, ktorá vyrastala na Filčíkovi, Lasicovi, Satinskom... To boli bardi humoru už iba vďaka ich presnej intonácii v hlase, dikcii, ktorá určovala význam slova a jeho podtexty. Mám rád kvalitné klauniády založené na škodoradostnom súboji klaunov. Žiadne kopance do zadku a podobné lacné šašoviny. Klaun spoločnosť kritizuje a odhaľuje jej slabé stránky v náznaku, metafore. Dnes mám pocit, že ľudia vedia vyblakovať názory, ale ak by sa postavili na javisko, boli by ochromení. Je zaujímavé, že odvážne sú väčšinou baby a to je fajn. Potom pozorujem ešte druhý extrém, že niektorí ochotníci ani netušia, o čom vlastne chcú hrať, a ich komika preto vyznieva prázdno. Vezmú si text so všetkou tou slovnou vatou a mechanicky ho napodobnia.

Ako vnímaš takú stand-up comedy, ktorá sa na festivale de facto udomácnila a tento rok je výrazne v programe zastúpená?

Stand-upy začali byť súčasťou Gagov od roku 2015, pretože minimálne odvtedy to začal byť veľmi populárny formát najmä medzi mladými. Nie som jeho fanúšik, no keď vidím, že komik nehrá stand-up, ale myslí stand-upom, čiže je autentický, uveriteľný a dokáže improvizovať, je to fajn sledovať. Našťastie, je si už z čoho vyberať, čoho dôkazom je aj tento ročník. Nemám však rád hlúpy, vulgárny stand-up, ktorý chce iba samoúčelne provokovať. Takého sa podľa mňa časom diváci presýtia a postupne zanikne.

Festival samotný, naopak, prekonáva sám seba a nebyť pandémie, oslávili by ste 40. výročie s plnou parádou. Máš ešte s festivalom nejaké plány, kam ho posunúť, vylepšiť, obohatiť?

Začínali sme de facto ako festival malých javiskových foriem. Keď sme už boli ostrieľanejší a začali sa nám súbory na festivale opakovať, s malou dušičkou sme zvolali: Joj, keby sem prišli takí Česi...“ A hneď sa nám podarilo pozvať Kopeckého či Holubovú! O rok nato to už boli Poliaci, potom Maďari. „Ach, ale kto im bude rozumieť?“ vraveli sme si. Dnes na to spomínam s úsmevom. Keď s nami začal spolupracovať Stano Radič a neskôr Paľo Kelley, povedali sme si, že tú latku sme nastavili už tak vysoko, že ktovie, či sa nám podarí ešte rásť. O rok nato sme aj vďaka chalanom opäť prekonalí samých seba. Čím vyššie sme však rástli, tým to bola väčšia zodpovednosť, niekedy až strach z toho, že ak sa niečo pokazí, môžem ísť pokojne do basy za ohrozenie života. Ale za tie roky sme si vytvorili kontakty, ktoré sú niekedy fantastické. Tento rok sa nám napríklad podarilo zachrániť predstavenie, ku ktorému z neznámych dôvodov neprišli technici a nenamontovali ťažké konštrukcie k scéne. Zavolali sme našej horskej službe, ktorá prišla, scénu bezpečnostne zaistila a my sme mohli hrať. Takáto spolupatričnosť sa buduje roky, no ak sa to podarí, vyhrali ste. Navyše ak ste obklopený skvelým tímom ako ja – Paľo Kelley, dcéra Tamara, Fero Jablonovský a mnohí ďalší –, nemôžete to zbrať. Posledné roky sa posúvame skôr v neviditeľných, technických veciach, ako je zdokonalenie systému stravovania. Voľakedy sa riešilo cez kadejaké reštaurácie, donášky. Teraz si varíme sami a jedlo sa podáva v krásnej historickej budove, kam si všetci kompaktné sadneme, porozprávame sa. Možno sú to detaily, no výrazne obohacujú celkovú atmosféru a dojem. Z pohľadu programu už veľa snov nemám, podonášali sme sem šialené svetové špičky. Tento rok tu mal napríklad vystúpiť francúzsky komik Pierre Richard, no pre pandémiu sme to odložili. A môj absolútny sen? Azda sa – už ako starček – budem len tak prechádzať mestom a užívať si uličky, stánky a bohatý program festivalu. •

Riaditeľ festivalu Roman Vykysalý
a Pavol Kelley, programový intendant
a producent festivalu.

Akademický Prešov po päťdesiate piate, v jesennom vydaní

Jeseň bola vždy obdobím nových začiatkov. V septembri sa začína nový školský i akademický rok, divadlá otvárajú po prázdninách novú sezónu. Posledné dva roky nám však ukázali, že divadelná sezóna sa môže začať aj skôr ako v jeseni a že jeseň môže byť aj časom väčšiny divadelných festivalov a súťaží. Tento rok to nebolo inak ani v prípade Akademického Prešova, ktorého jubilejný 55. ročník sa miesto tradičného jarného termínu uskutočnil v posledný septembrový týždeň.

ALŽBETA RUSNÁKOVÁ • FOTO | Patrik Čech

A Ani pandémie však nezabránila študentom a divadlám v tvorbe a príprave nových podnetných inscenácií, ktoré pricestovali na Akademický Prešov odprezentovať. Atmosféra umeleckej súťaže tvorivej činnosti vysokoškolákov Slovenska bola tradične vlúdna a priateľská, tentoraz o to viac, že vo vzduchu bolo cítiť vďačnosť z možnosti ju uskutočniť. V nejstej situácii farbiacich sa okresov totiž nikto vopred nevedel, či vôbec bude možné Akademický Prešov uskutočniť.

Akademický Prešov je súťažnou prehliadkou študentských divadiel, zároveň i súťažou v kategóriách vlastná literárna tvorba, umelecký preklad a film. Prináša prešovským študentom hostujúce divadelné súbory, ktoré by inak mohli v Prešove vidieť len zriedka.

Prvý deň

Jedným z týchto súborov bolo aj Colectivo Priekopník Veverička so svojou inscenáciou #whateveristrendingnow. Sugestívna tanečná perormancia v jedinečnom priestore Katolíckeho kruhu otvorila festival výpoveďou o súčasnosti a potrebách mladého človeka modernej doby.

S prvou súťažnou inscenáciou sa predstavilo Divadlo Actor Košice s hrou Sławomira Mrożeka Stroskotanci niekde na mori. Samotný autorov text je absurdnou drámou, v ktorej sa môže stať čokoľvek. Traja muži plaviaci sa morom pravdepodobne na kuse stroskotanej lode sa ňaťahujú o to, koho zjedia. Po scéne sa povalujú prázdne plechovky zo zjedených

polotovarov a podľa odevov stroskotancov nám je jasné, že sa pôvodne plavili na luxusnom morskom plavidle. Herci Dušan Fabini, Dávid Popovič a Dominik Valeš rozohrávajú hru o čo najsugestívnejší argument a najsrdcervúcejšiu príhodu a veľmi obratne a plynulo striedajú iróniu, vážnosť i čierny humor. Kto najviac zahrá na city ostatných, prežije a nebude zjedený. A to už je slušná motivácia. Na roztržky a vyjednávania sa celý čas prízerá hudobná zložka inscenácie v podaní Sebastiana Vávru. Mužská časť obsadenia pôsobí svojím výkonom jednoliato až do príchodu slečny pošťárky (Lucie Laury Feketeovej), lepšie povedané, do jej priplávania. Spolu

Divadlo Actor z Košíc s hrou Sławomira Mrożeka Stroskotanci niekde na mori, réžia František Balog.

.....”
Akademický Prešov prináša miestnym študentom hostujúce divadelné súbory, ktoré by inak mohli v Prešove vidieť len zriedka.

s jej príchodom prichádza na scénu akási neistota, stroskotanci si nasadzujú rúška, aby sa chránili pred neznámou. Postava pošťárky nesúcej správu o úmrtí matky jedného zo stroskotancov podčiarkuje absurdnosť situácie odohrávajúcej sa na javisku. Hercom sa po celý čas darilo držať tempo inscenácie a vzbudzovať v divákoch zvedavosť, čo všetko sa ešte stroskotantom udeje. Divadlo Actor sa Mrożekovho textu zhostilo precízne, no zároveň s nadhľadom svedčiacim tomuto druhu textu, bolo príjemným vhpnutím do festivalového kolotoča.

Záverom prvého dňa bola pravá divadelná Punk pajama party v podaní banskobystričského Divadla Štúdia tanca. Tak ako predošlé dve inscenácie, Punk pajama party v sebe tiež niesla tému sebaapresadenia, postavenia za vlastný názor a slobodu v dnešnom svete prepĺnenom podnetmi a názormi. Podmanivé tanečné výkony sprevádzané živou hudbou boli tou pravou divadelnou párty, ktorá priniesla energiu do festivalového večera a dala jasne najavo, že „punk nie je mŕtvý“.

Druhý deň

Druhý deň sa začal popoludňajšou besedou s autormi píšucimi pre jubilujúce vydavateľstvo Modrý Peter a pokračoval inscenáciou Hamlet spišskonovoveského Divadla Kontra. Večer už patrilo historickému okamihu v divadelnom živote Prešova. Hostom festivalu bolo po prvýkrát legendárne brnianske divadlo Husa na provázku s inscenáciou Pala Seriša Takt. Pri interaktívnej forme, akú inscenácia mala, sedieť v prvom rade a byť nositeľkou rovnakého mena ako jedna z postáv nie je vhodná kombinácia. Inscenácia však bola vtipnou školou slušného správania a etikety, publikum sa ochotne zapájalo do situácií, a tak mohla prevýchova mladého muža prebehnúť keď už nie hladko, tak aspoň humorne. Otázkou je len, ako by táto inscenácia zafungovala so starším či „konzervatívnejším“ publikom.

Program druhého dňa ukončilo divadlo KonJA s absolventskou inscenáciou študentov Konzervatória Jozefa Adamoviča z Košíc Antigona v New Yorku. Głowackého text je rok čo rok pálčivejší svojou aktuálnosťou. Zdanlivo jednoduchý jazyk ponúkol hercom a herečke možnosť ukázať rozsah a sugestivnosť svojho umenia. Na lavičke newyorského parku sa neocitla len partička imigrantov bez domova. Zišli sa na nej ľudia, ktorí kedysi mali veľké túžby a plány, no ostala z nich len túžba a boj o vlastnú dôstojnosť. Postava policajta pôsobila úlisne, až ste nadobudli pocit, že by ste si radšej pohovorili s bezdomovcom spiacim v pozadí na lavičke ako s príslušníkom policajného zboru. Hercom sa podarilo rozohrať jednotlivé situácie do jemných, ale o to citlivejších

nuáns. Tému obetovania aj toho mála, čo človek má, priniesli cez intenzívne prežívanie na javisko a tak aj k divákovi. Absolventi ukázali, že ak budú v budúcnosti súčasťou profesionálnych divadiel, prinesú si citlivú a presnú hereckú prácu.

Tretí deň

Program tretieho dňa poznačila vyššia moc, a tak sa predstavenie Nefotografie bratislavského Divadla K nemohlo uskutočniť. Program sa tak začal inscenáciou divadla Crocus Civitas Kačky Rapotačky. Po nej nasledoval druhý zahraničný hosť festivalu z Moskvy, Teatr Liki l'ubvi s inscenáciou Rajské jablká hovoriacou o živote a diele ruského básnika Vladimira Vysockého. Napriek jazykovej bariére bola inscenácia emocionálnym i estetickým zážitkom. Práca so svetlom a perspektívou vytvárala podmanivú divadelnú atmosféru.

Na festivale sa predstavilo aj divadelné štúdio RosArt s inscenáciou Solitarita, ktorá je sledom zdanlivo nesúvisiacich piatich scén. Každá z nich sa však týka súčasnosti, viac či menej osobne a konkrétne každého z divákov. Herci rozohrávajú jednotlivé situácie s nadhľadom a iróniou, občasné lacné fóry zapadajú do kontextu a nevyrušujú, práve naopak, dotvárajú realistický ráz situácie. Možno to bolo pokročilou hodinou (predstavenie sa začínalo o 20:00 hod.), no jednotlivé scény sa postupne predlžovali a strácali na tempe, dynamika inscenácie sa teda trochu spomalila. Napriek tomu boli jednotlivé scény až filmovo postríhané, prestavby a prevleky rýchle a takmer až profesionálne. Herci hovorili o stavbe múru medzi mestom a rímskou osadou, probléme mladej ženy pri hľadaní práce a samej seba, nenásytosti či nedostatku sebakritiky a času na výchovu vlastného dieťaťa. Situácie v jednotlivých scénach neboli vôbec banálne ani ľahké, herci ich však preniesli na javisko sebaisto a bez väčších zaváhání. Aj vďaka týmto kvalitám sa divadelné štúdio RosArt stalo laureátom 55. ročníka festivalu v kategórii študentské divadlo. Druhým laureátom sa stalo Študentské divadlo Prešovskej univerzity v Prešove za autorský projekt Triangel, v ktorom šlo o tri pohľady na spoveď súčasného študenta a jeho život.

Vrcholom celého festivalu bol happening krakovského Teatru KTO, ktorý sa odohral v centre mesta a ukončil tak štyri intenzívne dni plné študentského i profesionálneho divadla. Aj keď sa festival konal v netradičnom termíne, priniesol presne to, čo sa od neho tradične očakáva. Pestrú paletu študentských i profesionálnych divadiel, podmanivé divadlo i nefalšovanú divadelnú párty, rýchle presuny aj oneskorené začiatky, jednoducho pravé festivalové korenie. •

Scénická žatva ako rozprava o životaschopnosti divadla

Pandémia koronavírusu spôsobila, že Scénická žatva sa svojím termínom priblížila skôr zemiakovej brigáde a z konca augusta sa stala polovica októbra. V porovnaní s minulým rokom, keď sme zostali uväznení v online priestore, však máme tento rok dôvod na radosť. Spoza modrej žiary obrazoviek sa divadelníci mohli na chvíľu vrátiť do žiary reflektorov.

ZUZANA GALKOVÁ | členka odbornej poroty • FOTO | Jakub Jančo

Prvý pokus zorganizovať 99. ročník v tradičnom augustovom termíne vyšiel len čiastočne. Za zložitých okolností sa Národné osvetové centrum rozhodlo deň pred začiatkom festivalu zrušiť prehliadku a realizovať len vzdelávaciu časť festivalu. Divadelné dielne venované herectvu pod vedením Nade Uherovej či spojená dielňa scénografie a divadla v online priestore s dvojicou lektorov Michal Lošonský a Ján Mikuš sa snažili naprieť výrazne obmedzeným podmienkam zo situácie vyťažiť maximum. Záverečná prezentácia –

hoci v skromnejších podmienkach – bola ukážkou toho, že systematické vzdelávanie ochotníkov má zmysel a je oň stále záujem. Ruka v ruku so zrušeným augustovým termínom prehliadky sa nieslo avízo, že festival vlastne nie je zrušený, ale jeho termín sa v konečnom dôsledku len presúva na október. Napriek počiatočnej skepse sa to podarilo a Scénická žatva bola tento rok v spolupráci s Turčianskym kultúrnym strediskom spojená s krajskou postupovou súťažou a prehliadkou Turčianske javisko.

Mottom tohtoročnej dramaturgie bola túžba prirodzene REŠTART-ovať divadlá a súbory, takpovediac, opäť nakopnúť k činnosti.

Tému ekologických problémov planéty a ich riešení razil DDS Kamarát z Martina v inscenácii Čáry-máry, réžia E. Benčíková.

Okrem netradičného termínu a spoločných divadelných priestorov s iným podujatím patrí k špecifikám tohto ročníka dramaturgická skladba prehliadky. Keďže celoštátne prehliadky neprofesionálneho divadla (Belopotockého Mikuláš a FEDIM) a „tematické“ festivaly (PAN, Divadelné dni pod Slovenskou bránou, Gorazdov Močenok a ďalšie), ktoré tvoria základ pre Scénickú žatvu, v minulej sezóne neprebehli alebo prebehli len čiastočne, dramaturgické kritériá pre tohtoročnú Žatvu by sa teda dali charakterizovať ako „prišli tí, čo vytrvali“. Toto pomerne voľné dramaturgické kritérium prirodzene necháva tušiť, že prehliadka bola kvalitatívne, ale i z hľadiska tém mimoriadne pestrá. Je evidentná snaha organizátorov rozvrstviť vybrané súbory tak, aby svoje zastúpenie na festivale mali tradičné i súčasné prúdy neprofesionálneho divadla a zároveň aby svojho zástupcu na prehliadke za týchto okolností mal každý kraj. Tento úmysel však prirodzene narušila pandemická situácia, a tak program festivalu prešiel niekoľkými nútenými zmenami. Tohtoročnú Scénickú žatvu treba v kontexte súčasnej situácie vnímať ako silne motivačnú, čo vyzdvihovala aj odborná porota v zložení Katarína Mišíková Hitzingerová, Ľubomír Bukový, Jaroslav Valek a Zuzana Galková. Mottom tohtoročnej dramaturgie bola túžba prirodzene REŠTART-ovať divadlá a súbory, takpovediac, opäť nakopnúť k činnosti. Dobrá správa je, že vôľa tvoriť a prezentovať svoju tvorbu v súčasných podmienkach nevyhasla.

Nástojčivé hlasy mladých divadelníkov

Mládežnícke súbory už akoby spravidla reflektovali celospoločenské témy o niečo nástojčivejšie a snažili sa nastaviť nám i sebe zrkadlo pomerne nekompromisne. Detský divadelný súbor Jedmosmerka z Nitry vo svojej inscenácii Nevypočutí otvára páľčivú tému potreby podeliť sa o svoje trápenie s niekým, kto nás skutočne vypočuje, a veľmi nekompromisne ukazuje, čo sa môže stať tým, ktorí vypočutí neboli. Za najväčší klad inscenácie možno považovať, že nehovorí o túžbe byť vypočutý v zmysle statusov a komentárov na sociálnych sieťach, ale hovorí o potrebe ľudskej blízkosti a pochopenia. Limitom inscenácie sa stáva jej snaha vypovedať na krátkej ploche čo najviac. To má za následok, že sa v jednotlivých príbehoch divák po čase začne ťažšie orientovať. Za inscenáciou je však citel'ný uvážlivý a dlhý proces hľadania. A to, že si mladí tvorcovia pod vedením mladého režiséra Samuela Hornáčka, bývalého absolventa ZUŠ, uvedomujú dôležitosť procesu, je dobrým znamením pre ďalšiu prácu.

Tí istí divadelníci z Nitry sa predstavili ešte raz, tentoraz v inscenácii Ja som Tyra pod pedagogickým vedením Marice Šiškovéj a pod hlavičkou súboru DRIM. Ako predlohu si vybrali knihu Helge Torvunda

Takmer napospol ženský kolektív Elenky z Mudroňky našiel zdroj inšpirácie v zápiskoch Eleny Maróthy-Šoltésovej a vytvoril inscenáciu, ktorá vzdala hold aj trvácnosti spolku Živena a jeho 150. výročiu.

.....”
Kým v divadle mladých dominovali autorské inscenácie, divadlo dospelých bolo z pohľadu výberu textu rozmanitejšie.

Vivaldi, ktorá rozpráva príbeh šikanovaného dievčatka Tyry. DRIM sa na jej príbeh pozerá s výrazným interpretačným vkladom a svet zákonitostí školského dvora nezjednodušuje a ani nebagatelizuje. Naopak, podrobuje ho pomerne hlboké analýze, hoci na krátkej ploche. Tyrinu uzavretosť nezobrazuje len ako dôsledok šikanovania, ale ponúka nám aj obraz toho, ako deti na jednej strane ťažko prijímajú akúkoľvek inakosť, na druhej strane sa ju niektoré z nich snažia prijať, hoc im to druhá strana vždy neul'ahčuje. Z Tyry sa tak nestáva len plochá obeť a z „kolektívu školského dvora“ akýsi plagátový šikanátor. Vidíme detský svet ako komplexnú sústavu komplikovaných vzťahov. Výsledný inscenačný tvar je čistý a oprostený na absolútne minimum. Súbor stavia na tej najcennejšej devíze, ktorú má – na samotných hercoch a herečkách. Výsledný tvar kategoricky prináleží divadlu poézie a príbeh rozpráva v citlivo komponovaných obrazoch, na druhej strane je nesmierne vecný a konkrétny.

Na pomery detského divadelného súboru Elenky z Mudroňky urobili zriedkavú dramaturgickú voľbu, keď sa rozhodli inscenovať životopisný medailón Eleny Maróthy-Šoltésovej s názvom Proti prúdu. Spojením úryvkov životopisných zápiskov zo života slovenskej dejateľky a úryvkov z jej knihy Moje deti vznikol dramatický materiál, ktorý svojím dokumentárnym pôdorysom ponúka nevšedný obraz zo života ženy, predstaviteľky slovenskej inteligencie 19. storočia. Réžia Pavly Musilovej je založená najmä na citlivej práci s hereckým potenciálom členov súboru. Inscenácia plynie tak, akoby sa v nej nič podstatné nedialo, a pritom sa deje všetko. Situácie plynú veľmi prirodzene a celý čas vychádzajú z hry a hravosti. Dôležitou súčasťou inscenácie, napriek jej až tragickej rovine, je humor. Výsledkom je tvar, ktorý v sebe kombinuje edukatívny rozmer dokumentárnej drámy, intimitu a zároveň komunikatívnu, ktorá nerezignovala na nadhľad a hravosť.

Posledný súbor z kategórie divadla mladých bol DDS Kamarát so svojou ekologicky zameranou inscenáciou Čáry-máry.¹ Členovia súboru v autorskej inscenácii úsmevne usvedčujú ľudstvo z potreby hľadať jednoduché a instantné riešenia (presne na úrovni magického „čáry-máry“) na závažné problémy – napríklad na také, ako je klimatická kríza. Ako to však už pri autorských inscenáciách v tejto kategórii nezriedka býva, snaha povedať veľa na malej ploche mala za následok niekoľko lapsusov v logike deja – či ťažšiu orientáciu v ňom. No to môže byť aj dôsledkom skutočnosti, že pandemiou poznačený súbor bol nútený na poslednú chvíľu do inscenácie zasahovať a škrtat' niektoré celky.

Tematicky rozmanitá kategória dospelých

Kým v divadle mladých dominovali autorské inscenácie, divadlo dospelých bolo z pohľadu výberu textu rozmanitejšie. Medzi inscenáciami sa ocitli dramaturgicky objavné texty – preklad súčasného japonského textu Kengura či úpravy klasiky ako Tajovského Matka alebo Matka od Júliusa Barča-Ivana až po autorský text Jaroslava Jenča Pisočok.

Potulné divadlo J+T z Medzibrodu a ich inscenácia Legenda (Jánošíkova?) dobre identifikovali našu národnú záľubu v legendách. Príbeh o hrdinovi z ľudu, ktorý vybabre so systémom, je tak trochu naše „národné must-have“. Inscenácia nestojí len na dobre upravenom texte Jozefa Mokoša, ktorý pre inscenáciu slúži ako východisko. A tu treba konštatovať, že dvojica Pohorelec – Haviar preukázala dramaturgický cit, pretože text síce obohacujú o množstvo aktualizácií, ale bez toho, aby výsledok pôsobil lacno či vtieravo. Ťažisko predstavuje predovšetkým výborne zohratá dvojica. Autori a protagonisti zároveň dokazujú, že sú remeselne zdatní divadelníci, ktorí tomu, čo kočovné divadlo potrebuje, veľmi dobre rozumejú. Legenda (Jánošíkova?) je divácky vďačné, ale nie lacno ľúbivé jarmočné divadlo, ktoré nepredstiera žiadne zásadné umelecké ambície. To, čo od začiatku ponúka, je kvalitne zvládnuté remeslo a inteligentný humor.

Divadlo KLUD z Kladzian zastúpilo tie súbory, ktoré sa rozhodli nechať klasiku bokom a inscenovať vlastný autorský text. Pritom toto divadlo systematicky uvádza hry vo východoslovenskom nárečí a výnimkou nie je ani inscenácia Pisočok. Tá rozpráva príbeh dvoch rodín z východu, ktoré prídu dohodnúť sobáš svojich nadivoko žijúcich detí do Bratislavy. Zoznamovanie potenciálnych budúcich svokrovcov je vďačná téma, ktorá ponúka prirodzené dramatické napätie vyplývajúce z očakávaní a obáv, ako si rodiny sadnú. V snahe nájsť si k sebe cestu a z nej vyplývajúce bezobsažné zdvorilostné rozhovory ponúkajú množstvo humorných situácií. Autor textu a zároveň režisér inscenácie Jozef Jenčo stavil predovšetkým na túto kartu. Text má až anekdotický charakter, ale skôr na konverzačnej úrovni ako na tej situačnej. A to je škoda. Na jednej strane oba rodičovské páry z východu reprezentujú svet konzervatívnych „vidiečanov“, zatiaľ čo ich deti žijúce v Bratislave sú predstaviteľmi „mestskej kultúry“, ktorá zabúda na tradičné hodnoty a preferuje život nadivoko, dieťa pred svadbou, neveru. No ten večný ideový spor medzi dedinou a veľkomestom je sploštený skôr na úroveň slovného humoru namiesto toho, aby síce s nadhľadom (čo je veľká

1_ Z programu festivalu pre pandémiu vypadli z kategórie inscenácie DS Gong Popoluška, DS Naboso Dora a DS Či – PR – CHA Ženský zákon alebo o nich bez nich.

devíza Jenčových textov), no predsa ponúkol hlbší obraz hodnotového sporu. Súbor KLUD a jeho dvorný dramatik a režisér zjavne poznajú svoju cieľovú divácku skupinu. Vedia, že dopyt je predovšetkým po komediálnom žánri, a dobre narábajú so stereotypmi východniarov z dediny. Zároveň súbor ťaží z prirodzených a dobre zvolených hereckých typov.

Za skutočný dramaturgický objav tohtoročnej Žatvy bezpochyby možno považovať uvedenie textu súčasného japonského dramatika Becujako Minoru Kengura, po ktorom siahlo Divadlo G z Trebišova v originálnom preklade režisérky Edity Treščákovskej. Pri Divadle G možno zjavne sledovať jeho kvalitatívne stúpajúce tendencie. Text Kengura, vychádzajúci z odkazu Samuela Becketta, otvára odvekú tému jednotlivca vs spoločnosť. Snaha vyčleniť zo spoločnosti jedinca, ktorý bude exemplárnym príkladom vydedenca, hoci na základe absurdného a vlastne neznámeho kritéria, je v súčasnosti desivým obrazom. Divadlo G neponúka len silný text, ale aj umne vystavaný výsledný inscenačný tvar. Jeho charakteristickými znakmi sú minimalizmus vo výtvarnom, ale i režijnom riešení. Metaforický priestor prístavného móla ponúka hercom a herečkám na jednej strane výzvu, na druhej strane aj „čisté plátno“ a priestor na koncentrovanú prácu. Výsledkom je sugestívny divadelný tvar, ktorý má ešte stále priestor na rast. A to považujem za veľké šťastie inscenácie.

V programe festivalu sa ocitli aj dve diela slovenskej klasiky, tituly so zhodným názvom, no odlišným autorom. Ako prvý sa predstavil DS ŠAPO z Ploštína s inscenáciou Matka z pera Jozefa Gregora Tajovského. S potešením možno konštatovať, že súbor patrí k tým, v ktorých možno badať výrazný pokrok. Hoci majú divadelníci stále na zreteli, že tvoria pre publikum na dedine, robia tak bez snahy podliezať jeho vkusu. Inscenácia DS ŠAPO z Ploštína Matka volí predovšetkým klasické výrazové prostriedky, s ktorými narába (postupom rokov) s čoraz väčšou istotou. Tento súbor patrí medzi tie, na ktorých za roky účastí na celoštátnych prehliadkach možno pozorovať rast. K textu však nepristupujú pietne, ale so šikovnými dramaturgickými zásahmi. Mária Grajciarová, režisérka inscenácie, si je dobre vedomá limitov, ale i kvalít hereckého obsadenia.

Iný pohľad na slovenskú klasiku ponúka inscenácia DS Divosud z Rimavskej Soboty. Tá sa k Matke Júliusa Barča-Ivana stavia s vedomím, že ide o autora poznačeného expresionizmom, a toto poznanie sa snaží pretaviť aj do výraznejšej štylizácie hercov. Pozorovať to možno napríklad v prestavbách scény či v sústavnej prítomnosti divadelníkov na javisku. Podobne ako Šapo aj Divosud disponuje výraznými hereckými typmi, ktoré sú dobrým príslubom pre výsledný tvar, ak ich potenciál dostane o niečo väčší priestor.

Tohtoročná Žatva
vyslala jasný signál
o tom, že divadlo
je neuveriteľne
životaschopné
a bez ohľadu na
neprajnosť doby
pulzuje životom.

DDS DRIM nenecháva už roky vo svojej tvorbe niťku suchú na žiadnej vážnej spoločenskej otázke. V inscenácii Ja som Tyra reflektoval tému šikanovania, tyranie či vojny.

Humorom nás už pravidelne sprevádzalo Divadlo KLUD, tentokrát s inscenáciou Písočok, réžia J. Jenčo.

Na festivale mala zastúpenie aj interpretácia svetovej klasiky. Divadlo „A“ a Divadlo Shanti z Prievidze sa rozhodlo inscenovať Molièrovho Lakomca, no s výrazným dramaturgickým zásahom. Výsledkom je až burleskná inscenácia, ktorá je divácky atraktívna a komunikatívna aj smerom k mladšiemu publiku. Každá zložka inscenácie je z remeselnej stránky mimoriadne dobre zvládnutá. Hostujúci režisér Peter Palik si je veľmi dobre vedomý kvalít, ktoré v súbore má, a z hereckého potenciálu ťaží maximum. Inscenáciu možno prirovnať ku kvalitnému divadelnému popu. Režisér od začiatku jasne definuje žánr a prizmu, cez ktorú sa na dielo francúzskeho klasicizmu budeme pozeráť (a klasika to naozaj nebude), a tomuto predsavzatiu zostáva verný až do konca.

Poslední mohykáni spomedzi recitátorov

Na Scénickej žatve majú svoje tradičné zastúpenie aj recitátori – úspešní účastníci celoštátneho kola Hviezdoslavovho Kubína. Tento rok aj pre presunutý termín festivalu bolo ich zastúpenie výrazne skromnejšie.

Eva Ol'hová sa rozhodla interpretovať text Tatiany Lehenovej s názvom Vybraná spoločnosť. Text presýtený pocitom osamelosti a zároveň potrebou samoty Ol'hová citlivo interpretuje s dôrazom na zreteľne budované obrazy. Svoje technické zručnosti recitátorka dokazuje najmä v tom, že sa jej darí budovať skutočne intímnu atmosféru ženy uzatvárajúcej sa do seba, no so zreteľom na zrozumiteľnosť textu a prácu s hlasom. Pri tomto nastavení je totiž vysoká pravdepodobnosť, že výsledkom bude autentický prednes, ktorý diváka osloví. Príbeh o ženskej osamelosti a dobrovoľnom vnútornom exile môže ľahko zvädzať k akejsi póze – zvlášť u mladšej interpretky. No Eve Ol'hovej sa zadarmo darí vyvarovať nástrah tohto druhu. Jej interpretácia Lehenovej textu je citlivou sondou o potrebe samoty.

Finalistov Hviezdoslavovho Kubína vo IV. kategórii prózy zastupoval Daniel Koháni. Daniel Koháni okrem toho, že je zdatný recitátor, preukázal cit pre dramaturgiu pri samotnom vyňatí úryvku z novely Maxa Barryho: Company. Koháni nás so šarmom a zároveň dostatočne hodnoverne prenáša do sveta korporátnej kultúry a trefne ilustruje skutočné priority manažmentu. Veľmi dobre sa mu darí na zdanlivo banálnom probléme budovať konflikt a z takmer anekdotickej situácie, ako je chýbajúca šiška na tanieri, vyrobiť firemnú krízu. Úsmevná situácia vďaka Kohániho nadhľadu a presvedčivej práci s napätím zároveň necháva citelňú kritický postoj k termínu tzv. korporátnej kultúry. Z celého prednesu zaznieva podtón, ktorý toto slovné spojenie vymedzuje vlastne ako oxymoron v praxi. Daniel Koháni tiež patrí medzi technicky vypeľých recitátorov, v prozaickom texte dobre identifikuje situácie a následne ich presvedčivo buduje. Výborne pracuje s pointou a účelne pracuje s temporytmom.

Trojicu recitátorov uzatvorila Iveta Kloptová s interpretáciou poviedky Vandy Rozenbergovej zo zbierky Slobodu bažantom s názvom Výbuch ako prúdka exotermická reakcia. Príbeh ženy, ktorá je unavená z nefunkčného vzťahu s autoritatívnym manželom, je výživným materiálom pre umelecký prednes. Recitátorka sa textu zhostila s pochopením a v jej prednese cítiť stotožnenie s tematickými líniami poviedky, ktoré rozvíjajú peripetie ženy uväznenej v partnerskom vzťahu charakteristickom psychickým nátlakom zo strany muža. Iveta Kloptová je autentická a svoj prednes stavia na spektre minimalistických výrazových prostriedkov. Strohosť stvárnenia je však podporená vnútornými obsahmi. S rastúcim dusnom vo vzťahu postáv Jazdca a Lastovičky sa stupňuje napätie a prednes prirodzene graduje. Kloptová pracuje zreteľne s charaktermi postáv a citlivo vytvára kontúry obrazov intímneho príbehu ženy, matky, manželky, ktorá hľadá východisko z nefunkčného vzťahu.

Na 99. ročníku Scénickej žatvy sa ocitol výber tých súborov, ktoré počas neprajného pandemického obdobia dokázali svoje inscenácie priviesť na svet. To má za prirodzený následok, že kvalitatívna úroveň jednotlivých inscenácií bola výrazne kolísavejšia ako po minulé roky. To by však mohlo ponúknuť v istom zmysle skreslenú, nepresnú správu o stave neprofesionálneho divadla. Skôr než o nižšej úrovni divadelnej sezóny totiž tohtoročná Žatva vyslala jasný signál o tom, že divadlo je neuveriteľne životaschopné a bez ohľadu na neprajnosť doby pulzuje životom. A myslím, že presne to bol ten dymový signál, ktorý sme všetci potrebovali. Nemám preto pochybnosti, že jubilejná stovka, ktorá ju o rok čaká, nebude posledná! •

Medzinárodný festival poézie vo Valašskom Meziříčí

Medzinárodný festival poézie sa každoročne koná na jeseň. Stretávajú sa tu nadšenci poézie a umeleckého slova z Česka i zo Slovenska. Tu si odovzdávajú skúsenosti, rady, upevňujú priateľstvá a v neposlednom rade súťažia v umeleckom prednese. Tento rok sme sa stretli po ročnej covidovej pauze v októbri a nasávali sme atmosféru festivalu silno a koncentrovane každým nádychom.

MARTINA KOVAL MAJERNÍKOVÁ, RENATA JURČOVÁ • FOTO | Zdeněk Smolka

Hlavný bod programu tvorí súťaž v umeleckom prednese, ktorý sa skladá z dvoch kôl. Každý súťažiaci musí mať vo svojom repertoári pripravené dva texty. Ak sa recitátor prebojuje s dostatočným počtom bodov do druhého kola, súťaží s druhým textom už len s najlepšimi o umiestnenie a prvenstvo. Odborná porota pracuje iným spôsobom, ako sme u nás zvyknutí. Po každom výkone porotcovia hodnotia prednes číslami v rozpätí od 1 do 10 bodov. Interpretácia literárnej predlohy sa hodnotí bezprostredne po výkone recitátora. Československá odborná porota tento rok pracovala v zložení: Aleš Vrzák (ČR), predseda poroty, Nina Martínková (ČR), Libor Vacek (ČR), David Kroča (ČR), Renata Jurčová (SR), Martina Koval (SR) a Lucia Vráblicová (SR).

Úspešné Slovenky

Súťaž v umeleckom prednese sa začala po krátkom programe 22. októbra. V prvom kole súťažilo o postup v prvej a druhej kategórii celkovo 19 recitátorov z Českej a 5 zo Slovenskej republiky. Už v prvom kole bolo poslucháčom jasné, že umelecká úroveň festivalu bude mať vzostupnú tendenciu, i keď recitátorov bolo oproti minulým rokom výrazne menej. Do druhého kola sa prebojovali štyri slovenské recitátorky z piatich: Nina Benkovičová, Júlia Pabst, Eva Gribová a Zuzana Ogurčáková. Táto ženská štvorica očarila svojimi umeleckými výkonmi porotcov i publikum. Nina Benkovičová najprv stavila na prozaický text Katgut od francúzskej autorky Anny Gavalda. S príbehom zverolekárky Lazaretovej sa Nina nielenže stotožnila, ale dokázala azda najzraniteľnejšiu skúsenosť pre ženu, akou je jej znásilnenie, rozprávať s potrebnou dávkou nezainteresovanosti a nadhľad, čím docielila postoj k udalostiam

a postavám v príbehu bez sentimentu a pátosu. K pravdivej výpovedi pomáhal recitátorka veľmi civilný zvnútorňený prejav a sugestívna atmosféra, ktorú na javisku vytvárala. Nina radi udalosti, objasňuje, vytvára obrazy, ktoré vidí vnútorným zrakom. Dokáže presne pointovať situácie. Recitátorka svedčí komorný priestor, čo sa vo Valašskom Meziříčí potvrdilo. Na rozdiel od veľkého javiska v Dolnom Kubíne v rámci Hviezdoslavovho Kubína, kde ju zradila technika a možno momentálna nesústredenosť, vo Valašskom Meziříčí doslova zažiarila a právom získala tretie miesto v I. kategórii a Cenu Jiřího Brolla.

V II. kategórii sa umiestnila na treťom mieste Zuzana Ogurčáková, ktorá recitovala text od slovenskej autorky Jany Beňovej Kam do mesta. Zuzana skvele pracovala s dramaturgickou úpravou textu. Precízne stavala dejovú linku a jej výpoveď kreovala cez štylizované, ale aj mrazivo zvnútornené pasáže. Recitátorka má veľmi vycibrený zmysel pre abstrahovanie humoru z textu a vedomé narábanie s hyperbolou. Jej opisné pasáže atmosféry okolitého sveta rozprávala cez optiku hlavnej hrdinky strhujúco s dávkou napätia. Recitátorka presvedčila aj v druhom kole, že vie pracovať aj so silnou emóciou a s metaforickým obrazom. Darilo sa jej to prostredníctvom montáže básní Miroslava Válka Afrika, opakovanie... Básne logicky prepájala, stavila na akcentovanie aktualizáčných prvkov spoločenskej situácie, apelatívne, ktorou si okamžite podmanila poslucháčov.

Veľmi výraznou slovenskou recitátorkou bola aj Eva Gribová, zjav, ktorý si javisko doslova užíva, a jej pridanú hodnotu ako interpretky vidím vo zvláštnom čase, ktorý vytvára pomocou príbehu na pódiu. Odborná porota ocenila jej tvorivosť v hľadaní vonkajších výrazových prostriedkov.

”.....”

Absolútnou víťazkou prvej kategórie sa v tomto ročníku stala Gabriela Sittová Zelená, ktorej obe recitácie boli mimoriadne osviežujúce.

Tohtoroční výhercovia:
zľava Vít Staša,
Eva Gribová,
Magdalena Ulmanová,
Nina Benkovičová,
Zuzana Ogurčáková,
Martina Mašková,
Gabriela Sittová Zelená,
Agáta Mašková
a Alexander Koukl.

Sugestívne a expresívne zároveň bolo v jej podaní Krájanie od Vojtecha Mihálíka. V druhom kole kreovala svoje vystúpenie s ľahkosťou, humorom a nadhľadom (Osud profesorovej ženy od Daniila Charmsa). Eva Gribová sa na javisku nesústredila len na verbálny prejav, jej výstup bol utváraný hereckým prístupom s náznakom konania, kostýmovaním a jasným emocionálnym postojom. Interpretka dokázala presne vystihnúť filozofiu autora vybudovaním absurdnej situácie, ktorá z príbehu vyplýva.

Z minulých ročníkov Medzinárodného festivalu poézie vo Valašskom Meziříčí sme mohli vnímať rozličné prístupy interpretačného uchopenia textových predlôh. Česká strana väčšinou dominovala v tvorivých štylizovaných polohách, v pohrávaní s vtipom, s vonkajškovými prejavmi, slovenská zas v odkrývaní vnútorných svetov, dilem a výkladov podtextu. Ale pre Evu Gribovú platí, že nesklamala ani v jednej recitátorskej polohe, či už ide o vonkajškovú výrazovú prostriedky, alebo emocionálny vklad. Získala Cenu Jiřího Demla za prednes textu Daniila Charmsa: Osud profesorovej ženy.

Ocenení českí recitátori a recitátorky

V I. kategórii získala druhé miesto Agáta Mašková (ČR), ktorá si v prvom kole vybrala poviedku ruského spisovateľa Michaila Bulgakova Jak se Uher oženil. Ukázala sa ako zdatná rozprávačka, ktorá dokáže umne vykresliť postavy, ale aj pracovať s názorom rozprávača. V druhom kole si vybrala Zuzanu Brabcovú a jej báseň Inicie, ktorá bola postavená na maľovaní emócie slovom na tému dozrievanie. Text bol však značne krátky a dával jej menej priestoru, ako by si zaslúžila. Na prvé miesto sa prerécitoval Alexander Koukl (ČR) v prvom kole s prózou Jána Skácela Malá recenze vesnického faráře a v druhom kole s poéziou Lidi od Charlesa Bukowského. V prípade poviedky sa ukázala jeho schopnosť pekne pointovať menšie celky a v prípade poézie ukázal, ako vie experimentovať s kontaktom s divákom, svoju schopnosť pre odkrytie farieb v práci s rovnakým slovom, ale jasnou vnútornou motiváciou.

.....”

Azda akosi nástojčivejšie rezonovala príbehovosť, v ktorej bolo často badať prelínanie sna so skutočnosťou.

V II. kategórii obsadila druhé miesto Martina Mašková, ktorá recitovala počas prvého kola amerického básnika Kennetha Rexrotha z Matky Husi. Ukázala sa ako technicky silná recitátorka s uhrančivým pohľadom a pákou na emócie. V druhom kole, keď recitovala Vaska Popu a jeho notoricky známe Vrať mi moje hadříky, bola jej kompozícia taká komplikovaná, že pôsobila síce sugestívne, ale akoby textu chýbala recitácia procesu, počas ktorého vidíme človeka milujúceho iného človeka rozkladať sa na kusy.

Absolútnou víťazkou prvej kategórie sa v tomto ročníku stala Gabriela Sittová Zelená, ktorej obe recitácie boli mimoriadne osviežujúce. V prvom kole sa predstavila ako vtipná a umná rozprávačka s Etgarom Keretom a jeho Příběhem o řidiči autobusu, který se chtěl stát bohem. Prekvapujúce momenty v texte boli sprevádzané výbuchmi smiechu. V druhom kole bola síce menej farebnejšia, ale jej interpretácia básne Jiřího Ortena Jeremiášův pláč, bola subtilná a nástojčivá.

Cenu Vladimíra Justla získala Magdalena Ulmanová (ČR), ktorá predniesla text Alexandry Berkovej Bubi-blues. Ukázala značnú dávku humoru a schopnosť vidieť postavy a situácie do detailov, v čom sa odzrkadľoval jej herecký prístup.

Cenu starostu mesta získal Vít Staša (ČR) za prednes textu Vítězlava Nezvala: Židovský hřbitov. Na dlhšej ploche ukázal lyrické modelovanie básne a vnímanie jej sveta cez ešte mládenecký pohľad.

Rezonuje príbehovosť

Nádherne prostredie Žerotínskeho zámku, čarovný komorný priestor v M-klube, veľká divadelná sála, skvelá a pozorná organizácia festivalu, za ktorou každoročne stojí predovšetkým Kultúrne zariadenie mesta Valašského Meziříčí, no a v neposlednom rade krásni ľudia dokázali opäť vytvoriť neopakovateľnú a prajnú atmosféru.

Nedá sa povedať, čím konkrétne bol tento rok iný, pretože každoročne máme do činenia s objavnou a pestrou dramaturgiou, s invenčným umeleckým prístupom k interpretácii jednotlivých textových predlôh. Azda akosi nástojčivejšie rezonovala príbehovosť, v ktorej bolo často badať prelínanie sna so skutočnosťou. Prostredníctvom výrazných príbehov nás recitátori vtiahli do svojich nadreálnych svetov, v ktorých sa čas menil na nemerateľnú jednotku. Aj ten reálny čas na festivale plyní akosi inak, na chvíľu pomyselne zastane a len tak môžeme existovať v objatí poézie a umeleckého slova. Pretože ako hovorí Jan Vedral: „Bez času by nebol príbeh. Bez príbehu by nebol čas. Bez času a príbehu by nebol život.“ •

Úprimné hlasy vo svetle

Hľadali a hľadali sa. Vlni sa pre neprajnú situáciu minuli, po roku sa znova v niekdajšom tradičnom jesennom termíne na veľkom kubínskom javisku našli. Malí-veľkí recitátori.

Báseň P. O. Hviezdoslava Hľadá sa, hľadá, ktorá sa stala leitmotívom 67. ročníka Hviezdoslavovho Kubína (HK), ich privítala a nám všetkým kládla podstatné otázky. Tak, ako to už pri dobrých básňach býva.

SOŇA PARILÁKOVÁ | členka poroty • FOTO | Mária Vašicová

Celoslovenské kolo HK detských kategórií nie je len vystúpením víťazov krajských prehliadok, ale i záverom jedného roka rozsiahleho hnutia prednesu, dôkazom o tom, že sa tisíce detí zahĺbili do literárnych textov a tvorivo s nimi vstúpili do rozhovoru. Do obvodných kôl sa (podľa údajov štatistiky) zapojilo 3 859 recitátorov, čo bolo síce o tretinu menej ako v iné, lockdownmi nepoznačené roky – v niektorých okresoch sa nepodarilo súťažné kolá zorganizovať –, no i tak je dôležité predstaviť si, že tvorivý potenciál podujatia siaha ku každému, kto sa s ním na ktorejkoľvek úrovni stretne.

Podobne samotný prednes nie je len párminútovým vystúpením. Jeho súčasťou je celá cesta prípravy, premena, ktorá sa s recitátorom počas práce na texte udeje, nové obzory, nové schopnosti a skúsenosti, ktoré nadobudne. Je to teda omnoho viac, ako by sa dalo pri samotnom jednom vypočutí prednesu zachytiť. Vnímavý poslucháč (a porotca) však dokáže autenticitu tejto cesty vnímať aj vtedy, ak sa konkrétne vystúpenie v danom momente nevydarí celkom podľa ideálnych predstáv, napríklad v novom prostredí, pod vplyvom trémy či inej indispozície. Pri umeleckej tvorbe detí, ktorá má vývinovo-podporný charakter, je cesta rovnako dôležitá ako cieľ.

Tradícia detských recitačných vystúpení na Kubíne v režijné komponovaných programoch, kde sa jednotlivý výkon zrazu stane súčasťou väčšieho umeleckého celku, sa tentoraz pre opatrenia nemohla realizovať. Moderátorka Veronika Mészárosová ohlasovala vystúpenia ako pri súťaži veľkých a zároveň láskavo

naladila atmosféru v sále pred začiatkom každej kategórie. Dôležitý moment pre pohodu recitátora – rovnako ako to, čo sa odohrávalo ešte predtým pri technickej skúške, ktorú viedla Janka Pelešová. Len ak sa cítite v bezpečí, prijatí, vnímaní, môžete odovzdať kúsok samých seba druhým. V hľadisku bolo okrem poroty iba pár ďalších divákov, zväčša rodičov, učiteľov a učiteliek, ktorí s deťmi pricestovali, a práve tí boli dôležitou podporou. Ostatní mohli sledovať dianie online. No ako vo svojom príhovore napísala i Renata Jurčová, mnoho podstatného pre prednes nie je možné cez obrazovku monitora zažiť. Paradox audiovizuálneho záznamu: mikrofón a kamera síce zachytia i to, čo vo veľkej sále napríklad pre tichosť zaniklo, no plnosť emócie a chvenia chvíle v zázname nie je úplná.

Čo teda hľadáme?

Hľadanie sa začína textom. Nájsť kvapku v mori literatúry, ihlu v kope voňavých veršov. To, čo patrí v tejto chvíli ku mne. Nájsť tému, myšlienky, hodnotný text – pokrm, čo ma bude sýtiť tri-štyri mesiace počas celej prípravy prednesu a ešte i na každom ďalšom vystúpení, čo bude stále znova inšpirovať, prinášať radosť z tvorenia. Skutočnosť, že dnes môže knižne vychádzať kvalitatívne veľmi rozdielna literatúra, rozhodovanie neul'ahčuje, už samotné rozlišovanie je tvorivým počínom. Výber textu býva spoluprácou lektora a recitátora. Žiada sa trpezlivosť a odvahu naučiť sa, že dobrá literatúra váži každé slovo.

Dramaturgická stránka prehliadky tohto roku skôr potešila – jednak osvedčenými autormi slovenskej literatúry (M. Rúfus, Š. Moravčík, D. Hevier, T. Janovic, L. Feldek, J. Mokoš, J. Blažková, K. Bendová), ale i svetovej (A. Lindgrenová, G. Rodari, A. S. Puškin...). Rezonovala téma vzťahov, priateľských či k rodičom, prvých lások, objavovania sveta i prvých zrážok s nespravodlivosťou v ňom. Ak je všetko zlé na niečo dobré, pozitívom prehliadky detských kategórií HK rozdelené na tri dni bol veľkorysejší čas na hodnotiace semináre.

Čo sme počuli?

V prvej kategórii nadšenie a farebný svet predstáv. Hravosť ešte nie veľmi zviazanú trémou. Viacero výrazných talentov s celistvými výpoveďami. Najsilnejšie momenty sa objavili tam, kde sa podarilo v súlade s textom vytvoriť úprimnú emóciu a zároveň nestratiť prirodzenosť reči a melodiky, ktorá v sebe zahŕňa i jasné narábanie s dôrazom a jeho hromadenie si ponecháva len na príznakové situácie.

V druhej kategórii niektoré prednesy priniesli otázku potreby väčšieho osobného zainteresovania recitátora. Uvedomenia, prečo si nejaký príbeh – v próze či vo veršoch – vyberám, prečo ho potrebujem povedať druhým, čo si o ňom myslím. Z tohto pomenovania vnútorného postoja potom často vzišlo i kľúč k interpretácii a celkovej výstavbe. Dĺžka textov, ktorú recitátori niekedy nezvládli na celej ploche naplniť (podobne i v tretej kategórii), dávala pocítiť, že minútáž nie je len formálna záležitosť, ale mala by korešpondovať so schopnosťou rovnomerne si rozložiť sily na celý rozsah prednesu. Na rozdiel od dospelých recitátorov tu ide ozaj o vývinový, vekom podmienený fenomén. Naplniť bdelou pozornosťou, plným sústredením a emocionálne istú plochu textu je otázkou individuálnej „kapacity“ energie, a preto je táto kapacita pri voľbe rozsahu najlepším kritériom. Pri práci s výrazom, najmä pri prehovoroch postáv sa opakovala prítomnosť plačlivého tónu, ktorý sa objavoval na obsahovo dosť rozdielných miestach a akoby nahrádzal presné rozkrytie emócie – tu by podrobnejšia interpretácia situácie pomohla nájsť primeranú podobu. Emócia má v prirodzenej reči tisíc odtieňov. Inou intonačnou pascou je v akejsi snahe „všetko pekne povedať“ rozprávanie cez úsmev, v ktorom sa všetko zleje do jednej plochy.

V tretej kategórii sa už na výbere textu podieľajú výraznejšie i samotní recitátori. A hoci sa tentoraz ešte nie všetci s tým „najsvojskejším“ a zároveň kvalitným

textom stretli, mnohí dokázali i tak ponúknuť v interpretácii kúsok svojho autentického pohľadu na svet. Občas skôr v detailoch, v niektorých pasážach. Výstavba, objavovanie kompozície, hľadanie správneho pomeru detailov a celku je – najmä, ak bola predloha rozsiahlejšia – ešte nie ľahkou výzvou. Ale obrisy sme už tušili. I preto sme mali pri najlepších výkonoch pocit, že už trochu pripomínajú štvrtú kategóriu.

Tento ročník priniesol úprimnosť, túžbu po ozajstnosti, istote a nádeji na dobrý koniec, vlastný nielen Rúfusovým rozprávkam. Priniesol jasnú a tvárnu reč a bol stretnutím, ktoré nás posúva ďalej. To, čo sme počuli, je výsledok dlhého procesu a zároveň momentálnej dispozície, schopnosti nanovo vytvoriť, čo sa pripravovalo. V prednese sa tvorí vždy nanovo. Vystúpenie nie je niečím, čo možno automaticky dva razy za sebou rovnako zopakovať, a najmä pre detských recitátorov vôbec nie je ľahké udržať, fixovať dlhší čas tvar tak, aby bol stále živý, mnohorozmerný. Viacerí poznajú, že niektoré detaily sa môžu časom strácať alebo dieťa z textu jednoducho „vyrastie“ a už sa naň nevie v predstave a pocite rovnako naladiť.

Aké by mohli byť výzvy nastávajúceho času?

Aj tohtoročný Hviezdoslavov Kubín ukázal, že prednes je vo veľkej miere prácou s vnútorným svetom dieťaťa. Vie ho naplniť krásou, obrazmi, ktoré sú hodnotnou potravou pre dušu. Učí ho vnímať emócie, poznávať ich, vyjadriť cez umelecký tvar, s empatiou pozorovať svet druhých ľudí. Scitlivuje vnímanie na mnohých úrovniach. Ak je napodobňovanie jednou z prvých motívácií konania, vedie to k otázke: Recitujú niekedy dospelí deťom? Robia to niekedy aspoň učitelia slovenčiny?

A zároveň sa žiada povedať: Za každým oslovujúcim prednesom je pravdepodobne vždy aspoň jeden dospelý človek, ktorý dieťa pripravoval a má k nemu dobrý vzťah. Lebo len z porozumenia môže vzniknúť dobré umenie. A to je nádejné.

Viac sme si uvedomili, čím pre nás prednes je a ako sa napríklad zmení, keď niet živého publika. Ostať pri recitovaní i v neprajnom čase preverilo našu výdrž a sily našej vôle. Chýba nám to, čo sa stalo dôležitou súčasťou života, čoho hodnotu nielen hlásame, ale i hlboko pociťujeme. A predsa, Hviezdoslavov Kubín je všade, kde vytvoríme priestor na umelecký prednes, príležitosť na to, aby pravdivo a úprimne znelo umelecké slovo. Počúvajte sa navzájom... •

Výraznejší recitátori a recitátorky boli v I. kategórii s prednesom prózy. Prirodzene rozvíjali myšlienkové celky, obsiahli celý dej so zmyslom pre detail.

Poézia II. kategórie priniesla najmä overené „klasiky“ Heviera, Mokoša, Rúfusa či Feldeka. V nevľúdnom čase pandémie akoby zrkadlila túžbu po istote a nádeji na dobrý koniec.

Recitátori a recitátorky III. kategórie prednesu prózy tento rok zápasili s výstavbou celku a objavovaním kompozície. Pri najlepších výkonoch však mala odborná porota pocit, že už sleduje štvrtú kategóriu.

My proti covidu...

Práca základných umeleckých škôl, učiteľ'ov, rodičov počas pandemického roka je ukážkou, že ani v najhorších časoch sa netreba vzdávať. Práve vtedy je kniha, dobrá literatúra a umelecký prednes tým najlepším únikom do lepšej reality.

JAROSLAVA ČAJKOVÁ • FOTO | Mária Vašicová

Tohtoročný skutočne pestrý a literárne zaujímavý výber textov zahŕňajúci najmä súčasných slovenských a svetových autorov svedčí nielen o systematickom čítaní recitátorov, ich umelecko-pedagogickom vedení, ale aj o ich zodpovednej „službe“ literatúre. Hlavne mladšia IV. kategória priniesla tento rok hodnoty literárne aj interpretačné. Mohli sme prehodnocovať overené diela aj zoznamovať sa s najnovšími literárnymi novinkami či so začínajúcimi autormi. I s vlastnou tvorbou v V. kategórii.

Zaznel aj Hviezdoslav

Hoci nie vždy sa podarilo preniesť nové témy či osobité formy do dokonalého recitačného tvaru, všetci prispeli svojím výkonom do zmysluplnej diskusie o živote, umeleckej realite a tvorbe. Vnímali sme sústredené prednesy rešpektujúce klasické formy, ale aj nadsadené recitátorsko-javiskové uchopenie Jána Kostru.

Už málo recitovaného autora priblížila Dominika Ďuricová z Veľkého Krtíša výberom témy ohrozenia Zeme človekom, dodnes aktuálnymi živými veršami a hlavne hyperbolizovaným recitátorským až hereckým výrazom s vizuálnymi prostriedkami – kostýmom, líčením a rekvizitou, s ktorou pracovala. Divadelná vizualizácia i prednes tvorili nadhľad bytosti, ktorá účtuje s ničiteľmi našej planéty s plnou vážnosťou, ale aj s iróniou, kritikou, zosmiešnením človeka, ba i sebaíroniou vlastnej interpretačnej tvorby. Otvorenou otázkou po jej prednese zostalo, či bola zvolená správna miera pri využívaní estetiky hrubosti.

Citlivejšie pristupoval k téme človeka strácajúceho sa vo vnútornom svete otázok a vlečúceho ťarchu nedokonalého poznania Andrej Rácz z Nitry. Dobré zostavenú montáž poézie dvoch poľských básnikov Zbigniewa Herberta a Jana Twardowského prednášal v celistvosti ako rad vonkajších vnemov a vnútorne zožierajúcich otázok o podstate ľudského bytia. Jeho civilný, pravdivý, technicky

.....”

Hoci nie vždy sa podarilo preniesť nové témy či osobité formy do dokonalého recitačného tvaru, všetci prispeli svojím výkonom do zmysluplnej diskusie o živote, umeleckej realite a tvorbe.

čistý prednes mal istú dávku existenciálnej naliehavosti; prehĺbenie významového kontrastu vo výraze by však pomohlo plastickejšej recitátorovej výpovedi, jej hlbšiemu vnímaniu aj autonómnosti a rozdielnosti básnikov.

Hoci vyvrcholenie tohtoročnej súťaže v prednese prezentovalo najmä súčasnú literatúru, zaznel aj Hviezdoslav v príkladnom prednese Bronislavy Ištvánovej z Košíc. Vyberať z rozsiahlej dramatickej básne Ráchel s biblickou témou zabíjania detí do dvoch rokov v Betleheme nie je jednoduché. Starší si pamätáme na strhujúci prednes Sone Behulovej (dnes Müllerovej) v roku 1981 s obrazom zabitia neviniatok, nárekom

„dcér Siona“, následnou vzburou Ráchel voči Herodesovi a volaním po jeho spravodlivom treste. „Tu žalujem ťa pred nebeským súdom! / Ja biedna žena viním teba, kráľu...“, tie verše a slová za socializmu poslucháčov doslova drvili a povznášali zároveň v recitátorkinom majestátnom prevolaní. Ištvánová si svoju výpoveď vystavala inak. V strede jej výpovedi bol tiež opis dramatickej rodinnej scény medzi dôverčivou Ráchel a vojakom zabijakom s dôrazom na detaily scény a prostredia, na rytmus a dynamiku dialógov, technickú až mechanickú precíznosť podčiarknutú symbolickými gestami rúk, no nárek Ráchel namiesto volania po pomste prešiel v tomto prednese do kontrastu hrozivých slov a stíšenej modlitby:

„Zdrť ťa, zdrť ťa / Hospodin! Hospodin!“

Prvé miesto prisúdila odborná porota Eve Ol'hovej z Martina, ktorá už vlni zaujala prednesom poézie Tatjany Lehenovej. Aj tento rok si vybrala ženskú tému – známu báseň, v minulosti neraz recitovanú, Monológ Marilyn Monroe od Andreja Voznesenského. Väčšina predchádzajúcich interpretácií smerovala k vytvoreniu obrazu americkej herečky, jej slávy i vnútorného utrpenia. Ol'hová akoby sa rozhodla stvoriť z básne úzkostnú výpoveď o vnímaní a prežívaní života súčasného človeka. Svet slávy divy so všetkými prejavmi i dôsledkami akoby nahradila obrazom dnešnej medializácie útočiacej na všetko a zo všetkých možných zdrojov. Jej prednes bol osobný, autentický, výpoveď zdanlivo prostá, jednoduchá, no vnútorne silne prežitá nielen za seba, ale akoby za nás všetkých. Vo zvnútornení a dynamike sa však neraz strácala zvuková čistota reči, prednes tak poslucháč vnímal viac intuitívne a citom ako jasnú myšlienkovú výpoveď.

Spojenie intenzívneho prežívania témy básne so zreteľným protinásilným odkazom sa vydarilo víťazke V. kategórie Terézii Pravdovej z Trnavy. Recitátormi dlhé roky nepovšimnutý francúzsky modernistický a komunistický básnik 1. polovice 20. storočia Paul Éluar si prekvapujúco tiež našiel interpretku, presnejšie jeho básne zo zbierky Zbrane bolesti. Básnickou skratkou vyjadrený vojnový príbeh z viacerých pohľadov členov rodiny spolu so zovšeobecnením sily a vášne bojovníkov vedela sýto až vypäto naplniť emóciami hnevu, žiaľu, utrpenia, ale aj odhodlania a zmierenia; menej si však vedela poradiť s mierovými tézovitými veršami v závere prednesu.

Veronika Gašperanová z Brezna sa oprela o schopnosť výrazového vyjadrenia rôznych zmyslových, pociťových a citových polôh, navyše spestrených ľahkou iróniou či provokatívnosťou. Pomerne lacné básnické verše a strofy od viacerých autorov poskladané do montáže s názvom Ty si láska dokázala naplniť dievčenskou sviežosťou aj ženskou vyzývavosťou tvorivo a spontánne.

Drásavo otvorenú spoveď ženy predviedla Eva Ol'hová v Monológ Marilyn Monroe. Jej intenzívny, subtilný a nástojčivý výkon si odniesol I. miesto v IV. kategórii poézie.

Jedného z najnáročnejších prozaických textov na tohtoročnom Hviezdoslavovom Kubíne sa zhostila recitátorka Alexandra Hornáková. Za interpretáciu Jesene od Ali Smith získala I. miesto v IV. kategórii prednesu prózy.

Príbehy žien

Súčasný ženský autorky s bolestným, drsným až výsmešným pohľadom na vlastné (Rupi Kaur) či fiktívne životy zazneli v rôznych interpretačných variáciách od opatrného citlivého uchopenia témy cez zveličenie až po vyhranenú štylizáciu. Krása aj ošklivosť, hodnota i banalita, láska ideálna aj zraňovaná i devalvovaná, neha i surové násillie, to všetko zaznelo v povznášajúcich aj znižujúcich prózach z úst recitátoriek na kubínskom javisku. Nina Benkovičová a Linda Ollé, obe z Bratislavy, predstavili svojimi textmi (v prvom prípade Anna Gavalda: Katgut, v druhom Elfriede Jelinek: Milenky) prízemný pracovný a osobný život žien s každodennými starosťami a nerestami. U francúzskej autorky šlo o jeho vygradovanie surovým znásilnením a následnou nemilosrdnou pomstou hrdinky (kastrácie) zachádzajúcou až k čiernemu humoru, Jelinekovej životy žien sa zasa rozlievajú a prelínajú v komplikovaných partnerských vzťahoch. Recitátorky priniesli silné témy a osobité typy literárnych rozprávačiek. Dokázali ich aj zodpovedajúco a osobite načrtnúť, no výrazovými, technickými možnosťami či skúsenosťami ešte nevystihli v plnej miere zvláštnosti inak dramaturgicky dobre upravených textov. Veronika Synčáková z Nitry uviedla mladú slovenskú autorku Dominiku Moravčíkovú. Aj v tomto prípade ide o zvláštny, bizarný vnútorný i vonkajší príbeh ženy v uzavretom osudovom kruhu, do ktorého vstupuje nielen sociálna, ale aj prírodná, naturálna podstata a podmienenosť človeka. Recitátorka podčiarkla najmä druhý aspekt, keď si zvolila frázovane zosilnený rozprávačský a mimický prejav, ktorý vychádzal jednak z jej prirodzenosti, ale zrejme aj zo snahy zabehnúť miestami z reality ľudí do ich drsného naturizmu. Prechody z novej skutočnosti do sna, vízií, príjemných, provokatívnych až obľudných fantazijných svetov tak vyzývali na odvážne vstupy aj náročnú psychickú a tvorivú cestu recitátorov či ich poslucháčov.

Surrealizmus, chlapčenský hrdinovia i orwellovský svet

K príjemnejším volaniam patrili impresionisticky ladený surreálny úryvok spomienky umierajúceho starca na svoju sestru z mladosti v inak realistickom románe z najnovšej súčasnosti od britskej autorky Ali Smith. Alexandra Hornáková z Trnavy vedela čisto, priesračne a technicky nenásilne, pritom dokonale vybudovať dialóg so sestrou aj dialogický monológ s transcendentom, navyše ich zarámovat' rozvíjajúcim sa prírodným obrazom, čím jej prednes dostal nielen živú plasticnosť, filozofickú hĺbku, ale aj obrazovo-zvukovú harmóniu a najmä ľudskosť a nehu, ktorej sa nám žiadalo.

Chlapci v prednese prózy napriek tomu, že si vybrali tiež zaujímavú literatúru (Ian McEwan), zostali svojím výrazom akoby v mladšej vekovej kategórii. Prijateľne aj vtipne vystavali príbeh či situáciu, no spojenie s chlapčenskými literárnymi hrdinami a rozprávanie cez ich prizmu akoby im bránilo rozšíriť recitátorský pohľad i nadhľad na komplexnosť literárnej fikcie.

Recitátori V. kategórie nedosiahli úroveň mladších kolegov. Ženské prednesy zostali dosť uzavreté v interpretačnej introvertnosti; ich autentickosť životných a fantazijných vnemov, prežívania, snívania aj hodnotenia bola devízou, no hmlisto a neurčito tvarovaný výraz vyvolával síce náladu, ale slabosť oslovoval. Najviac sa to podarilo Denisovi Farkašovi, jeho prejav bol gradujúci, dynamický až strhujúci. Román komplikovaný na vzťahy, fikcie, rozprávačstvo i žáner skomplikoval situáciu aj recitátorovi s výberom vhodného úryvku pre poslucháča bez znalosti celkového kontextu. Ten sa rozvíjal v spleti reálnych a fiktívnych postáv,

ktoré poslucháč nestačil absorbovať. Navyše dobre narastajúcu hrôzu pri budovaní orwellovskej situácie recitátor nevyústil do pointy, aspoň výrazovej; záver prednesu jednoducho uťal, akoby mu došiel dych fantázie. Určite zaujal, ale poslucháč zostal v myšlienkových rozpakoch.

Recitačné kolektívy a divadlá poézie

Recitátori pandemického ročníka predstavili plnohodnotnú tvorbu, ktorá sa pokojne môže zapísať nespochybniteľnými hodnotami do formovania dejín Hviezdoslavovho Kubína a slovenského amatérského prednesu. Žiaľ, organizátori si v tejto situácii nedovolili pozvať recitačné kolektívy a divadlá poézie, ich celoslovenská súťaž sa nekonala. Súborov na krajských prehliadkach nebolo veľa, najviac v Bratislavskom kraji, kde v detskej kategórii zvíťazil spomedzi štyroch predstavení recitačný kolektív Wonderland pri ZUŠ Vrbenského v Bratislave s vyzretým inscenačným tvarom, ktorý komplexne a pre deti prijateľne spracoval tému holokaustu s využitím básne Mikuláša Kováča Osvienčim v réžii Filipa Čechoviča. Inscenácia vychádzala zo zážitkového vyučovania a včítovania do minulosti, kde prednesu a dramatickej tvorbe boli rovnocennými zložkami detský komorný orchester a fotoprojekcia. V staršej kategórii nad 15 rokov sa rovnocenne na druhom mieste ocitli divadlá poézie Mačky pri ZUŠ v Senci s kolektívnou tvorbou inscenácie pod názvom DP Mačky a ich životné... iba žeby nie... v réžii Vojtecha Kolečáka a DP Falangir z Kostolišta so spracovaním príbehu a poézie Dominiky Moravčíkovej Telo mlieka, ktoré režisérka Beata Reifová čerpala z knihy Deti Hamelnu, obidve v javiskovo kultivovanom, ale slabosť oslovujúcom tvare. Ich prezentácie však tiež potvrdili, že tvorba a pokusy o umelecké spracovanie slova a literatúry sa nezastavili ani v čase pohromy a zostáva dúfať, že inscenácie budú žiť pre verejnosť pri iných príležitostiach. •

Výsledky 67. Hviezdoslavovho Kubína

PREDNES POÉZIE

IV. kategória

- 1. miesto:** Eva Ol'hová, Martin
– Andrej Voznesenskij: Monológ Marilyn Monroe (prel. Miroslav Válek)
2. miesto: Bronislava Istvánová, Košice
– Pavol Országh Hviezdoslav: Rachel
2. miesto: Andrej Rácz – Zbigniew Herbert
– Jan Twardowski: Priepasť pána Cogita (prel. Marián a Peter Milčákovci, Vlastimil Kovalčík)
3. miesto: Dominika Ďuricová, Veľký Kríš
– Ján Kostra: Zem
Čestné uznanie – Ema Mančíková, Sereď
– Rupí Kaur: Mlieko a med (prel. Miroslava Ábelová)
Pavína Praskačová, Senica
– Alexander S. Puškin: Bachčisarajská fontána (prel. Ľubomír Feldek)

V. kategória

- 1. miesto:** Terézia Pravdová, Trnava
– Paul Éluar: Zbrane bolesti (prel. Vladimír Reisel)
2. miesto: Veronika Gašperanová, Brezno
– L. Čechová – J. Diňová – S. D. Srdic – M. Zloch: Ty si láska
3. miesto: Adam Benko, Košice
– Ivan Kolenič: Flek u bohov

PREDNES PRÓZY

IV. kategória

- 1. miesto:** Alexandra Hornáková, Trnava
– Ali Smith: Jeseň (prel. Pavol Lukáč a Kristína Svrčková)
2. miesto: Veronika Synčáková, Nitra
– Dominika Moravčíková: Teplotkrvný druh
2. miesto: Linda Ollé, Bratislava 4
– Elfriede Jelinek: Milenky (prel. Jana Bžochová-Wild)
3. miesto: Alex Mihalik, Nové Zámky
– Ian McEwan: V orechovej škrupe (prel. Katarína Jusková)
3. miesto: Jakub Pecan, Nová Dubnica
– Dušan Mitana: Oáza s jabloma

V. kategória

- 1. miesto:** miesto neudelené
2. miesto: Denis Farkaš, Malacky
– Peter Balko: Oštrov
3. miesto: Iveta Kloptová, Ružomberok
– Jana Beňová: Kam v Bratislave
3. miesto: Lenka Zelónková, Prešov
– Lenka Zelónková: Keď sa dostanem k moru, najprv ho ochutnám

METODICKÉ LISTY

Práca s dramatickým textom Škriatok od Ferka Urbánka

ČASŤ PRVÁ

Autor jednoducho a zrozumiteľne vysvetlí uje, ako v rámci prípravy inscenácie pracovať s dramatickým textom. Text je rozdelený na tri časti: jazyková úprava textu, adaptácia a dramatizácia. Aktuálna časť je venovaná všeobecnému úvodu a jazykovej úprave.

KAROL HORVÁTH • FOTO | Archív autora, Ilustrácie Linda Pavelková

O Karolovi Horváthovi

Narodil sa v Bratislave (1961), vyrástol v Malackách, slovenský jazyk a dejepis vyštudoval v Prešove. Ako autor, režisér a dramaturg pracoval alebo spolupracoval s amatérskymi divadelnými súbormi v Oravskej Lesnej, Dolnom Kubíne, Bánovciach nad Bebravou, Poprade, Tekovských Nemciach atď. Ako dramaturg pracoval v Divadle Jána Palárika v Trnave a v Mestskom divadle v Zlíne. Hostoval ako dramaturg v SND v Bratislave (David Harrower: Nože v sliepkach). V Slovenskom rozhlasu pracoval ako redaktor, odborný redaktor, dramaturg a riaditeľ Literárno-dramatického centra. Napísal tri poviedkové knihy (vydavateľstvo L.C.A.), množstvo článkov, zopár rozhlasových a divadelných hier. Od roku 2014 sa žije ako dialogista televíznych seriálov. V súčasnosti žije na Záhorí v obci Gajary.

Prečo?

Každý dramatický text vznikol, vzniká (a nepochybne aj vznikne) v konkrétnom čase a spoločenskom priestore. Autor, či chce, alebo nechce, vkladá do svojho diela kus zo seba aj zo spoločnosti, v ktorej sa formovalo jeho ja a v rámci ktorej vytvoril svoje dielo. Čo to znamená z praktického hľadiska? Dajme tomu, že sme sa rozhodli pre dramatický text, ktorý bol po prvý raz publikovaný v roku 1902. Máme tri možnosti:

a) Vykašleme sa na to, že je viac ako sto rokov starý. Text sme si už vybrali a zaujíma nás jedine to, aby sme ho so súborom naskúšali a potom ho čo najviac hrali. Je to starý dobrý a tisíckrát odskúšaný spôsob, robili to takisto naši dedovia aj otcovia a my nemáme dôvod meniť ho. Lenže to, čo viac-menej spoľahlivo fungovalo desaťročia, nemusí fungovať aj dnes. Až do 19. storočia sa väčšina správ šírila maximálne rýchlosťou koňa. Ak chcel byť niekto pred začiatkom 20. storočia účastný na dramatickom umeleckom zážitku, musel ísť na divadelné predstavenie. Dnes sa správy šíria rýchlosťou svetla a dramatické umenie má k dispozícii toľko rôznych prostriedkov na šírenie, že máme problém vybrať si. Prečo by teda diváci chodili na inscenáciu, ktorá hovorí vyše sto rokov starým jazykom o vyše sto rokov starých problémoch? Samozrejme, aj tu platí takmer nemenný zákon, že ľudia sa radi pozerajú na členov svojej komunity a účasť na divadelnom predstavení patrí ku komunitným rituálom rovnako ako hasiči, kostol, futbal alebo dychovka.

Lenže to by sme náš produkt nesmeli vyvážať za hranice našej komunity, pretože tam tieto výhody prestanú čiastočne alebo úplne platiť (napríklad na divadelných súťažiach). Naraz sme prekvapení, že po domácich ováciach prichádza ľadová sprcha v podobe odbornej alebo poloodbornej kritiky.

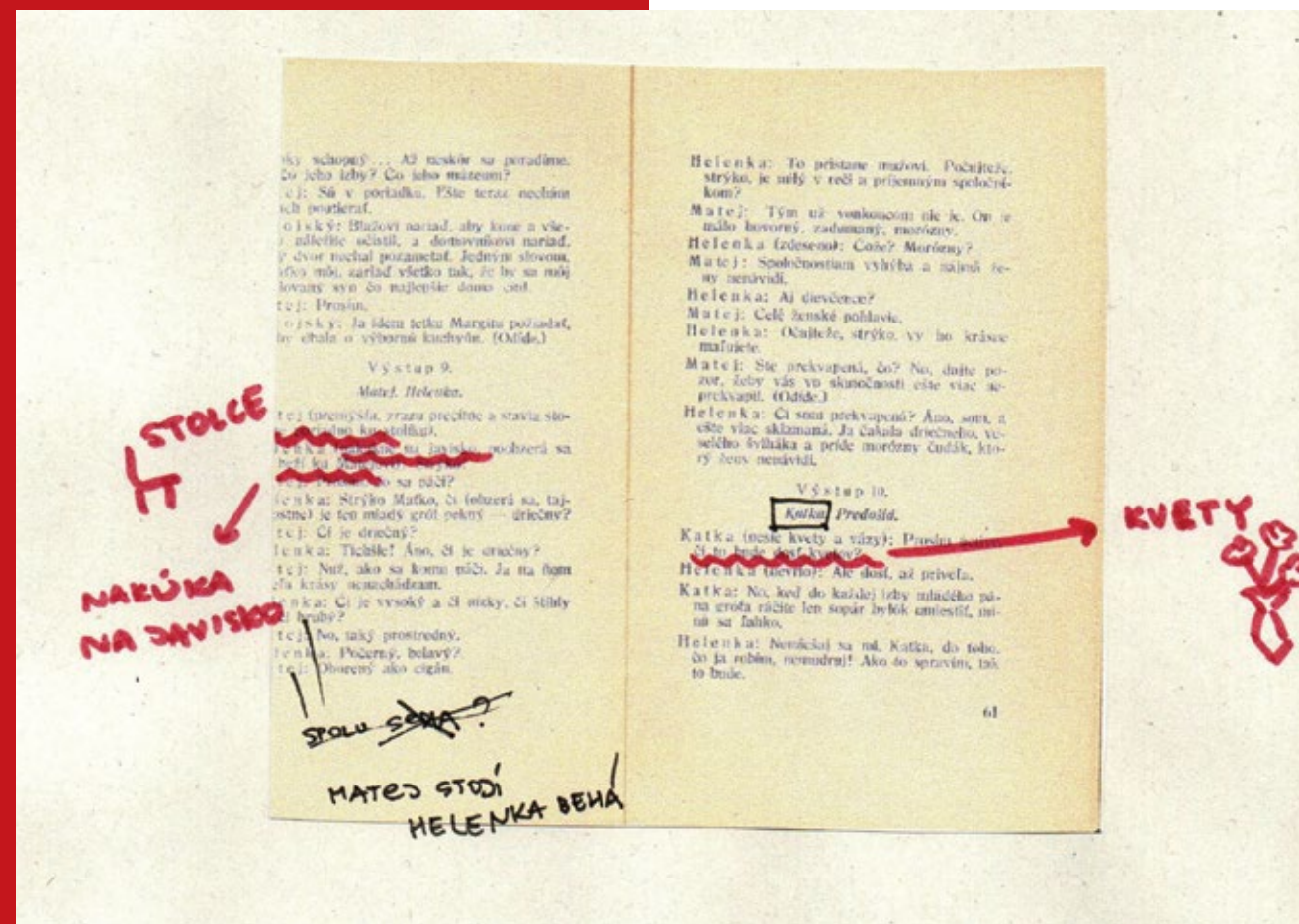
b) Urobíme si z textu trhací kalendár alebo bezbranný cieľ ponížovania prostredníctvom jeho inscenovania. Jasné, že to neplatí iba na staré texty. Osobne poznám množstvo inscenátorov, ktorí sú presvedčení, že úloha autora dramatického textu sa končí poslednou bodkou v texte a oni si teraz s ním môžu urobiť, čo len chcú. Samozrejme, že môžu, ale nech si potom nesú aj následky, ktoré prídu. Napríklad otázky typu: „Keď ste takí múdri a úžasní, prečo ste si nenapísali vlastný text? Prečo musíte znásilňovať cudzí text?“ Okrem toho stále platí, že forma a obsah sú veľmi úzko prepojené a tvorca musí byť mimoriadne talentovaný a remeselné zručný, aby si mohol dovoliť cielene ísť proti tomuto prepojeniu a vydolovať z toho kvalitné umelecké dielo. Ľudí, čo to dokážu, nie je veľa. Napriek tomu to mnohí skúšajú a výsledkom občas býva veľká zábava pre tvorcov, ich priateľov a známych, vo väčšine prípadov to však býva ťažko stráviteľný produkt.

c) Dramatický text si zanalyzujeme, naštudujeme si osobnosť dramatika a dobu, v ktorej žil a tvoril. A potom urobíme inscenáciu, ktorá stále bude Chalupkova, Palárikova, Urbánkova alebo Tajovského a popritom bude aj naša a divákov, ktorí na ňu prídu. Takmer všetci vci nášho ega budú sýti a takmer celá zostane aj ovca dramatického textu. A toto je cesta, ktorou sa v tomto skromnom príspevku budeme spolu ďalej uberať.

Prečo Urbánek a Škriatok?

Stačí si pozrieť ľubovoľné štatistiky slovenského ochotníckeho divadla a všetky nám povedia to isté – už viac ako sto rokov sú hry Ferka Urbánka na ochotníckych javiskách najhranejšie a divácky najvdčačnejšie. Dôvodom je viacero – nám bude v tejto chvíli stačiť jeden. Urbánek proste išiel po témach, ktoré sú pre slovenských ochotníkov a ich divákov stále atraktívne a živé, a svoje hry zaľudnil postavami, ktorých konanie je zrozumiteľné aj dnes.

Škriatok dlhodobo patrí medzi najobľúbenejšie Urbánkove dramatické texty, aj keď na taký Kamenný chodníček sa nechytá. Lenže Škriatok má v sebe čaro nechceného a pri dešifrovaní jeho významovej štruktúry narazíme na vrstvu, ktorá u Urbánka vychádza z povestí o zmokovi (škriatkovi). Spôsob a účel, akým je do diania hry vnesený, ako sa s ním narába a aký má dosah a vplyv na postavy z hry, je v podstate zrozumiteľný aj dnes. Dokonca je dnes v popredí celospoločenského záujmu a nazývame ho hoax. Šulíčka a Hana (Mišova žena) hoax o škriatkovi vymyslia a rozšíria z čisto osobného prospechu. Lenže reči o škriatkovi (zmokovi), rovnako ako dnešné hoaxy, začínú žiť vlastným životom a nakoniec „zožerú“ takmer celú dedinu. No povedzte – nie je to súčasná téma? Je.

1902, 1911 a 2021 alebo 1968 a 2001

Voľakedy bolo všetko akési pomalšie (pozri zmienku o rýchlosti koní). Napríklad v stredoveku žili celé generácie bez toho, aby sa v ich všeobecnom živote alebo vo vnímaní sveta niečo zásadné zmenilo. Trvalo aj stáročia, kým sa prípadná zmena dostala do všetkých zložiek spoločnosti. To však už dávno neplatí. Dnes sú zmeny také časté a rýchle, že jedna generácia ich môže prežiť viac než, dajme tomu, viacero stredovekých generácií dokopy. A to nám pribudli aj počítače, internet, sociálne siete... Všetko súvisí so všetkým nielen ako obľúbená floskula, ale naozaj. A spôsoby, akými medzi sebou komunikujú ľudia, to takisto neobišlo. Prvé vydanie Škriatka bolo v roku 1902, ja v tejto chvíli používam vydanie z roku 1911. Nie je teraz možnosť urobiť komparáciu vydání, stačí mi presvedčenie (podporené rokmi praxe), že tieto vydania sú takmer zhodné. Lenže momentálne máme rok 2021. Viete si predstaviť, že by dnes niekto pri plnom a zdravom vedomí napísal niečo takéto?

Kremenák. Zuzanka. Lieskovan. Katruša. (Sedia okolo stola, na ňom maľovaný ploštek s hriatym, dva poháriky a na kúsky pokrúšaný osúch.)
LIESKOVAN (hlavu opretú o lavicu; pravickou udre na stôl): Ale, nuž, keď už má byť, nechže je čím skôr vo meno Božie! Dievča sa nám pozdáva a jemu tiež niet hany. Chlap na mieste! — Nie veru ľahkomyselník, ani pijak a robotu spraví akúkoľvek, a to nielen ledabolo, ale poriadne, ako sa patrí.¹

Rozdielny pravopis si nebudeme všimnúť ani nárečové slová, ako je „ploštek“. Skúsme si predstaviť, že by dnes druhý najbohatší človek v dedine hovoril ako Lieskovan. Používa oveľa dlhšie vety a komplikovanejšie zložené súvetia, než je dnes zvykom. Dokonca v jedinej replike ich je viac než dnes v celých hrách alebo celých

filmoch. Podobné jazykovo-sémantické konštrukcie si dnes môžu dovoliť iba politici, ktorí chcú niečo zatajiť, alebo vysokoškolskí pedagógovia na prednáškach (odborný text komplikované súvetia miluje), alebo úradníci v hláseniach, alebo postavy v špecifických prozaických subžánroch. Som presvedčený, že tak sa nehovorilo ani v časoch, keď dielo vzniklo. Lenže sa tak písalo v prózach, ktoré vtedy Urbánkovi diváci čítali, a iné pramene epiky a umeleckého slova nemali, takže im všetci rozumeli alebo sa tak aspoň tvárili.

Keď sa slávneho filmového režiséra Tima Burtona opýtali, prečo urobil v roku 2001 remake ikonického filmu Planéta opíc, odpovedal niečo v tom zmysle, že je to natoľko silný príbeh, že si aj dnešná generácia mladých divákov zaslúži ho vidieť. Len musí byť pretlmočený do umeleckého jazyka, ktorému budú rozumieť lepšie ako starine z roku 1968. Ubehlo „iba“ 33 rokov a už to bola starina!

Áno, aj divadlo pozná vykopávky a mauzóleá. Hoci som nevidel, ale naisto viem, že aj v našom ochotníckom prostredí raz za čas vzniknú diela, ktoré sa snažia o čo najvernejšiu kópiu inscenácie starej napríklad sto rokov. Najčastejšie sa to deje pri príležitosti okrúhleho výročia súboru. Takéto počiny majú historickú, sentimentálnu a zábavnú hodnotu, ale sú natoľko náročné vo fáze prípravy aj samotnej realizácie, že sú, aj zostanú, peknou a slepou ochotníckou uličkou. Takže ak chceme dnes inscenovať Urbánkovho Škriatka a chceme to urobiť čo najlepšie, v žiadnom prípade nesmieme nechať text bez zmeny. Inak by sme riskovali nepochopenie alebo výsmech za naivitu, prípadne oboje naraz. Musíme Urbánkov text upraviť.

Spôsoby úpravy

a) jazyková úprava a škrtanie (tej sa venujeme v aktuálnom príspevku a venovali sme sa mu aj v druhom tohtoročnom čísle Javiska, pozn. red.);

b) adaptácia (adaptujú sa predovšetkým iné dramatické formáty do divadelného dramatického textu). Adaptovať sa dá napríklad rozhlasová hra alebo filmový scenár, ale v širšom význame môžeme za adaptáciu považovať aj to, keď prenesieme dej do iného času alebo prostredia. Môžeme takisto preskupiť témy a motívy v pôvodnom diele takým spôsobom, aby sme vyzdvihli ako zásadné niečo, čo autor vo svojej dobe za také zásadné nepovažoval. Príklad – priam nekonečné množstvo výkladov Shakespearovej hry Romeo a Júlia (napríklad postmoderná filmová verzia Baza Luhrmanna alebo West Side Story Arthura Laurentsa);

c) dramatizácia nedramatického textu (románu, poviedky, epickej básne atď.). A je tu ešte jedna možnosť – môžeme napísať vlastný dramatický text. Teraz sa však budeme venovať jazykovej úprave a škrtaniu. Ako na to?

Slovná zásoba

V súčasnosti má slovenčina okolo 200 000 slov. V jej strede sú slová, na ktoré akoby čas nemal vplyv. Napríklad slová matka alebo chlieb (aj keď pri dnešnej obľube spochybňovania tisícročia nespochybniteľného sa začínajú triasť aj ony). Potom je v jazyku množstvo slov, ktoré sa z rôznych príčin do centra slovnéj zásoby dostali, a keď sa príčiny pomínú, z centra vypadnú. Pokojne to môžu byť napríklad slová úzko súvisiace s pracovným a so sociálnym prostredím, v ktorom sa človek dlhodobo pohybuje. Alebo sú to slová, ktoré do centra natlačila spoločenská situácia (nech odpočívajú v pokoji glasnosť, perestrojka, znárodnený, päťročnica a pod.). No a ešte sú tu slová na okraji slovnéj zásoby. Sú v nej slová, ktoré používa iba úzko vymedzená a malá skupina ľudí, ktorú niečo spája (nárečové slová, slangové slová, slová z argotu atď.). Na perifériu jazykového systému patria aj slová, ktoré sú takmer „mŕtve“ alebo im k tomu veľa nechýba (dereš, bireš, amickenko a pod.) a nazývajú sa archaizmy.²

Stále vychádzame z predpokladu, že chceme inscenovať Škriatka z veľkej časti tak, ako ho Urbánek myslel a napísal. A chceme, aby sa naši diváci zamýšľali nad kvalitami Urbánkovej a našej práce, nie nad slovami, slovnými spojeniami a vetami, ktorým nerozumejú jednoducho preto, že tak sa už dávno nerozpráva ani v televíznych rozprávkach, nieto v bežnom živote. Takže musíme z textu nekompromisne vyhodit všetky archaizmy a nahradiť ich niečím lepšie zrozumiteľným. Napríklad šesták, grajciar, čepiec, čeladník, skleničkár a pod. Slovo skleničkár je pre mňa v tomto smere veľmi príznakové. Bolo mi hneď jasné, že to bude mať niečo so sklom, ale ani usilovné pátranie podporené vzdelaním mi neobjasnilo, čo presne skleničkári robili. Intuícia mi hovorila, že sklenári to nemohli byť, pretože Urbánek píše o košoch, ktoré priniesli skleničkári na hlavách, a to sa mi vylučovalo so sklenárskymi krošňami. Pritom viem, že na moravsko-slovenskom pomedzí, ktoré Urbánek dôverne poznal, bolo a je množstvo sklární. Na správnu cestu ma priviedol až telefonát s prof. Štefkom, ktorý mi vysvetlil, že si sklárske huty, vyrábajúce poháriky na pálenku a iné

úžitkové sklo, najímali podomových obchodníkov, ktorí ich produkty predávali. A práve to boli „naši“ skleničkári. Takže by bolo vhodné nahradiť aj toto slovo, pretože dnes je to pravý a nefalšovaný, ničím neriedený archaizmus.

Ešte jeden príklad – všetky odkazy na krčmára a krčmárov sú spojené so slovami ako „do Žida“ alebo „k Icíkovi“. U Urbánka to je pochopiteľné – tak sa vtedy hovorilo a väčšinu licencií na predaj alkoholu na slovenských dedinách vlastnili Židia. Je to historický fakt, ktorý už dosť dávno neplatí. Dokonca by nám hrozilo, že by tieto repliky boli chápané v celkom inom kontexte, než v akom ich Urbánek myslel.

Rada:

- Povyhadzujte alebo vymeňte všetky archaizmy.
- Obecného sluhu Miša pokojne nechajte tak. Nevadí, že dnes už nikde nechodí obecný sluha a nebubnuje, aby prečítal nariadenie alebo odkaz od obecného zastupiteľstva. Je to divadlo a toto divadlo hravo zvládne. Hlavne, aby diváci rozumeli motivácii konania postáv.

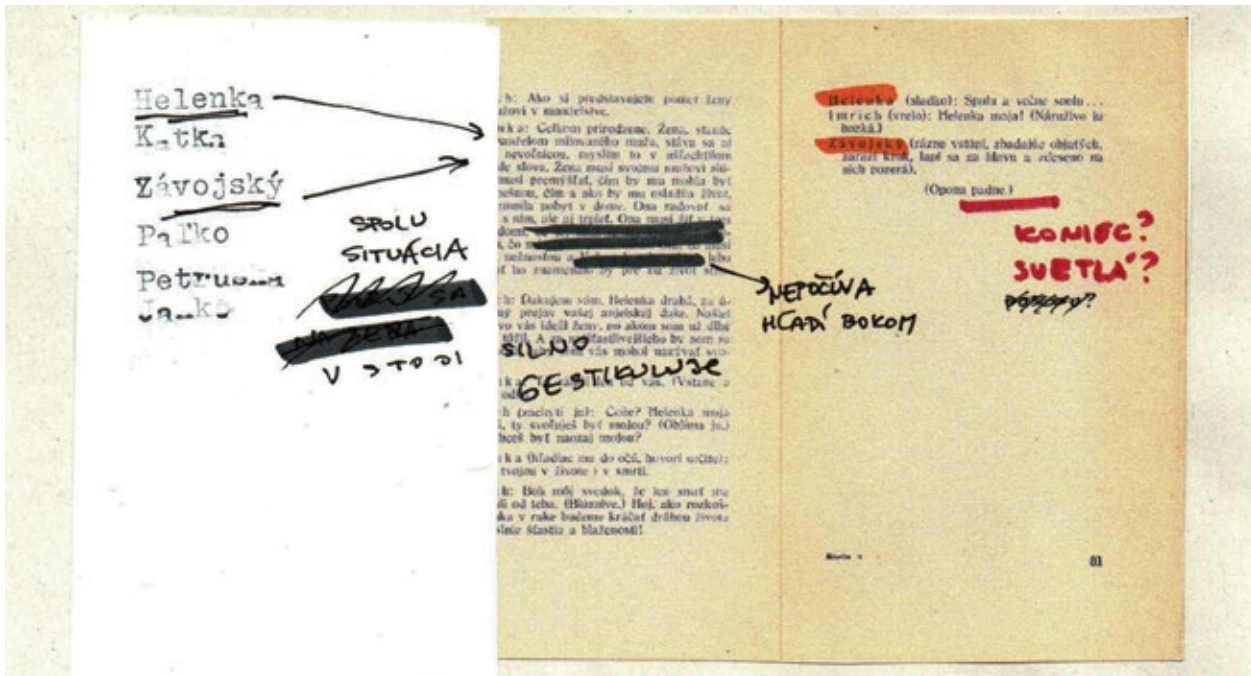
Lexika a syntax

V súčasnosti napriek tomu, že mnohí ľudia pretárajú väčšinu života, vládne v hovorovom štýle a v umeleckých štýloch, ktoré majú k nemu blízko (prípadne ho využívajú ako stylistický znak), tendencia používať namiesto zložených súvetí viacej jednoduchých, prípadne množstvo jednoduchých viet. Veľmi častá je apoziopéza (nedokončená výpoveď). Jednoducho vetu necháme v polovici alebo dvoch tretinách „visieť vo vzduchu“ a zvyšok vyriešime mimojazykovým prostriedkom, najčastejšie mimikou alebo gestom. Urbánek je pravým opakom tejto tendencie. Vráťme sa k citovanému úryvku a zamyslime sa, čo chcel richtár Lieskovan vlastne povedať. Jednou jednoduchou vetou, jedným jednoduchým a dvomi zloženými súvetiami hovorí Kremenákovcom, že súhlasí so svadbou, ich dcéra sa mu páči a zároveň vychvaľuje svojho syna. Lieskovan nie je postavou, ktorá by hovorila inak, ako jej „narástol zobák“. V jeho replikách v celej hre nebadáť, že by sa snažil vyzeráť ako vzdelanejší, múdrejší alebo urodzenejší než ostatní dedinčania (to je inak všeobecný Urbánkov problém – všetky postavy hovoria viac-menej rovnakým jazykom, líšia sa iba niekoľkými slovami –, lenže už predbieham, toto patrí k heslu „stylistika“). Vlastne všetky postavy v Škriatkovi hovoria ako nejaké ťažko pochopiteľné literárne postavy napriek tomu, že ich skutky sú veľmi dobre pochopiteľné a majú silné väzby na vtedajší (často aj súčasný) život na slovenskej dedine, prípadne v malomeste.

Rada:

- Zjednodušte lexiku aj syntax. Sústreďte sa na jednoduché vety, prípadne jednoduché súvetia. Trocha to okoreňte modernými apoziopézami, ale (pozor!) nie tak, aby ste ohrozili zrozumiteľnosť.

Ako by v tomto duchu vyzerali prvé repliky hry? Napríklad takto:

¹ URBÁNEK, Ferko. Škriatok. Knižtilačiarsky účastinársky spolok : Turčiansky Sv. Martin, 1911. 80 s.

³ Členenie slovnéj zásoby je, samozrejme, komplikovanejšie, ale pre naše potreby to stačí.

www.nocka.sk

Náhl'ad do ochotníckeho divadla Prešovského kraja I.

Cestovný bedeker ochotníckeho divadla Prešovského kraja. Zastavenie prvé: detské divadlo, divadlo pre deti hrané deťmi a mládežou, základné školy a súbory literárno-dramatických odborov základných umeleckých škôl. Charakteristika činnosti a profily vybraných súborov LDO.

ALŽBETA VEREŠPEJOVÁ • FOTO | Archív NOC, Filip Lašut, Dagmar Rusnáková, Zita Sedláková

Dejiny detského divadla prešovského regiónu kopírujú vo všeobecnosti vývoj tohto divadelného druhu na Slovensku. Od stredovekého školského divadla cez jeho rozšírenie na ľudové školy v 19. storočí ako záujmovej činnosti až po zaradenie dramatickej výchovy v 60. rokoch 20. storočia do systému výchovy na pedagogických kurzoch a v ľudových školách umenia. Od 90. rokov 20. storočia sa na školách a vo voľnočasových centrách využíva dramatická výchova pri práci s deťmi a mládežou v rámci mimoškolských povinností. Divadelná činnosť na materských a základných školách spravidla smeruje účelovo k špeciálnym udalostiam (besiedky, sviatky, výročia). Ukončením vystúpenia zaniká aj divadelný výsledok. Ak však pedagóg udrží krúžok dlhobehšie, má priestor aj na výučbu základov divadelnej abecedy a cez príbehy a postavy učí žiakov vnímať a chápať pocity iných, vytvárať postoje k hodnotám – socializuje dieťa divadlom. Zmapovať divadelnú činnosť MŠ a ZŠ pri ich vysokom počte v kraji je náročné. Aj preto, že iba malé percento školských dramatických krúžkov (tried) má ambíciu zviditeľniť sa mimo vlastnej školy, konfrontovať sa a inšpirovať na regionálnych súťažiach. Vo viacerých prípadoch je účasť na súťažiach z rôznych dôvodov len jednorazovou záležitosťou. V povedomí ochotníckej pospolitosti i odborných porôt tak ostávajú súbory, ktoré svojimi výsledkami posúvali a naďalej posúvajú význam a hodnotu detského divadla v Prešovskom kraji a sú porovnateľné s celkovou úrovňou detského divadla na Slovensku.

Práve takýmto súborom a ich činnosti sa v krátkych profiloch venuje tento príspevok.

Gašparko, Trnky, Kubachichi

Medzi školskými detskými súbormi zastáva DDS GAŠPARKO pri SZŠ v Lendaku osobitné postavenie svojou dlhodobou udržiavanou kontinuitou. Vznikol v roku 1990 zásluhou PaedDr. Márie Budzákovej, ktorá ho vedie dodnes. Po účasti na tvorivých dielnach sa jej prvotný spôsob práce so súborom zásadne zmenil. Od inscenovania pevných divadelných textov prešla k vlastným dramatizáciám a autorským scenárom (O ôsmej na arche, Ľavá/o 12 mesačikoch trochu inak, O rezankách, 7x bájka?, divadlo poézie Dve balady). Tvar a obsah svojich dramatických textov neraz mení, dopĺňa,

DS Gašparko z Lendaku uviedol v roku 2009 inscenáciu 7 x bájka?, v ktorej režisérka Mária Budzáková uvoľnila fantáziu a tvorivosť svojho dvadsaťčlenného kolektívu a skrz jeho osobné zážitky interpretovala Ezopove bájky.

FOTO
Filip Lašut

rešpektujúc tak nápady detí, ktoré prinášajú počas skúšok. Na takomto princípe vznikla aj úspešná rozprávková paródia Chaos v rozprávke. Jej pedagogicko-režijná metodika práce zbavuje deti výrazovej strnulosti, afektu, mechanického ilustrovania postáv i deja. Hravosť, uvoľnenosť a zábava sú základnými prvkami, ktoré sú vždy prítomné vo vystúpeniach súboru. Za viac ako 30 rokov existencie lendacké divadlo získalo nejedno víťazstvo i ďalšie ocenenia na regionálnych, krajských i celoštátnych súťažiach (Rozprávkový Stropkov, Gorazdov Močenok, Zlatá priadka v Šali).

DDS TRNKY BRNKY pri ZČŠ sv. Mikuláša v Prešove vedie Mgr. Zita Sedláková. Súbor tvorí vždy celá trieda, ktorú učí od 1. po 4. ročník ZŠ. Hodiny čítania sa

stávajú pre žiakov prvým kontaktom s dramatickou činnosťou – spoločnými pokusmi o rozohrávanie rozprávok či básní.

V roku 2007 sa po prvýkrát súbor zúčastnil na regionálnej prehliadke Dni s Táliou v Prešove. Predstavením rozprávky Trio kotkodák zaujal publikum i porotu, ktorá ocenila jeho autenticnosť a disponovanosť 2. miestom i cenou za najlepší detský interpretačný výkon. V roku 2009 v kategórii divadiel poézie sa súbor umiestnil na 3. mieste krajského kola Hviezdoslavovho Kubína s Rúfusovým Mechúrikom Koščúrikom. O dva roky s hrou Starý pes ako víťazi regionálnej prehliadky uspeli aj na krajskom Rozprávkovom Stropkove i na Medzinárodnej prehliadke umeleckej činnosti cirkevných škôl v Košiciach, kde získali cenu poroty. V roku 2015 na motívy Kukučínovej Rysavej jalovice vznikla inscenácia, ktorá mala viacero variantov – muzikálovú, „mikulášsku“ a súťažnú, ocenenú 3. miestom na Rozprávkovom Stropkove. Pri tvorbe vychádza režisérka z vlastných dramatických úprav literárnych predlôh (Meduška, Mačkin dom, Urazený šašo), ktoré inscenuje na princípoch pohybového divadla, divadla bez kulís,

s interpretom ako premenlivým scénickým objektom, rekvízitou, znakom. Tento princíp tvorby si svojou hravosťou a imagináciou deti prirodzene osvojili.

Aj s minimom hovoreného textu dokážu ostatnými výrazovými prostriedkami zrozumiteľne pretlmočiť príbehy s jasným posolstvom.

DS KUBACHICHI na ZŠ v Spišskom Bystrom založila v roku 2007 Mgr. Silvia Dubovská. V prvých rokoch súbor pôsobil takmer len v dievčenskom zložení pod názvom DS MALEBAVALEBA. So zmenou názvu sa zmenilo aj obsadenie, nie však princíp spolupráce režiséra a žiakov. Charakterizuje ho kolektívna tvorba od textu cez ostatné inscenačné zložky.

Deti počas skúšok dostávajú voľný priestor na realizáciu svojej predstavivosti a uplatnenie ďalších dispozícií.

Vzájomná javisková súhra súboru, rešpektovanie zvoleného režijného konceptu a sústredená interpretácia dávajú ich predstaveniam štýlovú čistotu a presvedčivosť, ako napríklad v rozprávkach Dlhý, široký a bystrozraký či Šašo a kráľ. Režisérka preferuje štylizované pohybové divadlo, silne pocitovo obrazné, s minimálnym využívaním kulís a rekvizít. Hneď prvou inscenáciou Chalúпка v lese si na regionálke v Šuňave zaistil súbor účasť na krajskom Rozprávkovom Stropkove, aby sa naň potom úspešne vracal v ďalších rokoch, napríklad v kategórii divadla poézie s Erbenovou Baladou (2011) v tvare voľnej kompozície slova, pohybu, výtvarných obrazov, farebnej symboliky, zvukovej zložky a svetelného dizajnu. Obdobný režijný koncept uplatnila režisérka aj pri inscenovaní Bottovej balady Lucijný stolček. V roku 2016 sa s autorskou hrou Zaspatá rozprávka súbor umiestnil na celoštátnej súťaži Zlatá priadka v Šali na 3. mieste. Meno súboru sa pravidelne objavuje aj v programoch iných kultúrnych podujatí (napríklad Divadenie v Kežmarku).

Literárno-dramatické odbory

Špeciálne postavenie v rámci detského a mládežníckeho divadla zastávajú literárno-dramatické odbory (LDO) na základných umeleckých školách. Pre ich pôsobenie na Slovensku sa stali prelomovými roky 1961/1962 premenou hudobných škôl (1919 – 1945) na ľudové školy umenia. Zmena názvu súvisela aj so zmenou organizačnej a obsahovej štruktúry, a to vyčlenením hudobných, tanečných, výtvarných a literárno-dramatických odborov. Od 90. rokov 20. storočia k štátnym LDO ZUŠ pribúdajú súkromné (SLDO) a cirkevné (CLDO). Svojím odborným zameraním sa LDO venujú systematickému rozvíjaniu verbálneho i neverbálneho interpretačného prejavu a formovaniu osobnosti žiakov. Vedú ich metodicky k divadelnému uvažovaniu, rozvíjajú kreativitu, dávajú možnosť využitia aj iných dispozícií (spev, tanec, hudba, výtvarno), ktoré možno organicky zakomponovať do inscenácií. Detský a mládežnícky interpret sa stáva živým, organickým článkom javiskového diela a spolutvorcom rešpektovaným pedagógom.

V Prešovskom kraji pôsobí približne tridsať LDO ZUŠ. Z nich len istá časť – LDO z Humenného, Kapušian, Kežmarku, Levoče, Popradu, Prešova a zo Svidníka – reprezentuje úspešne Prešovský kraj na celoslovenských festivaloch (PAN, Rozprávkový Stropkov, Zlatá priadka, FEDIM, Scénická žatva). Pedagogicko-dramatickú činnosť týchto súborov charakterizuje kreatívne zázemie (pedagogické i žiacke), tendovanie k autorskému divadlu, narušanie dramatických formátov a ich fúzovanie, variovanie interpretačných techník, inklinovanie k pohybovému, iluzívnemu, štylizovanému divadlu. Scénografia

využíva tradične prázdny javiskový priestor alebo minimalistický scénický náznak, uprednostňuje znak, metaforu, symbol. Okrem divadiel poézie a činoherných predstavení (vrátane scénických miniatúr) sa viaceré súbory dlhodobo venujú pantomíme a iným formám pohybového divadla.

Od 80. rokov 20. storočia pracovali v rámci LDO ZUŠ v Humennom divadelné súbory pod rôznymi názvami (3XH, KONTAKT, ALFA...) a v období 1999 – 2001 aj v dvoch rôznych inšpiratívnych líniiach pedagogičiek Mgr. Evy Jacevičovej a Mgr. Aleny Lekovej. Hoci obe vychádzali z rôzne orientovanej dramaturgie a svojbytného režijného štýlu, ich vyučovacie metódy ostávali obdobne tvorivé. Eva Jacevičová v začiatkoch krátkodobo koketovala s bábkovým divadlom a neskôr sa k nemu epizodicky vracala. Literárne predlohy, s ktorými pracovala (A. Veterány, E. Keret, E. Groch, M. Sweeney, H. Hesse), sa pre ňu stali len odrazovým mostíkom pri vzniku orientačného scenára, priebežne dotváraného spolu so žiakmi. Jacevičovej inklinácia k výtvarnému umeniu je vždy prítomným vizuálnym podložíom inscenácií. Naplno sa realizovalo v exteriérovom projekte Poézia v meste (2005 – 2010), ktorý priniesol vo výtvarnej aj verbálnej podobe do ulíc mesta poéziu. Osobnosť Andyho Warhola sa stala inšpiráciou autorskej inscenácie 15 minút slávy (alebo Modelky), ktorej scenár vznikol z rozhovorov, názorov žiakov na témy úspechu, slávy a popkultúry. Profílovo najvýznamnejšie a zároveň vysoko oceňované na celoštátnom Hviezdoslavovom Kubíne boli Jacevičovej poetické kompozície v kategórii divadiel poézie: Veressove Detské piesne o jednej vojne, Todorovského Priezračné verše o človeku s priezračnou kožou, Hevierov Pískací deň, Szymborskej Ateliér Klinger.

Pod najúspešnejšie činoherné inscenácie LDO sa podpísala Mgr. Alena Lekková, ich predlohami boli diela svetovej i slovenskej literatúry, vytvorené jej osobito expresívnym a dynamickým rukopisom. Definuje ho práca s viacvrstvovými obrazmi, metaforou, hľadanie pocitového prieniku tém u detí a dospelých, minimum slova či dialógov, ktoré definujú základný konflikt. Všetko ostatné vypovie pohyb, gesto, rytmizovaná reč (spev), hudba a polyfunkčne používaný výtvarný prvok. Rukopis, ktorý bol príznačný už pri inscenovaní vlastnej dramatizácie Wildovho Slávika a ruže. Pri skúšaní dramatizácie Márquezovej poviedky Veľmi starý pán s obrovskými krídlami sa deti silne identifikovali s témou čudáctva, resp. inakosti hlavnej postavy, ako aj s poetikou magického realizmu. Inscenácia svojou imagináciou, sugestívnosťou a výkonmi žiakov dosiahla prestížne ocenenia a reprezentovala Slovensko na svetovom festivale detského divadla v Japonsku. Pri práci na poetickej Lavríkovej monodráme Alenka pred zrkadlom svoj režijný koncept režisérka obohatila

V roku 2011 sa DDS Trnky brnky s inscenáciou Starý pes úspešne zapísali na viacerých prehliadkach a súťažiach.

FOTO
Zita Sedláková

Profílovo najvýznamnejšie a vysoko oceňované inscenácie na celoštátnom Hviezdoslavovom Kubíne boli poetické kompozície divadelného súboru ALFA, ktorý viedla Eva Jacevičová pri ZUŠ v Humennom. Jedna z nich bola aj Pískací deň z roku 2010.

FOTO
Filip Lašut

DDS Zarambarimburáci pri ZUŠ M. Moyzesa v Prešove s inscenáciou Ranená sa dostal aj na krajskú súťažnú prehliadku detskej dramatickej tvorivosti Rozprávkový Stropkov v roku 2019, réžia Mária Kuderjavá.

FOTO
Dagmar Rusnáková

o rozloženie jednej postavy medzi všetky dievčatá v súbore, čím vznikla mnohokrát výpoveď na tému dospievania. Vyvrcholením pôsobenia Aleny Lekovej na LDO (pred odchodom na štúdium réžie na VŠMU) bola inscenácia Timravinej poviedky Na jednom dvore (dramatizácia a úprava Vanda Šutovská). Tragikomická správa o ľudskej i slovenskej malosti dostala v inscenačnej podobe emočne explozívnu, drsnú sarkasticko-grotesknú podobu. Súbor s touto inscenáciou vystupoval aj na Akademickom Prešove i na festivaloch v Taliansku a Českej republike.

Od roku 2009 pracuje na LDO ZUŠ Antona Čigera v Kežmarku súbor TOTE TAM (nahradil súbor DIVÉDLŇ) pod pedagogickým a režijným vedením Mgr. Milky Šavelovej. Rôznorodý výber inscenovaných autorov (P. Süskind, A. Goldflam, M. Ditte, Š. Šimko, S. Lavrík, J. Averčenko, A. Kuchár, P. Hudák, J. Broz etc.) reflektuje vekové, mentálne, záujmové a intelektuálne zloženie súboru. Rozprávky (Dievčatko so zápalkami, Nebojsa, Nefunguje), poetické kompozície (Postoj pri nás, dobrá chvíľa, Balada o stolčeku), dramatizácie literárnych predlôh (V pondelok pôjdem s tebou, Osamelý pán) či vlastné autorské scenáre Mgr. M. Šavelovej sú pestrou škálou žánrových a formátových možností. Poskytujú mnohokrát možnosti rozvíjania interpretačných schopností a osobností žiakov. Ako režisérka i spolutvorkyňa námetov sa venuje intenzívne aj pantomimickým alebo scénickým miniatúram (Zalľúbení kovboji, Mucha, Pozor, tieň!, Kde sa dvaja bijú, tam..., Kým si po nás príde zubatá). Za svoje inscenácie v rôznych kategóriách (divadlo hrané deťmi, divadlo mladých, divadlo dospelých pre deti, pantomíma, scénická miniatúra) získal súbor množstvo ocenení na krajských a celoštátnych prehliadkach. Novú dramaturgickú inšpiráciu pre súbor predstavuje v posledných rokoch intenzívna spolupráca s Mgr. Alenou Váradýovou a jej súborom TRMA-VRMA. Ich spoločné projekty sa orientujú na témy dnes vytesňované či marginalizované; zabetónované v spoločenskom či historickom kľišé, nasiaknuté predsudkami. Migračná kríza, radikalizácia mladých či demytologizácia mýtov sú témy, v ktorých našli silne apelujúci výpovedný priestor. Medzi spoločné diela patria projekty Hry (strieborné pásmo – divadlo mladých FEDIM v 2019), Som (zlaté pásmo v divadlách poézie na celoštátnom Hviezdoslavovom Kubíne), Slováci sme od rodu! (3. miesto na FEDIM-e a pozvanie do off-programu Divadelnej Nitry 2016 i na Medzinárodné stretnutie slovenských divadelných ochotníckych súborov v Sarvaši v Maďarsku). Posledný projekt Dnes žiarivo nám slnko svieti (2021) získal nomináciu na FEDIM do Tisovca. Projekty sú otvoreným dialógom s divákom, divadlom angažovaného generáčného nepokoja.

Ich úspechy môžu byť určite silnou motiváciou na dlhodobejšiu tvorivú spoluprácu súborov.

DDS „L“ pri ZUŠ v Levoči vznikol v roku 1975. Od jeho počiatkov sa spája s menom dlhoročnej a skúsenej pedagogičky Márie Muránskej. Pôvodne ako bábkový súbor sa úspešne zúčastňoval na Bábkarskej žiline aj v Česku na Loutkárskej Chrudimí. Tvorivý hľadačský nepokoj režisérky priviedol súbor aj na pôdu ďalších divadelných foriem (činohra, monodráma, scénická miniatúra, pohybové divadlo). Ich inscenovanie bolo poznačené výtvarnou vycibrenosťou režisérky, jej citom pre scénický priestor a pre prácu so slovom. Na scénickej žatve v roku 1986 získal súbor Cenu za tvorivý čin roka za inscenáciu Mokošovej hry Kamarát. Zaujali aj ich vystúpenia na Zlatej priadke v Šali a iných súťažiach (Hladné prasiatko, Rozprávka o princeznej na hrášku). Od roku 1996, po účasti na Festivale pantomímy v Liptovskom Mikuláši, si súbor začal osvojovať jej základy a vytvoril celú sériu pantomimických miniatúr, z ktorých viaceré dostali ocenenia (Iskra, Až za mreže, Raz a navždy). Od roku 2006 začala na LDO pracovať aj PaedDr. Ľuba Kučková, ktorá vedie súbor DS FRÍ• KÚL•IN. Okrem pantomímy a iných foriem pohybového divadla sa súbor venuje činoherným inscenáciám, ale aj hudobno-dramatickým žánrom (Láska k blížnemu, Tri sestry a jeden prsteň, Dúhové rozprávky, Venivi divíči).

Po nástupe Mgr. Aleny Váradyovej na LDO ZUŠ Letná v Poprade (2003) sa pod jej vedením sformoval súbor TRMA-VRMA (predtým Žmolkovia, Paľo a jeho buchty). Neštandardné predlohy, nekonvenčné inšpiračné zdroje, filtrovanie tém podľa zloženia súboru charakterizujú živý a flexibilný zdroj dramaturgie tejto pedagogičky a režisérky. Či už je základom inscenácie voľná adaptácia literárnej predlohy, alebo autorský scenár, žiaci sa programovo aktívne podieľajú na jej predpríprave prostredníctvom rôznych etúd, autorského písania, rešeršovania. Vzniku inscenácií predchádzajú diskusie o témach, ktoré sú blízke osobnému a komunitnému svetu žiakov (vzťahy, komplexy, rodina, škola) alebo reflektujú naliehavé spoločenské dianie či históriu – vzťah k mestu (Poprad mám rád), prvý židovský transport (V polovici vety) či odsun Nemcov zo Spiša. Žiaci sa rovnako podieľajú na výtvarno-scénickej podobe

inscenácie a využiti hudobnej zložky. Skúšky sa tak stávajú tvorivou cestou ku komplexnému vnímaniu javiskového tvaru. Záverečná podoba scenára a všetky prípadné zmeny ostávajú už v kompetencii režisérky. Okrem činoherných inscenácií (Na úteku, Ukradnutý čas), divadla poézie (Cirkus...) sa súbor venuje pantomíme a scénickým miniatúram [Cesta Až na dno... čajníka, D(efekty) našich duší, Fri(end), Pomáhať a chrániť???, Šál, Susedky], ktoré, rovnako ako ďalšie inscenácie dosiahli viacero významných súťažných ocenení. Spoločné projekty s kežmarským súborom TOTE TAM sú vyvrcholením dlhoročných pracovných kontaktov súborov a spoločných vízií pedagogičiek a režisérov Mgr. Aleny Váradyovej a Mgr. Milky Šavelovej. A tiež vítanou inšpiráciou pre činnosť ďalších LDO či iných ochotníckych súborov.

Festival pantomímy a pohybového divadla a jeho tvorivé dielne výrazne oslovili viacero LDO v Prešovskom kraji. Najintenzívnejšie, zdá sa, DS ŠTASTLIVEC ZUŠ v Poprade. Pedagogické trio: Zuzana Krupková, Dušan Kubáň, Michal Novák (členovia popradskej Commedie) sa priam našlo v týchto javiskových malých formátoch. Je to súznenie, ktoré efektívne a kreatívne pomáha rozvíjať u žiakov imagináciu, fyzickú flexibilitu, reč pohybu a gesta, výstavbu gagu, zmysel pre pointu. Výsledkom doterajšej práce pedagógov režisérov je séria ocenení, ktoré vybojoval súbor na súťažiach pantomímy na PAN-e (Ilúzy, Traja na lavičke, Etno, Dom na predaj, V divadle, Čierne alebo biele), ale aj na iných prehliadkach. Prvky čino hry kombinované s pohybovým divadlom, poetikou nemej grotesky charakterizujú aj ostatnú inscenačnú tvorbu súboru (Hamlet, Liliputánie, O dvoch bratoch), ktorá je výsledkom neustáleho hľadania a objavovania nových tvorivých nápadov a vzájomných inšpirácií žiakov a pedagógov aj na pôde autorského divadla.

LDO ZUŠ Š. Moyzesa v Prešove priebežne disponuje dvoma súbormi – DS ZARAMBARIMBURACI a mládežníckym súborom MAM. Od roku 2003 pod vedením PaedDr. Márie Kuderjavej sa činnosť LDO výrazne dramaturgicky vyprofilovala smerom k voľným adaptáciám prozaických a dramatických autorov a režijnou poetikou inklinujúcou k pohybovému divadlu štylizovaného verbálneho i fyzického

V Prešovskom kraji pôsobí približne tridsať LDO ZUŠ.

Z nich len istá časť – LDO z Humenného, Kapušian, Kežmarku, Levoče, Popradu, Prešova a zo Svidníka – reprezentuje úspešne Prešovský kraj na celoslovenských festivaloch.

Medzi súbory, ktoré ako svoj hlavný prostriedok využívajú princípy detskej divadelnej tvorivosti, patrí TRMA-VRMA z Popradu. Ich počiny nie sú len inscenovaním vtipného a hravého materiálu. Inscenácia Poprad mám rád (2014) vychádza z textu, ktorý vydali práve v škole, kde divadelný súbor pôsobí.

FOTO
Archív NOC

interpretačného prejavu. Expresívny výraz osciluje medzi satírou až groteskou (Charmsov Zdygr Appr, Nádasov Protokol, Dostojevského Hráč). Témy detského sveta (dospievanie, vzťah k dospelým, chaos v hodnotách, konzumný svet, školské vzťahy) popri Čokoládovej tuláčke, ktorá vznikla voľne na námet poviedky Ivety Škripkovej, najintenzívnejšie zaznievajú v sérii hier a etúd Michaely Zakuťanskej: Štuchni ma!; Dospelým neprístupné; Wécélógy; Tajný spolok. Oba súbory LDO sa zúčastnili na celoštátnych prehliadkach (Rozprávkový Stropkov, Zlatá priadka, Exit, Scénická žatva, Ostrovské soukání, Hviezdoslavov Kubín). Ocenením práce LDO a jeho režisérky bolo aj hostovanie DS MAM na celoslovenskej súťaži umeleckej tvorivosti vysokoškolákov Akademický Prešov (Dostojevského Hráč, Zakuťanskej Wécélógy). Výrazné úspechy recitátorov pod vedením PaedDr. Kuderjavej doplnila cena poroty v kategórii divadiel poézie na Hviezdoslavovom Kubíne v roku 2010 za koláž ľudovej slovesnosti Zakarpatskej Ukrajiny a básní V. Miháliky Kolomyjky. Okrem samostatných inscenácií sa stalo pre súbor inšpiratívnou skúsenosťou účinkovanie na umelecko-edukačných a hudobno-divadelných projektoch so študentmi Katedry hudby na FHPV Prešovskej univerzity (doc. Tatiana Pirníková) a žiakmi výtvarného odboru ZUŠ v Prešove (Bájk o levovi, na motívy Ezopových bájak; Balady o dreve, tematická koláž Janko Polienko, Rothschildove husle, A tak zomrela Riabuchinská; koláž poézie M. Rúfusa a detskej ústnej slovesnosti Záhrada plná hádaniek a ďalšie).

Súbory LDO ZUŠ J. Pöschla v Prešove počas pôsobenia pedagogičky Mgr. Ireny Kasalovej (2011 až 2018) svojou tvorbou uspeli nielen na regionálnych, krajských prehliadkach (rozprávka Trojruža, crazy revue Amerika v nás, činohra Rysavá jalovica), ale i na celoštátnej súťaži Zlatá priadka v Šali (Rozprávkový vláčik). Po jej odchode sa na dva roky LDO ujal Igor Kasala ml. Pokračoval v práci so súbormi obdobnými postupmi ako jeho predchodkyňa, ale priniesol aj nové tvorivé inšpirácie. S najstaršou skupinou pripravil grotesku Snívanie plnú situačných a fyzických gagov. Tvorba rozprávky O stratenej rukavičke naučila deti chápať funkciu režiséra, výtvarníka a procesnosť divadelnej tvorby. Na záver svojho pedagogického pôsobenia režijne našťudoval

vlastnú monodrámu ... čo nemôžeš sľúbiť s témou znásilnenia.

Mgr. Irena Kasalová založila po svojom odchode z Prešova v roku 2018 vlastnú SZUŠ v Kapušianoch, postupne sformovala dva súbory a v krátkom čase pripravila viacero inscenácií, z nich najúspešnejšia Youtuberi získala na Rozprávkovom Stropkove 2. miesto a rozprávka Múdry Matko strieborné pásmo v roku 2019 na šalianskej Zlatej priadke.

Divadelný súbor SPAD LDO pri ZUŠ Svidník sa v profile svojej činnosti tiež dlhodobo orientuje na výučbu pantomímy. Žiakov si získala hneď na prvej návšteve Festivalu pantomímy a pohybového divadla (PAN) v roku 2011, kde sa učili jej základom. Odvtedy sú pravidelnými účastníkmi tohto festivalu. Aktívne sa zapájajú do súťaženia v kategóriách sólo, duo, trio, improlīga a takmer každoročne si odnášajú domov popredné umiestnenia. V roku 2013 Kristína Ražina získala nielen 1. miesto v kategórii sólo s výstupom Červený karafiát, ale zaradila sa medzi desiatku najlepších interpretov na festivale. Pedagogička a režisérka Darina Marková pri inscenovaní rozprávkových titulov úzko spolupracuje s rusínskou autorkou a prekladateľkou Ľudmilou Šandalovou. Súbor pohostinne vystupuje aj na Rusínskom festivale s jej rozprávkami (Jurko a poklad, O čarovnej paličke, Divčatko a žebrak) alebo prekladmi rozprávok (Mudry Matko i duraci). S autorkinou rozprávkou o drakovi závislosti Wi-fintená princezná získal súbor 3. miesto na Rozprávkovom Stropkove a za inscenáciu Popolvára v roku 2018 zlaté pásmo. V roku 2019 sa umiestnili v bronzovom páse na Zlatej priadke v Šali s hrou Cisárov slávik. V roku 2021 vznikla autorská hra Navždy v srdci na motívy knihy Ľ. Šandalovej. Príbeh detí v dedinke pod Duklou, ktorých život kruto zmení vojna, bol ocenený strieborným pásmom na Rozprávkovom Stropkove.

Systematická práca a výsledky LDO sú pre kultúru a umenie nespochybniteľné. A nielen pre mená dnes etablovaných osobností umeleckého a mediálneho sveta, ktoré na LDO získali prvé divadelné skúsenosti. LDO sú permanentným živým laboratóriom kreativity. Ich tvorivý nepokoj a hľadanie nového sa stali neraz inšpiráciou pre generačne staršie kategórie ochotníckeho divadla. •

Jiráskův Hronov pod Damoklovým mečem covidu

Už druhým rokem se v létě (31. 7. – 7. 8.) konal český celostátní festival amatérského divadla Jiráskův Hronov pod plachtou koronavirových opatření.

Obvyklá nutnost „suché“ a „mokré“ alternativy, která se obvykle týká především off-programu v Parku Aloise Jiráska, tak byla umocněna dalšími omezeními, především kontrolou bezinfekčnosti a nutností nošení roušky v divadle. Navzdory tomu byl 91. ročník festivalu pohodový.

.....”

Pro mnohé se „start“ na amatérské přehlídce stal základem pro celoživotní vášeň pro divadlo a odhodlání věnovat se mu profesionálně – i proto se sem pravidelně vracejí mnozí profesionální herci a režiséři, ať už jako lektori, tak i jako diváci, kteří se v tomto prostředí mnohdy cítí lépe než v oblasti profesionálního divadla.

Vďaka festivalu Jiráskův Hronov žiari doslova celé mesto.

Hronovský festival ovšem není jen přehlídkou toho nejzajímavějšího, co vzniklo v amatérském divadle předchozího období, ale pro většinu účastníků především místem zajímavých setkání. Pro mnohé se „start“ na amatérské přehlídce stal základem pro celoživotní vášeň pro divadlo a odhodlání věnovat se mu profesionálně – i proto se sem pravidelně vracejí mnozí profesionální herci a režiséři, ať už jako lektori, tak i jako diváci, kteří se v tomto prostředí mnohdy cítí lépe než v oblasti profesionálního divadla. A mnozí aktivní účastníci, mezi nimiž jsou lidé rozmanitých povolání (od lékaře přes právníka, učitele a profesory různých škol od základních po vysoké až po IT odborníky), se pravidelně a s plnou vzorností účastní intenzivních seminářů, věnovaných rozmanitým součástí divadelní praxe, od základní abecedy divadla přes režii, scénografii, výrobu loutek, hudební skladbu a aktivní muzicírování, tvůrčí psaní, pantomimu a akrobacii, jevištní řeč či storytelling. Jedná se tu o velmi soustředěnou práci, kterou vedou profesionálové – aktivní divadelní tvůrci. V předchozích letech byli takovými lektory nejen čeští divadelníci, ale mj. Vladimír Štefko, Ján Zavarský či Juraj Benčík. Poslední den je věnován výstupům, na nichž účastníci seminářů ukazují výsledky své celotýdenní práce. A nejen tomu bylo i letos, kdy diváci potěšili kejklíři na chůdách, mimové, či loutkáři s vlastnoručně vyrobenými loutkami. Kromě naplněného programu ovšem každou noc probíhaly u vína a mnohdy za společného muzicírování a zpěvu vášnivé diskuse o divadle (i když součástí oficiálního programu je všem přístupný Problémový klub, kde odborní lektori společně se zájemci diskutují o viděných představeních).

A jaká tedy byla letošní podoba Jiráskova Hronova? Svou slavnou chvíli si užil už loni, při 90. výročí založení festivalu, nicméně i ten letošní připomněl další výročí; uplynulo totiž právě 170 let od narození zdejšího slavného rodáka Aloise Jiráska, na jehož počest bylo nejen postaveno hronovské divadlo, ale také založen festival jeho jména (mimořádně, nejstarší nejen v Evropě, ale možná i ve světě).

Různorodé žánry, kvalitní představení

Za kvalitu inscenací, které se na Hronově objevují, se tvůrci rozhodně nemusí stydět. Dokonce si troufám říci, že zde divák často může vidět zajímavější, a dokonce kvalitnější produkci než na profesionálních scénách – byť je vytvářena za mnohem svízelnějších a skromnějších podmínek. Mnohé ze souborů jsou ve svém kraji v porovnání s profesionály oblíbenější a hojně navštěvované. Vzhledem k šíři záběru nejrůznějších přehlídek je tu většinou k vidění celá škála věkových rozvrstvených představení, od těch, hraných dětmi, po seniorskou kategorii. A stejně tak různorodé jsou nabízené žánry. Pro poslední roky je typické, že některé tituly objevují i na několika celostátních přehlídkách, takže mnohdy mají „doporučení“

na JH několikanásobně. Představme si tedy alespoň některé z nejzajímavějších účastníků.

Samozřejmě, že některé soubory se na festivalu objevují opakovaně, což ovšem není záležitost protekce. Naopak, kritika, které jsou během jednotlivých soutěží amatéři vystaveni, bývá daleko drsnější, než si kdo dovoli u profesionálního divadla. Takže opakovaná účast spíše svědčí o kontinuální kvalitě některých „hnízd“, většinou vytvořených kolem základních uměleckých škol a jejich vedoucích osobností. Mezi ně v posledních letech patří soubory ze ZUŠ Jaroměř, ZUŠ F. L. Gassmanna z Mostu, pražské divadlo Radar či kladenský V.A.D.

I v letošním roce se všechny jmenované soubory na JH představily. Z nich jednoznačně nejplodnější byli letos „mostečáci“. Vedoucí osobnosti nejen této ZUŠ, ale i iniciátoři dalších akcí v tomto severočeském městě Pavel Skála a Barbora Gréeová své svěřence vedou cestou velmi osobních (generačních) výpovědí k naléhavým problémům doby, ale i k přemýšlení nad intimními tématy mladých. V rámci souboru Všecky barvy připravil Pavel Skála se svými svěřenci adaptaci novely Ivy Procházkové Soví zpěv, která ukazuje nejen dystopickou vizi blízké budoucnosti, kdy veškerou odpovědnost za lidské životy přejímá umělá inteligence, ale obecně se zabývá především zráním teenagerů a jejich nesnadnou cestou k dospělosti, umocněné zde dramatickými situacemi ohrožujícími životy. Další projekt vznikl mimo ZUŠ jako důsledek lockdownu. Skála se svými kamarády vytvořili nejprve osobní program, jak zlepšovat v kritické době svou tělesnou a duševní kondici, posléze jako soubor Brambůrky přetavili tuto zkušenost do divadelního tvaru v inscenaci Cvičme v rytme (hráli ji zde během dvou dnů 8–krát). Vložili do ní obrovskou energii, ale zároveň i kritiku nad tím, jak obtížné se dokáže člověk ukázat a žít zdravým životním stylem. V nadsázce, ale zároveň velmi autenticky, se divák může společně s nimi potit při cvičení, sdílet jejich komplexy a problémy „jak vypadám“ (kdo je nemá?!) a zároveň sledovat, jak před našimi očima spořádají hromadu fast foodových dobrot. Jejich obrovské nasazení je sugestivní, takže po zhlédnutí představení máte dojem, že byste okamžitě taky měli začít cvičit. Jiný – tradičnější – projekt vznikl ve spolupráci výše jmenované dvojice s Janem Mrázkem a dalšími spřízněnými amatérskými herci. Připravili vlastní verzi interpretaci známé venkovské tragédie Gabriely Preissové Její pastorkyňa, jejíž součástí byl i folklórní tanec a live hudba.

Soubor Convivium z jaroměřské ZUŠ (stejně jako další jaroměřské soubory pod vedením Jarky Holasové) se inspiroje literaturou, kterou zpracovává velmi originálním způsobem; propojuje činoherní akce, pohyb, hudbu a loutky. Jeho letošní Hra o duši vychází z pohádek, především z dosti hororovitě Bezruké dívky bratří Grimmů. Pro interpretaci zvolili tentokrát nelehký materiál:

JANA SOPROVÁ | divadelná publicistka a kritička • FOTO | Ivo Mičkal

U Jiráskův Hronov (JH) nabídl už tradičně mnoho různých odstínů. Vzhledem k tomu, že je to vrcholná přehlídka amatérského divadla všech druhů, program je skládán z vítězů (nominovaných, příp. doporučených) různých krajových a následně celostátní přehlídek, jako je Divadelní piknik Volyně, Loutkářská Chrudim, Wolkrův Prostějov, Mladá scéna Ústí nad Orlicí či Dětská scéna Svitavy. Na rozdíl od loňska, kdy se hodně improvizovalo, letos se uskutečnila většina celostátních přehlídek, a program byl opravdu nadupaný.

Bez slovenského divadla

Hlavní program, který byl k vidění v Jiráskově divadle, Sále Josefa Čapka a tzv. Myšárně (miniaturní prostor v místní základní škole), nabídl 22 inscenací v 76 představeních. Doprovodný a tzv. off program dalších více než 40 divadelních představení a přes 20 koncertů.

Vzhledem k opatřením bylo jak loni, tak letos třeba oželeť účast zahraničních hostů, a to včetně Slovenska. Takže se slovenská inscenace objevila jen v off programu v parku. Kromě toho ovšem přivezly zástupkyně Národního osvetového centra Alexandra Štefková a Renata Jurčová putovní výstavu Divadlo väčších možností (byla k vidění v hronovské sportovní hale Wikov), mapující část historie slovenského ochotnického divadla, včetně inscenací, kterou jsme měli možnost poznat i na JH. Název výstavy je inspirován slovy jednoho z významných slovenských divadelníků, který se možná paradoxně proslavil především svou prací v Brně, totiž Petra Scherhaufera. Výstava vzdává poctu slovenskému ochotnickému divadlu, mapuje 60 let od vzniku Osvetového ústavu v Bratislavě, v jedné půlce výstavy upozorňuje na historicky odvážné inscenační počiny a mnohdy kuriozní zákazy, v druhé části se zaměřuje na významné ženy-režisérky.

.....”

Vzhledem k opatřením bylo jak loni, tak letos třeba oželeť účast zahraničních hostů, a to včetně Slovenska.

interakcií herců, keramických sošek a hudebních nástrojů vyprávějí příběh o dívce, která navzdory zlým okolnostem (o zvraty jejího osudu hrají v kostky postavy Dobra a Zla) dokáže silou své vůle a lásky veškeré překážky překonat.

Původními texty a svéráznou interpretací patří mezi top deset Jiráskových Hronovů pravidelně kladenské Divadlo VAD. Ani letos nezklamalo. Jeho principál, režisér a herec, tvořící pod pseudonymem Kazimír Lupinec, je v civilu architektem, ale jako dramatik už dobyl i profesionální jeviště. Letošní novinka je inspirována jeho členstvím v kladenské základní organizaci svazu včelařů. Ve hře Úl společně s včelaři prožijeme celý rok, a jsme svědky nejrůznějších více či méně dramatických, ale i komických situací, které mnohým z nás připomenou situace ze života, nejen včelařského spolku. Autor, který si zároveň zahrál roli předsedy spolku Švarce, v ní hovoří nejen o včelách a lidech, ale příběh přesahuje i k obecnějším tématům – krizi středního věku a mužství, o přátelství a nejrůznějších podobách lásky, frustraci ze sebe samého i ze života: to vše s nadhledem, hravostí a vtipem. Mimochodem, herci představení dotahují i v tom, že po něm nabízejí jednotliví včelaři před divadlem ke koupi „svůj med“.

K dalším jistotám patří pražský Radar, z něhož vyšli a vycházejí mnozí úspěšní profi herci (za všechny Vojtěch Dyk či Martin Písařík), kteří se příležitostně do souboru vracejí. Radar rovněž pravidelně spolupracuje i s profesionály dalších profesí. I tentokrát přizval režisér Luděk Horký ke spolupráci dramaturgyni Městských divadel pražských Janu Sloukovou a choreografa Martina Packa a společně s úctyhodným počtem herců (je jich 17!) vytvořili inscenaci muzikálu Radka Balaše a Ondřeje Brouska podle populárního filmu Adéla ještě nevečeřela o masožravé květině se zálibou v mozartovské hudbě. Jedná se o svéráznou poctu pokleslému žánru a zároveň o pohrávání si s nejrůznějšími podobami tematických a formálních klišé. Odvážná velkoprodukce, jejímiž hvězdami jsou Kryštof Mende a Ondřej Pečený v rolích Nicka Cartera a komisaře Ledviny, je, navzdory kolísavé kvalitě zpěvu, schopna konkurovat i mnohým počínům pražské profesionální muzikálové scény.

Dystopické drama britské dramatické Penelope Skinner Na troskách civilizace pro Česko objevil, přeložil a s brněnským Divadlem poPud pro scénu připravil Jiří Petrů. I když už samotnému textu lze vyčítat leckteré nelogičnosti, příběh z možná nedaleké budoucnosti, v němž vládá finančně zvýhodňuje lidi za to, že nebudou mít děti, zatímco ty ostatní pronásleduje, stojí na myšlenkových střítech, dvojici žen a jednom muži, z nichž každý má svůj vlastní problém a touhu, a vyústění příběhu tedy nutně musí být tragické. Zajímavá novinka má bezpochyby něco do sebe, i když celkové provedení mělo spíše invenční ráz.

Na festivale sa predstavil aj súbor Brambůry z Mostu v kolektívnej réžii s inscenáciou Cvičme v rytme, ktorú divadelníci odohrali počas dvoch dní až 8-krát.

Kladenské Divadlo V.A.D. ani tento rok nesklamalo a prinieslo autorskú inscenáciu Úl o včelárstve a prírodnej tematike.

Sólová predstavení

Nejpůsobivější zážitky však přinesly ty nejjintimnější představení jednotlivců. První takovou inscenací bylo Vyhnutí z ráje už proběhlo, které připravila režisérka Hana Franková s mladou herečkou a tanečnicí Andreou Kiralyi, členkou karlovarského Studia Divadla Dagmar. Inspirací se stala část románu Chtělo by to nový jména od zimbabwské prozaičky NoViolet Bulawayo, Zatímco před pár lety Studio Divadla Dagmar vytvořilo kolektivní inscenace inspirovanou stejnou předlohou, v níž Andrea hrála komparsní roli, tentokrát byla pozornost zaměřena na ni jako jedinou interpretku. Vypráví příběh Miláčka, mladičké dívky, která se z chudého afrického země dostává do neznámého civilizovaného prostředí Ameriky, kde se jejím převládajícím pocitem stává osamělost a vykořeněnost. Andrea Kiralyi zvládla tuto výpověď s obdivuhodnou autenticitou, smyslem pro jemný humor, až dětskou hravostí a zároveň s velmi dobrou úrovní hlasové a pohybové kultury.

„.....“

Samozřejmě, že některé soubory se na festivalu objevují opakovaně, což ovšem není záležitost protekce. Naopak, kritika, které jsou během jednotlivých soutěží amatéři vystaveni, bývá daleko drsnější, než si kdo dovolí u profesionálního divadla.

Stálíci na nebi sólových autorských představení je choceňská výtvarnice a performerka Hana Voříšková, která si za všech okolností zachovává výrazný individuální přístup k tématům, které zprostředkovává skrze specifickou optiku a poetiku, v až orientálně pomalém stylu vyprávění, které se zvláštním způsobem dotýká divákovy duše. Tentokrát přivezla Přesypání, mozaiku krátkých básní – úvah nad plynutím života a nad tím, co v jednotlivých jeho fázích oceňujeme (všeřikající zkratka v básni Životaběh mluví za vše: „Ještě ne / už ano / ještě ano / už ne“). Čtvrt hodinové představení, prostor 2 x 2 metry, stará smaltovaná mísa, dřevěná lžice a pytlík sypoucích se zrníček pšenice v souvislosti s tichým, zvláště naléhavým vyprávěním dokáže vypovědět více než leckterá tříhodinová inscenace.

Příjemným překvapením bylo sólo Pavla Volfa z kadaňského Divadla Navenek, který společně s režisérkou Terezou Gvozdíákovou zvolil hru britského dramatika Duncana Macmillana Všechny báječné věci, která vznikla ve spolupráci s komikem Jonnym Donahoem pro edinburghský Fringe festival. Je osobní výpověď kluka/muže, kterého matčiny pokusy o sebevraždu vedly k sepsání seznamu všeho, díky čemu stojí za to žít. To, čím je hra a její interpretace přitažlivá, je neustálá interakce s diváky. Ti se stávají spoluvtvořci představení. Diváci v komorním prostoru obklopujícím protagonistu, který nemá žádné rekvizity, pouze svou bezprostřední schopnost kontaktu, jsou různými způsoby vtahováni do hry jako různé postavy ze života chlapce. O tom, že tato interakce není předem domluvena, jsem měla možnost sama se přesvědčit, když mi byla přidělena role učitelky a musela jsem na místě zaimprovizovat. Text samotný poskytuje dobrý rozjezd pro vytváření rozmanitých situací, které vzbuzují celou řadu emocí. Je to chvílemi

Performerka a výtvarníčka Hana Voříšková s mozaikou krátkých básní Přesypání.

humorné, jindy dojemné, v každém případě to celé – díky bezprostřednosti interpreta – působí velmi autenticky. Jedná se o výkon, který by suverénně mohl uspět i v kontextu profesionální scény.

Kontroverze, diskuse a loučení

Pokud bychom hledali představení, které vzbudilo nejvíce kontroverzí, byl to projekt Davida Zelinky a jeho skupiny Ted' nádech a leť. Toto nezávislé uskupení existuje od roku 2010, zabývá se tématy, která hýbou společností, a snaží se prakticky bez scénických prostředků vytvářet bezprostřední vztah mezi herci a diváky, kteří sdílejí jeden společný prostor. Podobně tomu bylo i letos v představení Strategie růže. Herci sedí mezi diváky a vyprávějí útržky tragických příběhů z celého světa, především z míst válečných konfliktů. Celé to vlastně zní jako jakási hudební skladba – fuga, kde na sebe jednotlivé příběhy narážejí a prolínají se. Potíž je v tom, že kvůli této koncepci nemá divák vlastně šanci vyslechnout si jakýkoli z příběhů celý. Cítí se tedy nekomfortně ne kvůli tématu samotnému (což je cílem), ale z čistě technických důvodů. Vzhledem k tomu, že tento způsob vyprávění našel i na Hronově své příznivce a odpůrce, hodně se o něm diskutovalo na veřejném fóru i mimo něj.

Letošní ročník Jiráskova Hronova přinesl ještě jednu událost. Každoročně se stává, že někdo z letitých účastníků JH odejde do divadelního nebe, a zbude jen vzpomínka. Letošní odchod byl zvláště bolestný. V dubnu odešla největší legenda českého amatérského, ale i profesionálního divadla, teoretik, kritik a po všech stránkách pozoruhodný člověk, profesor Jan Císař (1932 – 2021; spomienkový článok o ňom napísal prof. V. Štefko v Javisku 2/2021, pozn. red.). Byť se výborně etabloval v oblasti profesionálního divadla, jako dlouholetý pedagog pražské DAMU nedal na amatérské divadlo dopustit a účastnil se různých festivalů už od 50. let minulého století. Na Hronově se mu dostalo důstojného rozloučení, jednak prostřednictvím výstavy archivních fotografií, připomínající jeho účast na mnoha ročnících JH, tak i vzpomínkovým odpolednem, kde si na něj za přítomnosti jeho ženy Mirky zavzpomínali mnozí, kteří jej měli rádi. Připomeňme, že profesor Císař měl velmi rád slovenské profesionální i amatérské divadlo, byl jeho velkým znalcem a propagátorem a na Slovensku měl mnoho dobrých přátel. Festival Jiráskův Hronov v tomto roce vykročil směrem ke stovce. Věřme, že žádný virus ani jiná katastrofa jeho cestu nepřeruší. Protože – jak se zdá – amatérské divadlo přes všechny překážky stále žije a dorůstá nová generace jeho příznivců. Doufáme, že v dalších letech situace dovolí, abychom se setkávali i v mezinárodním složení. I když pro mnohé z nás se hranice mezi českým a slovenským divadlem nikdy nezavřely. •

Slovensko v Monaku ani tentoraz nechýbalo

Ked' sa stanete hosťom Svetového festivalu amatérskeho divadla Mondial du Théâtre v Monaku, ktorého súčasťou býva aj Svetový kongres Medzinárodnej asociácie amatérskeho divadla AITA/IATA, tak sa vo vás stretávajú dva pohľady na Monako.

JOZEF KRASULA | prezident Slovenského strediska AITA/IATA • FOTO | Sylvie Mathieu

Prvý je ten turistický, ktorý poznáte aj z rôznych filmov, prenosov formuly 1, fotiek kasín so zaparkovanými limuzínami či so športovými špeciálmi najnovšieho radu, úžasnej panorámy pri pohľade z hradného kopca na prístav, luxusné jachty, hotely či promenádu. Druhý je pohľad divadelný, keďže festival sa koná len raz za štyri roky a len v Monaku stretnete divadelníkov z celej zemegule. Ved' kde inde by ste mohli vidieť hrať na festivale súbor z Kuby, zo Stredoafrickej republiky či z USA? A keď sa k tomu pridá skutočnosť, že v tejto mimoriadne vzácnej spoločnosti sa ocitne aj súbor zo Slovenska, je to naozaj fantastický pocit!

Svetový kongres AITA/IATA rokoval

Keďže 17. ročník festivalu sa konal v obmedzenom vydaní – zúčastnil sa na ňom len polovičný počet súborov a o polovicu bola skrátaná aj celková dĺžka jeho konania, tak zámer stihnúť všetky povinnosti spojené s mojou účasťou na Svetovom kongrese AITA/IATA a popri tom si pozrieť čo najviac prezentovaných inscenácií mi nedával veľkú šancu na nejaké turistické vychádzky či poväčovanie na pláži. Jedine v noci. Ale k tomu sa ešte dostaneme.

Komplikované prezenčno-dištančné rokovanie kongresu, na ktorom bola veľká časť členov zastúpená osobne a druhá časť pomocou online pripojenia, sa točilo najmä okolo dvoch významných udalostí dôležitých pre ďalší chod celej organizácie. Prvou bola voľba nového prezidenta Svetovej organizácie AITA/IATA na ďalšie volebné obdobie spojená s voľbou nových členov

výboru a tou druhou dôležitou udalosťou (a možno ešte dôležitejšou pre budúci vývoj a snahu o priblíženie organizácie čo najväčšiemu okruhu záujemcov o prácu v nej) bola navrhovaná zmena stanov týkajúca sa členstva v organizácii. V súčasnosti platí stav, že riadnym členom organizácie sú len národné strediská AITA/IATA, ktoré majú pri rokovaní balík šiestich hlasov. Popri tom existujú ešte aj tzv. associates (pridružení členovia), môžu nimi byť jednotlivci, kolektívy, súbor alebo inštitúcia, ktorí však pri rokovaní nemajú žiaden hlas. V posledných rokoch silnela tendencia pritiahnuť do organizácie čo najviac nových členov – národných členov už nepribúdalo (na rokovaní kongresu v Monaku 2021 sa ich prezentovalo celkovo 32) a organizácia sa tak čoraz viac dostávala do akejsi pasivity, v lepšom prípade to bol márný boj priblížiť sa novým ľuďom, ktorí sa aktívne venujú amatérskemu divadlu a majú mu čo ponúknuť nielen ako tvorcovia, ale aj ako organizátori, spolupracovníci, lektori, podporovatelia či manažéri. Jednoducho šlo o to získať ľudí, ktorí by organizácii vliali novú krv do života.

Z tohto úsilia napokon vzišiel návrh, aby mali aj títo pridružení členovia právo hlasovať. Návrh bol jednohlasne schválený s tým, že pridružení členovia budú mať menšiu silu jedného hlasu. Osobne to považujem za správny krok a aj keď máme na Slovensku platformu v podobe Slovenského strediska AITA/IATA, v ktorom je združených päť kolektívnych členov (Združenie pre tvorivú dramatikú na Slovensku, divadelný odbor Matice slovenskej, občianske združenie KREDIV, Národné osvetové centrum a Amatérska divadelná únia), otvára sa možnosť zapojiť

”

Aj tohtoročný pobyt bohato splnil účel – Slovensko sa opäť raz ukázalo ako krajina, kde sa amatérskemu divadlu darí, a to napriek tomu, že podmienky na prácu nie sú všade ideálne.

sa do aktivít AITA/IATA priamo. Stačí vyplniť prihlášku, preukázať svoje divadelné aktivity a uhradiť členský príspevok. Ani voľba nového prezidenta nebola veľmi napínavá. Keďže doterajšia prezidentka pani Béatrice Cellario z Monaka už znovu na tento post nekandidovala, jediným kandidátom bol Aled Rhys-Jones, člen British National Centre, ktorý sa práci v AITA/IATA venuje už viac ako 25 rokov a od roku 2001 je viceprezidentom svetovej organizácie. Patrí dlhodobo k najaktívnejším členom a v minulosti navštívil aj festival Scénická žatva v Martine.

Boli to dva dni naplnené rokovaniami, ktoré v prostredí vrcholných orgánov AITA/IATA prebiehajú v troch jazykoch – anglickom, francúzskom a španielskom. Všetky príspevky sa simultánne prekladajú do všetkých troch jazykov a chvíľami je z toho hotový jazykový babylon. Treba však uznať, že domácim organizátorom sa podarilo pripraviť veľmi kvalitné a efektívne rokovanie.

Festival dopadol úspešne

Celkovo sa na 17. ročníku festivalu Mondial du Théâtre predstavilo 13 súborov, každý z nich zahral svoje predstavenie dvakrát. Z programu sa na poslednú chvíľu odhlásili len súbory z Argentíny a Maroka, ktoré nedokázali splniť náročné protipandemické opatrenia, a to napriek tomu, že organizátori všetkým hosťom a účinkujúcim, ktorí neboli zaočkovaní, zabezpečili bezplatnú možnosť PCR testovania.

Bez toho, aby som nadržiaval slovenským zástupcom z Prievidze, patrilo Divadlo „A“ a Divadlo Shanti k tomu najlepšiemu, čo festival ponúkol. Priazeň publika si získali nielen hrou – Molièrovho Lakomca tu všetci veľmi dobre poznajú, a preto im slovenčina až tak neprekážala –, ale najmä nasadením, výbornými hereckými výkonmi plnými energie, presvedčivosti a vtipu. Keď sa k tomu pripočítali veľmi pôsobivé kostýmy a líčenie či parochne, tak úspech u publika bol zaručený. Rovnako veľmi pozitívne bolo hodnotenie dvojčlennej odbornej poroty, kde sedel aj dramaturg, režisér a herec Pierre Notté, ktorý o. i. pôsobí v Comédie Française a ani on nešetril chválou. Tu musím vyzdvihnúť bravúry výkon Mišky Vrábovej, ktorá svojou dokonalou angličtinou dokázala veľmi presvedčivo vysvetliť autorský a režijný zámer, postup práce pri príprave a realizácii inscenácie. Ja som dostal príležitosť povedať pár viet o slovenskom amatérskom divadle, o tom, ako je organizované, aký máme u nás systém postupových prehliadok, a mnohí len uznalivo kývali hlavami.

Miškine schopnosti sa prejavili aj pri prezentácii súboru počas slovenského večera. Každý súbor dostal príležitosť predstaviť sa vo festivalovom klube po predstavení, nachystať drobné pohostenie pre účastníkov festivalu a urobiť aj nejaký zaujímavý kultúrny program. Prievádzania sa vytiahli a nielenže zaspievali odevi v ľudových krojoch, premietli umne pripravené video o súbore, Prievidzi a Slovensku, ale priniesli aj zásoby vína či borovičky. Atmosféra bola okamžite na svojom vrchole! Miška všetko moderovala, komunikovala s prítomnými divadelníkmi z celého sveta a urobila tam skvelú atmosféru. Hrdo som sa pridal k ich skupinke a užíval som si naozaj vzornú reprezentáciu Slovenska. Aj tohtoročný pobyt bohato splnil účel – Slovensko sa opäť raz ukázalo ako krajina, kde sa amatérskemu divadlu darí, a to napriek tomu, že podmienky na prácu nie sú všade ideálne.

Šťastie, ktoré nás postretlo

Počas festivalu sa v miestnom Grimaldi Forum konala nádherná výstava Alberta Giacomettiho, na ktorú mali účastníci festivalu vstup zadarmo! Lovím v pamäti, či sa niečo podobné stalo napríklad v Martine, kde máme Slovenské národné múzeum, Múzeum Martina Benku, Múzeum slovenskej dediny atď. Členovia súboru sa rozbehli po miestnych atrakciách – grimaldiiovský palác na kopci, Oceánografické múzeum J. Y. Cousteaua, Japonská záhrada či posedenie v prístave s výhľadom na miliardárske jachty. No a na pláž zostal čas v noci.

Urobili sme si podvečerné kúpanie, ktoré sa pretiahlo až do tmy a bolo to veľmi milé – ocitli sme sa na pláži sami, voda bola príjemne letná, plechovky s pivom studené a opatrní policajti nás nenápadne sledovali, aby sme náhodou nenarušili typický monacký poriadok. Na ilustráciu len dodám jednu skúsenosť, že bez covid pasu ste sa nedostali do žiadnej reštaurácie či kaviarne a dokonca ani na terasu zmrzlinárne! A keby kontrolóri nacytali majiteľov nejakého podniku, že obslúžili hosta bez covid pasu alebo bez rúška, tak bez pardonu im okamžite uzavru podnik na 10 dní! No a keď sme sa blížili k spomínanej pláži, 50 metrov od nej nás zastavil policajt a dôrazne nám naznačil, že rúško musí byť na tvári! Nuž iný kraj, iný mrav...

Svetový kongres AITA/IATA a aj 17. Mondial du Théâtre v Monaku sa podarilo zachrániť. Bol to od organizátorov risk, keď si uvedomíme, ako rýchlo sa v posledných mesiacoch menila situácia a čo všetko sa mohlo stať. Ale šťastie praje pripraveným a organizátori mysleli naozaj na všetko. Napríklad všetkým hosťom a účinkujúcim, ktorí neboli zaočkovaní, zabezpečili bezplatnú možnosť PCR testovania. Viac sa o tom, čo sa počas festivalu dialo, o zaujímavostiach zo zákulisia, o tom, ako festival prežívali členovia Divadla „A“ a divadla Shanti z Prievidze, dočítate v nasledujúcom rozhovore. •

”

Keďže 17. ročník festivalu sa konal v obmedzenom vydaní – zúčastnil sa na ňom len polovičný počet súborov a o polovicu bola skrátaná aj celková dĺžka jeho konania.

Svetový kongres Medzinárodnej asociácie amatérskeho divadla AITA/IATA mal za cieľ dve dôležité úlohy: vymenovať nového prezidenta na ďalšie volebné obdobie a aktualizovať stanovy týkajúce sa členstva v organizácii.

Monako – krajina (nášmu) divadlu zaslúbená

Krátko po skončení 17. svetového festivalu amatérského divadla Mondial du Théâtre 2021 v Monaku som si na rozhovor pozval dvoch ľudí, ktorí reprezentujú široké generačné rozpätie súborov Divadlo „A“ a Divadlo Shanti z Prievldze: Michaelu Vrábovú a Štefana Orsága.

JOZEF KRASULA | prezident Slovenského strediska AITA/IATA • FOTO | Sylvie Mathieu

Miška patrila v Monaku k najvyťaženejším členom, lebo nielen hrala, ale aj neustále všetkým tlmočila, organizovala, odborne a pohotovo diskutovala v mene súboru počas hodnotiaceho seminára (kolokvia) a s absolútnou ľahkosťou uvádzala v angličtine slovenský večer pre účastníkov festivalu. Od prvej minúty až po rozlúčku pred odchodom bola ústrednou postavou, na ktorú sa obracali domáci, organizátori,

ale aj spokojní diváci či odborníci, aby prostredníctvom nej súboru pogratalovali, vyjadrili uznanie a radosť z predstavenia Lakomca, ktorého divadelníci odohrali hneď prvý a druhý deň (v Monaku sa hrá vždy dvakrát). Pomáhala aj členom súboru, ktorí potrebovali neustále nejaké informácie týkajúce sa hrania, technických a organizačných podmienok či kúpy cestovných lístkov na autobus.

”.....”

Veľa vecí, ktoré sme v rámci festivalu zažili alebo robili v roku 2009, sa tento rok nemohlo uskutočniť vôbec alebo vo veľmi obmedzenej miere.

Divadlo „A“ a Divadlo Shanti z Prievldze práve dorazilo do Monaka.

.....”
V príprave na Monako sme venovali zvýšenú pozornosť najmä gestám a mimike, ktoré napomáhajú pri jazykovej bariére.

Miška, počas tých piatich dní, ktoré som mal možnosť stráviť spolu s vami na festivale v Monaku, som ťa vážne obdivoval. Užila si si vôbec ten festival aj ty?

Michaela Vrábová: Je pravda, že prvé tri dni som lietala ako handra, ale šťastná handra! Bolo to naozaj náročné, ale vedela som, do čoho idem, nebol to môj prvý zahraničný festival v úlohe vedúcej zájazdu. Veľmi som chcela, aby boli všetci spokojní a šťastní, aby si to všetci maximálne užili a aby sme mali úspech. A to sa podarilo, takže trochu stresu a únavy stojí za ten pocit. Stihla som okrem divadla mesto aj more, aj múzeum a galériu a dokonca výlet do Nice, takže áno, aj ja som si festival užila, ako sa patrí.

Obaja ste boli v Monaku s inscenáciou už po druhý raz (prvý raz to bolo v roku 2009 s inscenáciou Malomeštiakova svadba). Bol medzi týmito dvomi účasťami nejaký zásadný rozdiel? V čom?

Štefan Orság: Rozdiel bol hlavne daný pandemickými opatreniami, ktoré sa striktné dodržiavali a napriek tomu nikto nereptal ani neprotestoval. Ale fantastická atmosféra tejto svetovej ochotníckej olympiády zostala zachovaná v plnom rozsahu.

MV: Pre mňa bol zásadný rozdiel iba v jednej veci – COVID-19. Pandémia naozaj výrazne ovplyvnila celú organizáciu, priebeh a pre mňa tak trochu aj atmosféru. Veľa vecí, ktoré sme v rámci festivalu zažili alebo robili v roku 2009, sa tento rok nemohlo uskutočniť vôbec alebo vo veľmi obmedzenej miere.

Nerobil sa napríklad sprievod mestom, nestretli sme sa s princom Albertom, neboli plné sály pre obmedzenú kapacitu, a keďže organizátori naozaj dôsledne dodržiavali všetky opatrenia (nosenie rúšok v interiéri aj exteriéri, rozostupy atď.), boli tým trochu ovplyvnené aj neformálne stretnutia napríklad počas špeciálnych večerov. Ale všetci sme sa prispôbili a snažili sme sa si to užijť aj tak.

Štefan, ty patríš k najstarším a najskúsenejším členom súboru, si držiteľom Ceny Jozefa Kronera, máš za sebou viac ako 40 naštudovaných inscenácií. Monako je absolútny vrchol, viac sa s amatérskym divadlom dosiahnuť nedá. Čo to pre teba znamená? Existuje festival, na ktorý spomínaš možno ešte viac ako na Monako?

ŠO: Všetky festivaly majú svoje špecifické čaro, ale Monako je jedinečné. Samozrejme, že s úctou a hrdosťou spomínam aj na iné festivaly, na ktorých sa náš súbor zúčastnil, a nebolo ich málo: Španielsko, Švédsko, Belgicko, Slovinsko, Litva, Ukrajina, Srbsko, Maďarsko a mnohokrát Česko. A, samozrejme, Slovensko.

Na čo ste sa najviac sústredili v príprave na Monako? Diváci tam nerozumejú po slovensky ani slovo, pochádzajú z celého sveta...

MV: Snažili sme sa do textu prepašovať zopár francúzskych alebo medzinárodných slov, dbali sme na to, aby mená postáv vždy „zazneli“

a boli dobre vyartikulované, aby diváci vedeli, kto je kto a o kom sa hovorí. A, samozrejme, viac sme išli po gestách a mimike. Ale najväčšia výzva bola dodržať povolený 60-minútový timing inscenácie. V tom sú v Monaku veľmi prísni, a ak by sme výrazne prešvihli tú hodinu, bez debaty by nám zhasli svetlá a zavreli oponu aj pred koncom. Takže keď mi v zákulisi oznámili, že máme posledných päť minút a ja som videla, že to stíhame len tak-tak, nebolo mi všetko jedno. (Smiech.)

ŠO: V príprave na Monako sme venovali zvýšenú pozornosť najmä gestám a mimike, ktoré napomáhajú pri jazykovej bariére, i keď Molièrova predloha je notoricky známa.

Keď som sa členov súboru pýtal na prvé dojmy po predstavení, takmer všetci ste zdôrazňovali obrovskú únavu, ale aj spokojnosť s tým, ako to dopadlo. Ako hodnotíte tento zájazd s odstupom niekoľkých dní?

MV: Každým dňom je to lepšie a lepšie! Človek totiž zabúda na ten stres, únavu a drobnosti, ktoré musel nonstop riešiť, a zostávajú mu len príjemné pocity hrdosti, pýchy a zadosťučinenia.

ŠO: Únava u mňa vzhľadom na vek a zdravotný stav, samozrejme, bola viacnásobná, ale hlavné poslanie, ktorým bolo odohrať kvalitne obe predstavenia, sa mi podarilo naplniť. Aspoň dúfam.

Scénickú žatvu sa napriek prísnyim opatreniam nepodarilo v pôvodnom termíne zorganizovať. Festival v Monaku áno, v čom je podľa vás rozdiel?

MV: Ťažko povedať... myslím, že veľkú úlohu zohrala v Monaku disciplína a rešpekt. Tam si úrady mohli byť isté, že organizátori festivalu do bodky dodržia všetky opatrenia a zaručia, aby ich rešpektovali všetci účastníci. Tým nechcem povedať, že by to na Scénickej žatve nešlo, ale myslím, že v Monaku sa riešilo, ako by sa veci dali spraviť, a nie, ako by sa nedali. Istotne je to obrovská škoda a pre súbor to bola veľká rana. Veľmi sme sa tešili, že sa po svetovom festivale ukážeme aj doma.

ŠO: Ten rozdiel neviem definovať, ale zrušenie Žatvy ma veľmi mrzí, celý súbor sa veľmi tešil, že odohráme rovnako kvalitné predstavenie aj na Slovensku.

Ak by ste mali svoje skúsenosti a zážitky z festivalu v Monaku nejakým spôsobom opísať kamarátom či kolegom z iných slovenských amatérskych divadiel, čo by ste im povedali? Aký odkaz by ste im poslali?

MV: Že to je zážitok na celý život a stojí to za akúkoľvek snahu, robotu, čas, peniaze alebo problémy! Podľa mňa by to mala byť meta každého ochotníckeho súboru na svete – robiť divadlo tak, aby vám tleskali nielen doma, ale aj v Monaku.

ŠO: Je potrebné poctivo pracovať a úspechy sa dostavia.

Mali ste čas pozrieť si aj nejaké predstavenia? Ktoré z nich vás zaujali?

MV: Popri všetkých ostatných povinnostiach som nestihla vidieť všetko, čo som chcela, ale som rada, že z toho mála som bola svedkom fantastického ženského hereckého výkonu v monodráme Kto zaspieva pre Lenu?,

.....”
V minulosti sme sa zúčastnili na viacerých zahraničných festivaloch a musím neskromne konštatovať, že naše inscenácie boli vždy hodnotené medzi najlepšími.

Priazeň publika si naši ochotníci získali nielen samotnou hrou, ale najmä nasadením, výbornými hereckými výkonmi plnými energie, presvedčivosťou a vtipu.

ktorú doniesli Američania, a takisto ma celkom posadili na zadok dve hlavné postavy z hry Veteráni zo Stredoafrickej republiky, ktorí išli celé predstavenie unisono. Všetky repliky, všetky pohyby súčasne a naraz ako jeden.

ŠO: Vzhľadom na môj nie najlepší zdravotný stav som sa, bohužiaľ, nevenoval žiadnej turistike ani som nebol na iných inscenáciách, čo ma, samozrejme, mrzí, ale sústredil som sa na to, aby som odohral obe naše predstavenia v čo najlepšej pohode, čo sa mi chvalabohu podarilo.

Čo sa vám na festivale v Monaku najviac páči? Čo by ste si vedeli predstaviť, že by sme mohli preniesť k nám napríklad na Žatvu?

MV: Asi že sa koná v Monaku. Nie som si istá, či je vôbec možné čokoľvek prenášať, keďže každý festival je špecifický svojou atmosférou, organizáciou a génom loci. Navyše Monako je čisto medzinárodný festival, zatiaľ čo Žatva národný so zahraničnými hosťami.

Skúsme čitateľom trochu opísať aj turistické zážitky. Už si, Miška, spomenula výlet do Nice, na čo by ste ako turistickí sprievodcovia upozornili návštevníkov, ktorí prídu do Monaka prvý raz?

MV: Nech sa pripravia, že je tu drahé pivo. A nech si vyhradia dostatok času, aby si užili všetky krásy bez stresu a časovej tiesne. Pretože ak si chce človek vychutnať aj spleť uličiek s reštauráciami a kaviarňami, aj Kniežací palác s výmenou stráží, aj Oceánografické múzeum s obrovským akváriom, aj prechádzky po parkoch, Japonskej záhrade, botanickej záhrade, aj veľkú modernú galériu, aj kúpanie v mori na mestskej pláži, aj drahé nablýskané autá pred kasínom Monte Carlo, nestihne to všetko za jedno popoludnie!

Počas vašich viacerých návštev v zahraničí ste videli množstvo zahraničných produkcií z rôznych častí sveta. Vedeli by ste porovnať slovenské amatérske divadlo s tým zahraničným? Je v niečom iné, špecifické?

ŠO: V minulosti sme sa zúčastnili na viacerých zahraničných festivaloch a musím neskromne konštatovať, že naše inscenácie boli vždy hodnotené medzi najlepšími.

MV: Určite je, ale stále som neprišla na to, čo nás tak výrazne odlišuje od ostatných krajín. Že do toho dávame viac vášne? Viac odhodlania? Viac srdca? Pretože tradíciu ochotníckeho divadla má mnoho krajín, ale na každom zahraničnom festivale sa mi potvrdí, že to robíme lepšie než ostatní. Na Slovensku máme byť na čo hrdí a som rada, že to máme možnosť ukázať svetu.

Ďakujem vám za rozhovor aj za skvelú reprezentáciu slovenského umenia na prestížnom svetovom kultúrnom podujatí. •

Dôverujú Holand'ania pouličnému umeniu?

V dňoch 27. – 29. 8. 2021 sa členovia Ansámbľu nepravidelného divadla, n. o. (AND), Ján Fakla, Jana Mikitková, Dušan Krnáč a Tomáš Cíger zúčastnili na 11. ročníku medzinárodného festivalu pouličných umení SPOFFIN v Holandsku, ktorý sa pravidelne koná koncom leta v Amersfoorte.

JÁN FAKLA, JANA MIKITKOVÁ • FOTO | Ján Fakla

Festival sa koná v podmanivo útulnom tehlovom centre mesta, ktoré svojou dobovou i modernou architektúrou, prítomnosťou vodných kanálov a intímnu atmosférou so všadeprítomnými bicyklami pripomína zmenšený Amsterdam. Jeho usporiadatelia, ktorých zastrešuje Zomertheater Amersfoort Foundation, ponúkli v centre mesta tri dni plné divadla, tanca, cirkusu a hudby. Festival vznikol v roku 2011 a svojím charakterom je otvorený všetkým vekovým kategóriám a sociálnym skupinám. Väčšina programov bola voľne prístupná vo vhodných exteriéroch, iba na niektoré sa bolo treba (pre kapacitu interiérov) vopred zaregistrovať. Napriek covidovým opatreniam limitujúcim veľkosti scén i početnosť publika i premenlivému daždivo–slniečnému počasiu navštívilo podujatie približne 10 000 divákov. Hoci je to asi len tretina z bežného počtu, organizátori boli spokojní, pretože predchádzajúci ročník (2020) bol pre pandémiu zredukovaný na online verziu.

Intímne umelecké zážitky v Amersfoorte

Dramaturgia festivalu je každý rok dominantne zameraná na jednu európsku krajinu a jej najlepších pouličných umelcov. Tohto roku to bolo vzhľadom na pandémiu domáce Holandsko, symbolické zastúpenie Európy malo Írsko, Belgicko, Španielsko, Macedónsko, Švajčiarsko a Česká republika. Celkovo 24 umeleckých skupín a jednotlivcov uskutočnilo počas víkendu až 77 živých vystúpení v kategóriách ako svieže pouličné divadlo, urban street dance, cirkusové divadlo, inštalácie, site-specific divadlo či podmanivá hudba s dôrazom na inovatívne a špičkové produkcie, ktoré osobne po celej Európe navštevuje a vyberá umelecký riaditeľ festivalu Alfred Konijnenbelt.

Skladba programu aktuálneho ročníka stavila tentoraz na odlišné, komornejšie formy

performancií, ktoré však nadviazali s divákmi osobnejší kontakt. Vo výbere rezonovali nevšedné typy pouličných produkcií s dôrazom na umeleckú kvalitu. Formálne priemerné a obsahovo často prázdne artistické kúsky, typické napríklad žonglovaním s kužeľmi, by divák v Amersfoorte hľadal márne. Najpočetnejšie boli produkcie súčasného tanca a cirkusu, ale vždy so silným vnútorným príbehom a vystavaným posolstvom [napríklad Gracie & Cristian (IE/ES): Fling]. Inšpiratívne boli aj viaceré interaktívne performancie a happenings, ktoré priamo aktivizovali publikum [napríklad Firmacode (NL): Brulrace – preteky detí v kričaní do kárickiek v stredovekom štýle alebo Actic (NL): Actic Carwash – zážitkový happening, ktorý diváka previedol cestou očisty na miniaute v miniautoumyvárni]. Objavili sa aj programy na motívy súčasnej klimatickej krízy, najvýraznejším bolo predstavenie Direct and Co (NL): Life is short, buy that dress. Tvorkyne zaplnili námestie obrovským množstvom ženských šiat, s ktorými v nonverbálnej tanečno–pohybovej performancii pôsobivo vytvárali obrazy našej márnivosti, sebeckosti či krátkozrakosti. Do programu festivalu sa dostal dokonca aj klasik, ktorého tragédie súčasnou a komickou formou pouličného putovného divadla pod názvom Shakespeare take away spracovalo duo Busschers and van Esch (NL). Aj to potvrdzuje podstatu outdoorového umenia, ktoré je slobodné, nemá pevne dané hranice obsahu ani formy, dokonca zrovnoprávňuje herca a diváka. Preto môže sviežim spôsobom prinášať ojedinelé zážitky aj novému publiku priamo na ulici, pričom sa diváci často stávajú ich aktérmi. A hoci dramaturgia 11. ročníka festivalu SPOFFIN v tomto limitovanom ročníku rezignovala na veľké scény a vybrala si cestu menších produkcií, o to viac priniesla intenzívnejšie a intímnejšie zážitky, ktoré prirodzene kultivujú našu spoločnosť.

22
Dramaturgia festivalu je každý rok dominantne zameraná na jednu európsku krajinu a jej najlepších pouličných umelcov.

Holandská skupina Directi and Co (NL) v tanečnom predstavení Život je krátky, kúp si tie šaty zaplavila veľké námestie Eemplein.

Tanečné predstavenie Gracie & Cristian (IE/ES): Fling malo jednoduchý príbeh, výbornú hudbu a úžasnú atmosféru.

Kultúra nie je zadarmo

Pozoruhodnou črtou bola vysoká účasť a kultúrna úroveň miestnych divákov, ktorí sa na festivale hľúpe zúčastňovali napriek ich pokročilejšiemu veku či často zhoršenému počasiu, ale najmä vďaka 80 % zaočkovanosti a veľmi miernym protipandemickým opatreniam (rúška už len vo verejnej doprave). Všetky produkcie sa uskutočnili zadarmo, resp. s prejavom dôvery: „Pozri si predstavenie a rozhodneš sa, či zaň zaplatíš.“ Pre návštevníkov SPOFFIN-u je samozrejmosťou, že štúdium a tvorivá práca umelca, jeho spolupracovníkov až po úsilie celého štábu organizátorov nemôžu nechať bez odmeny. Rozumejú, že kultúra a umenie nie sú a nemôžu byť zadarmo. A tak drvivá väčšina účastníkov sa hneď po skončení produkcie spontánne vybrala k dobrovoľníkovi vo fialovom festivalovom tričku, ktorý držal v rukách pripravené plechové vedierko, aby finančným darom vyjadrili úctu a vďaka umeniu, umelcom a organizátorom festivalu. Najväčším prekvapením však bolo, keď dobrovoľník v prípade potreby vytiahol platobný terminál a umožnil divákovi realizovať darovaciu platbu aj online – kartou. Inšpiratívne bolo aj riešenie flexibilného sedenia pre divákov. Na festivale neexistovalo okrem mestských lavičiek žiadne pevné sedenie, diváci na jednotlivých scénach väčšinou stáli alebo sedeli na zemi. K dispozícii boli iba tenké ľahko prenosné štvorcové koberčeky, na ktorých sa dalo usadiť kdekoľvek na tehlovej dlažbe či na trávě.

Čo uvidia diváci na Slovensku

Neposledným prínosom návštevy Amersfoortu pre nezriaďované divadlo AND, n. o., bola osobná výmena dramaturgických tipov a kontaktov s viacerými umelcami a hosťami festivalu. Získané poznatky a skúsenosti i potenciálne výmeny umelcov prispievajú k obohateniu dramaturgie a organizácie vlastného medzinárodného Festivalu AMPLIÓN – Nový kabaret & pouličné umenie®, ktorý členovia AND organizujú v Banskej Štiavnici. Pozvanie prijal a účasť na ňom prisľúbil aj umelecký riaditeľ Alfred Konijnenbelt.

A o ktorých produkciách uvažujú členovia AND na 7. ročník Festivalu AMPLIÓN do Banskej Štiavnice? Najviac ich zaujalo holandsko–belgické mužské trio Dycke – Heijden – Lopez s ich performanciou On/Off. Tanečnou akrobaciou na ihlanovej konštrukcii s humorným nadhľadom a dokonca s motívmi liptovského folklóru skúmali mužskú rivalitu a posúvali hranice nelogického, nebezpečného a kreatívneho spôsobu výmeny obyčajnej žiarovky. Do úvahy prichádza aj celkom nový pouličný žáner v performancii Hudba ako žonglovanie. V inovatívnom cirkuse pohybu a zvuku skladateľa Arthura Wagenaara a žongléra Guida van Houta sa žonglovanie s vlastnoručne vyrobenými nástrojmi stávalo hudbou a hudba žonglovaním. Do tretice svojím majstrovstvom zaujal bravúrny holandský bábkár LEJO a jeho perfoancia Ruky hore! S holými rukami a drevenými očnými guľami vytvoril za modrým trojparavánom jedinečnú a sviežu formu miniatúrneho hudobného bábkového divadla bez slov. Vtipné ilúzie hrozivého psa, stepujúcich tanečníkov, kravy s poruchou príjmu potravy i detského speváckeho zboru s dirigentom oslovili obecenstvo všetkých vekových skupín až tak, že rýchlo zabudlo, že pozerá len na dve ruky.

V rovnakom termíne ako SPOFFIN sa koná jeho partnerský festival Greenwich+Docklands International Festival v Spojenom kráľovstve. Už druhý rok sa uskutočnil medzi týmito spriatelnenými podujatiami Outdoor Art Online Pitch, online stretnutie organizátorov, promotérov, hostí a umelcov z oboch festivalov s cieľom vymeniť si skúsenosti z oblasti organizácie, promotérstva aj fundraisingu. V posledný deň festivalu ho absolvovali aj členovia AND. Najskôr si vypočuli 3–minútové prezentácie aktuálnych show a performancií pozvaných umelcov, následne absolvovali individuálne online rozhovory s tými, ktorí ich zaujali. AND zároveň prítomným odpredzentovalo svoju novú nonverbálnu sad street show WELCOME TO STUPIDITY o malých hlúpostiach s veľkým dosahom.

V podmanivom Amersfoorte sa mohol každý návštevník presvedčiť, že aj v čase pandémie je open–air umenie možnosťou, ako nestratiť kontakt so živou kultúrou, ako pookriať duševne, fyzicky aj mentálne a súčasne s dôverou podporiť umeleckých aktérov, ktorí umenie prinášajú.

Účasť na medzinárodnom festivale SPOFFIN v Amersfoorte z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. •

Hľadá sa, hľadá sa...

Pavol Országh Hviezdoslav je pre Slovensko takým veľkým tvorcom, ako bol Shakespeare pre Angličanov. Národné osvetové centrum ako vyhlasovateľ celoštátnej postupovej súťaže a prehliadky Hviezdoslavov Kubín si uvedomuje hodnotu našich koreňov, a preto si prostredníctvom výstavy pripomína 100. výročie úmrtia Hviezdoslava a poetickým jazykom otvára možnosti interpretácie jeho tvorby, približuje pýchu recitácie – Hviezdoslavov Kubín.

RENATA JURČOVÁ, LUCIA DITMAROVÁ | kurátorky výstavy • JAKUB TÓTH | dizajnér výstavy • FOTO | Jakub Jančo

Kto bol Pavol Országh Hviezdoslav? Básnik, rečník, dramatik a recitátor. Sám stál vo svojom živote viackrát v situáciách, v ktorých sa musel hľadať a, samozrejme, aj nachádzať a určovať si tak trasy ciest svojho života. Takmer na konci svojho tvorivého putovania životom sa dopracoval k básni Hľadá sa, hľadá sa. Je obrazom dnešného hľadania odkazu, ktorý v nás Hviezdoslav a Hviezdoslavov Kubín zanechal. Kto bol Hviezdoslav vtedy, kto je teraz a v čom ho nachádzame? Kam až siaha história Hviezdoslavovho Kubína? Akí ľudia súťaž tvorili, tvoria?

„Ľudia, och! Ľudia, aspoň už recte, nestretli ste kde človečička? Mal na čele dumu piesenku na rtoch, z očí mu dúhou perlil sa žiaľ.“

.....”
Výstava Hľadá sa, hľadá sa... nie je ponurým povzdychnutím nad dobou, ale potrebou ukázať Hviezdoslava a zrkadlenie jeho podstaty v súťaži.

Odpovede na tieto aj ďalšie otázky môžete hľadať na výstave, ktorá vám priblíži dejiny Hviezdoslavovho Kubína, jeho najvýznamnejšie osobnosti, ich príbehy, miesto Hviezdoslavovho diela v tvorbe recitátorov či 67-ročné hľadanie vlastnej identity Hviezdoslavovho Kubína. Odbornou garantkou výstavy je Jaroslava Čajková.

..... nemá ma čas. Len či sa kedy kde ešte nájdem ešte kde nájdem aspoň len raz?“

.....”
Jednou z hlavných vrstiev, ktoré výstavu definujú, je prístup ku konfrontácii diváka. Ten má prostredníctvom vystavenia jednotlivých dejových línií v horizontálnej polohe možnosť precítiť výstavu izolovane bez okolitých vizuálnych ruchov.

Výstavu môžete navštíviť odo dňa Hviezdoslavovho úmrtia 8. 11. (2021) až do dňa jeho narodenia 2. 2. (2022) vo foyeri Národného osvetového centra v Dome umenia v Bratislave. Výstava bude uvedená aj na festivale Scénická žatva, ktorý bude na budúci rok oslavovať svoje 100. výročie, a určite ju uvidíte aj na niektorom budúcom Hviezdoslavovom Kubíne.

..... krása mu žiľlom, oltárom pravda, tymián kde lásky zažiha v dym o dobro prosiac... Ak ste ho stretli, viete kde je: ó, zľúčte ma s ním.“

Výstava Hľadá sa, hľadá sa... nie je ponurým povzdychnutím nad dobou, ale potrebou ukázať Hviezdoslava a zrkadlenie jeho podstaty v súťaži. Hviezdoslav sa tak stáva nielen básnikom, ale aj symbolom, v ktorom sa ukrýva časť našej kultúrnej identity. Nenechajte si ju ujsť...

Ked' obsah nájde svoju formu a forma interpretuje obsah, vzniká výstava

Výstava Hľadá sa, hľadá sa... je takouto interpretáciou na viacerých úrovniach. Hľadá súvislosti už od základu, od množstva použitého materiálu, ktorý postupne nadobúda svoj zmysel a dôležitosť postupným začlenením každého kúska do prezentovaného komplexu. Tisícny súčiastok, stovky úkonov, desiatky etáp, jedna téma. Inštalácia tiež reaguje na konkrétny priestor a dodáva nový mladý pohľad na možnosti prezentovania Hviezdoslavovho Kubína a vystupuje tak zo zaužívaných foriem školského a divadelného vizuálu. Pretavuje prvky architektúry a portálu Domu umenia do realizovaných výstavných konštrukcií, čím dostáva charakter site-specific inštalácie.

Jednou z hlavných vrstiev, ktoré výstavu definujú, je prístup ku konfrontácii diváka. Ten má prostredníctvom vystavenia jednotlivých dejových línií v horizontálnej polohe možnosť precítiť výstavu izolovane bez okolitých vizuálnych ruchov. Ostáva sám so sebou, s pohľadom upretým akoby do knihy. Nastavená intimita je podporená zjednotením prezentovaných médií – grafiky, videa a objektu – v jednotnej ploche. Zároveň je každý ostrov viacúrovňový a svojimi stupňami sleduje princíp súťaže i dôležitosti vystavených celkov.

V kontraste s kovovým ostrovom je plagátová stena, ktorá dvíha pohľad diváka a chronologicky a komplexne prezentuje vývoj identity a vizuálu Hviezdoslavovho Kubína. Všetky tieto hľadania sú reflexiou hľadania, ktoré samotný Hviezdoslavov Kubín má vo svojej misii už od počiatku. Ako celok ich spája emócia farby, v tomto prípade je to fialová ako citovo zafarbená poézia. •

DIDA

energia,
ktorá nás všetkých drží
pri živote

Divadelné predstavenie Slúžky,
autor Jean Genet,
réžia Dragan Karlečik, KOKRAM, Kovačica.

Festival Divadelné inscenácie dolnozemskej autorov (DIDA) oslavoval pred tromi rokmi štvrtstoročnicu. Podujatie je vo Vojvodine (Srbsko) známe tým, že za svoj hlavný cieľ si kladie prezentáciu diel dolnozemskej autorov (patria sem aj autori zo Slovenska). Chce tak podnietiť nielen dramatickú tvorbu na Dolnej zemi, ale aj jej inscenovateľnosť na divadelných javiskách.

KATARÍNA MIŠÍKOVÁ HITZINGEROVÁ • FOTO | Tiana Kolárová

„**Tohto roku dominovali na pivnických divadelných doskách Kysáchania s obidvomi predstaveniami.**

1. Jozef Chréek a Ján Kmeťko boli výraznými hereckými talentmi vo Vojvodine, získali nespočetné množstvo ocenení za herecké výkony (J. Kmeťko aj za režijné) a úzko spolupracovali aj s profesionálnymi divadlami. Náhle umreli v lete 2021.

Festival DIDA organizuje Divadlo Janka Čemana v Pivnici a víťaz hostuje rok nato na Palárikovej Rakovej, s ktorou má divadlo podpísané memorandum o spolupráci. DIDA je dôvod, že mnohé menšie prostredia pripravujú divadelné predstavenia. „V pravidlách nášho festivalu sa uvádza, že termín nášho festivalu je posledný marcový a prvý aprílový víkend, ale tohto roku bol v netradičnom termíne a po prestávke dlhšej rok a pol. Tesne pred samým začiatkom festivalu v marci 2020 všetko zastavil koronavírus, tak sme aj my museli zrušiť DIDA. Keď sme sa znovu na začiatku roku 2021 rozprávali o tom, kedy a ako zorganizovať 26. ročník festivalu, oslovili sme kamarátov z divadelných súborov, aby sme sa dozvedeli, či niečo nové chystajú, kedy plánujú premiéry, a podľa toho sme sa rozhodli, že festival budeme organizovať v jesennom termíne. Okrem termínu je tohtoročný festival iný pre mnoho protipandemických opatrení, ktoré museli všetci dodržiavať,“ hovorí Andrea Mernjik Šimon, predsedníčka organizačného výboru DIDA. Napriek tomu, že všetci sú zvyknutí na jarný termín konania festivalu, ktorý úzko súvisí so životom obyvateľstva (väčšina Pivničanov sa zaoberá poľnohospodárstvom a v jesennom termíne prebiehajú finálne práce na poli) aj s lokalizáciou divadla samotného (v areáli divadla sa nachádza silo), sa festival konal za sprievodu hukotu traktorov a kamiónov 28. – 31. októbra.

Ceny s novými názvami

Na tohtoročnom festivale DIDA mohli návštevníci vidieť šesť divadelných predstavení a štyri sprievodné akcie. Tie hodnotila odborná porota v zložení Zuzana Tárnociová, doc. Dr. Zuzana Týrová a Vladimír Valentík. Hlavné ocenenia budú mať od tohto ročníka festivalu DIDA nové pomenovanie. Prvá cena za

herecký výkon bude niesť meno Jozefa Chréeka, ktorý celé jedno štvrtstoročie svojimi hereckými bravúrami nadchýnal obecenstvo. Okrem toho aj cena za najúspešnejšie predstavenie slovenského autora dostáva iný názov, a to Cena Jána Kmeťka! „Práve on bol iniciátorom výmeny víťazných predstavení a podpisovateľom memoranda o spolupráci, platného už viac ako jedno desaťročie. Okrem skutočností, že režíroval a herecké postavy stvárňoval vo viac ako tretine celkového repertoáru nášho divadla, osobnými snahami sa pričínal aj o dobré meno festivalu DIDA,“ píše sa v bulletine.

Barč-Ivan, ale aj Ionesco

Na tohtoročnom festivale DIDA súťažne vystúpili nasledujúce súbory: ochotnícke divadlo KC Kysáč s detským predstavením Bozky autora a režiséra Jána Privizera, detský divadelný súbor zo Základnej školy Janka Čmelíka v Starej Pazove s inscenáciou Cesta k šťastiu (autor Ján Uličiansky), réžia Ivan Ječmen a Alexander Materák, divadelný súbor SKC Pavla Jozefa Šafárika z Nového Sadu s inscenáciou Predposledný súd autora Vlada Móresa v réžii Rastislava Zorňana a posledná víťazná inscenácia Dvaja autora Júliusa Barča-Ivana v réžii Jána Privizera z ochotníckeho divadla KC Kysáč. Keďže DIDA nemá kategórie a delí sa len na profesionálnu a ochotnícku scénu, súťažia všetky súbory len v jednej kategórii. Ak si súbor nevyberie slovenského autora na inscenovanie, nespíňa tak kritériá súťažného charakteru, ale môže vystúpiť ako hosťujúci súbor. Práve medzi nesúťažné patrili Divadlo VHV Petrovec s inscenáciou Tak sa to vraví (Eugène Ionesco) v réžii Maríny Dýrovej a divadelný súbor KOKRAM z Kovačice so Slúžkami (Jean Genet) v réžii Dragana Karlečika. Súčasťou festivalu je aj vystúpenie profesionálneho súboru z Vojvodiny.

Tento rok sa na pivnických doskách prezentovalo Slovenské vojvodinské divadlo z Báčskeho Petrovca s inscenáciou Profesionál (Dušan Kovačević) pod režijnou taktovkou Richarda Sanitru a Jána Chalupku.

O najkrajší plagát

Festival každý rok dopĺňajú sprievodné podujatia rôzneho formátu, ktoré Divadlo Janka Čemana organizuje od roku 1998. Sú to rôzne výstavy výtvarných prác lokálnych výtvarných umelcov, výstavy divadelnej fotografie, panelové výstavy, literárne večierky, premietanie dokumentárnych filmov a podobne. „Jedno z týchto podujatí je aj výstava plagátov z predstavení, ktoré boli súčasťou programu festivalu, ktorú sme tohto roku organizovali štvrtýkrát. Výstava je súťažného charakteru a komisia udeľuje väčšinou jednu cenu za najkreatívnejší alebo najkrajší plagát,“ hovorí Andrea Mernjik Šimon. Cieľom tohto sprievodného podujatia je motivovať tých, ktorí sa zaoberajú výtvarným umením, dizajnom a svojím talentom a tvorivosťou spetrovali prácu lokálnych divadelných súborov vo svojom prostredí. Diváci mali možnosť okrem výstavy plagátov predstavení vidieť panelovú výstavu 25 rokov festivalu DIDA, výstavu fotografií autorov Filipa a Michala Lašútovcov a spomienkový večierok venovaný profesorovi Dr. Jozefovi Valihorovi (1946 – 2020). „Všetci, ktorí sa zaoberajú divadlom, vedia, že urobiť kvalitné predstavenie možno, aj keď je len jeden herec, dobrý režisér a nápomocní milovníci divadla. U nás je už čoraz menej ľudí hovoriacich po slovensky. Ale vôľa hrať divadlo je ešte stále silná. Odborníci zo Slovenska, ktorí sem chodievali a snažili sa robiť semináre, školenia (napríklad Ľubo Majera) a radi pomáhali ochotníkom, prispeli k tomu, že je divadelná tvorba na Dolnej zemi aj naďalej kvalitná. A je to aj potreba dolnozemských Slovákov. Potreba duchovnej kultúry,“ zdôrazňuje porota.

Kto získal ocenenia?

Tohto roku dominovali na pivnických divadelných doskách Kysáčania s obidvomi predstaveniami. Ján Privizer dostal cenu za nový inscenovaný text dolnozemského autora, ako i Cenu Elenky Hložanovej (udeľuje sa za najúspešnejší autorský text alebo dramatizáciu pre detské divadlo). „Vo vojvodinskej slovenskej enkláve sa musí bojovať o každé decko. Je nás menej a takisto detí. Ostatné aktivity vábajú k sebe, preto je každé dieťa infikované divadelným vírusom,“ hovorí o práci s deťmi režisér Ján Privizer. „Posledné roky cenu za nový inscenovaný text získavajú účastníci seminára Píšeš, píšem... Mnohí tu majú talent, ale potrebujú smernice, ako písať. Nie je dôležité mať iba nápad.

Festival sprevádzala aj panelová výstava pri príležitosti 25. výročia jeho vzniku.

Vítazná inscenácia na DIDA 2021 Dvaja od Júliusa Barča-Ivana, réžia Ján Privizer, z Ochotníckeho divadla KC Kysáč.

Potrebné je ten nápad správne dať na papier,“ hovorí porotkyňa Zuzana Týrová. Cenu Janka Čemana, ktorá sa dáva súboru, ktorý svojou inscenáciou podá najautentickejší obraz zo života dolnozemských Slovákov, tohto roku porota neudelila, rozdala však niekoľko hereckých ocenení. Tretia cena za herecký výkon patrí Jane Čížmanskej za stvárnenie úlohy Hany v predstavení Bozky a Martine Benkovej za stvárnenie úlohy Júlie v predstavení Predposledný súd. Druhú cenu si zaslúžil Kristian Križan za stvárnenie postavy Maura a Cenu Jozefa Chrčka získal Branislav Čeman za stvárnenie postavy Augusta, obaja v predstavení Dvaja. Cena Jána Kmeťka za najúspešnejšie predstavenie slovenského autora, ktoré festival DIDA predstaví na Palárikovej Rakovej, ide do rúk Ochotníckeho divadla KC Kysáč za predstavenie Dvaja. „Usiloval som sa vo svojom čítaní textu Dvaja odhaliť text a dostať sa k príbehu neopätovanej lásky a putu závislosti postáv od seba navzájom,“ konštatuje Privizer. „Od posledného festivalu DIDA prešlo presne 470 dní. A bolo to ťažké obdobie pre nás všetkých. Pre hercov, pre publikum a milovníkov divadla. Lebo je to energia, ktorá nás všetkých drží nažive, dáva nám silu obstáť, aj keď sme unavení alebo keď sa nám na iných poliach nedarí,“ skonštatovala porota. •

”

Mnohí tu majú talent, ale potrebujú smernice, ako písať. Nie je dôležité mať iba nápad. Potrebné je ten nápad správne dať na papier.

2. Elenka Hložanová bola pedagogičkou, dramatičkou a divadelnou režisérkou, dlhodobou účastníčkou seminára Píšeš? Píšem! pochádzajúcou z Pivnice a Báčskej Palanky, ktorá ovplyvnila divadelné dianie na Dolnej zemi. Náhle umrela v roku 2016.

A čo festivaly?

Ak by sme tvrdili, že posledné dve pandemické sezóny nám umožnili upriamiť oficiálne pozornosť na poslanie, formu a zmysel súťaží a festivalov, nebola by to celkom pravda. Väčšinu času a energie sme museli venovať samotnej záchrane týchto podujatí a často sme ich preformátovali do online sveta. Rozhodli sme sa preto aspoň začať nutnú debatu na tému, „čo s festivalmi dnes a zajtra“, a anketovo sme oslovili odborníkov a odborníčky z rôznych oblastí.

Názory vybral a zoradil | JAKUB MOLNÁR

1

Majú dnes v amatérskom divadle zmysel súťaže, prehliadky a festivaly?

2

Stretli ste sa s limitmi či už z vlastných skúseností, alebo z pozorovania (v organizácii, v prihlasovaní, v dramaturgii, v práci s publikom atď.)?

3

Aký divadelný festival a čím vás kedy vôbec oslovil a aký by bol váš ideálny model tohto podujatia?

1. Majú a z viacerých dôvodov: nutnosť spätnej väzby, interakcia, socializácia, inšpirácia, vzdelávanie, kritické myslenie, objektivita, upevňovanie väzieb, možnosť posunúť sa, hľadať a nachádzať.

2. S limitmi som sa stretla, ale ako hovorí pravidlo, „aj organizátor je len človek“, po úspešnej komunikácii a prebratí si za a proti sa dá s ľahkosťou na všetko zabudnúť. Každý festival či prehliadka bojuje s „marketingovým diablom“. Medializácia takýchto podujatí, aby zaujali nielen divadelníkov, ale aby divadelníci mali viac divákov a získali tak neodbornú spätnú väzbu, spolu s dramaturgiou festivalov sú mágiou, pretože ochotník si vyberá podľa vlastných podmienok bez možnosti „ziskuchtivosti“. Čiže čo sa urodilo, to sa prezentuje. Na Slovensku máme festivaly zamerané na dedinskú tvorbu, na ženu v hlavnej akcii (aj keď sa na tento festival už berie všetko), monodramatickú (aj keď monodráma je na ochotníckej scéne málo alebo žiadna nová) a ďalšie. V každom prípade v rovnici dobrý organizátor a dobrý porotca rovná sa len a len spokojný ochotník.

3. Každý divadelný festival na Slovensku je jedinečný a má svoje plusy a mínusy. Bábkarská Bystrica v Banskej Bystrici ponúka z každého rožku trošku a aj zahraničných profesionálnych divadelníkov. Jej limitom je malá kapacita. Scénická žatva je meta pre ochotníckych divadelníkov, ktorej chýba väčšia medializácia a širšie oslovenie a komunikácia s ochotníckymi súbormi (motivovať ich na workshopy, získať kontakty, odporučiť im niekoho na linke 24/7 pre divadelnú injekciu, naučiť ich, ako byť k svojej robote objektivní a nevnímať rozbor ako cestu ku gilotine...), Gorazdov Močenok potrebuje inovovať vo viacerých sférach a zachovať si svoju duchovnú podstatu. Ale je tu aj Zlatá priadka, moja srdcovka, ktorá sa z roka na rok zlepšuje, jej protipól v tvorbe Divadlo a deti v Rimavskej Sobote, ktorý dúfam vstane z popola ako fénix. A je nevyhnutné udržať Fedim, pretože ten kultivuje ďalšiu generáciu ochotníkov. Ideál neexistuje. A chvalabohu, že nie.

• Katarína Mišíková Hitzingerová, dramatička, porotkyňa, režisérka

1. Práve dnes naberajú všetky živé divadelné stretnutia na obrovskom význame. V časoch, keď nielen pre pandémie prebieha naša komunikácia vo veľkej časti online, je živé stretnutie vzácnym darom. Takýmto darom je každá jedna prehliadka, komunitný či medzinárodný festival. Každý z nás určite vníma obrovskú radosť, keď stretne svojich kamarátov či kolegov na festivale, s ktorými môže spoločne divadlo v akejkol'vek jeho podobe vidieť, cítiť jeho vôňu, nechať sa ním uniesť či provokovať... Na Slovensku máme obrovský podklad a to sú divadelné prehliadky na regionálnych, ale aj celoštátnych úrovniach. Nie vo všetkých krajinách existuje takýto systém, ktorý umožňuje divadelným súborom sa nielen prezentovať, ale získavať vzácne nové poznatky zo seminárov, z workshopov či pozorovaním kolegov. Často sa mi vynára v hlave otázka: „Vidíme my vôbec ten poklad?“

2. Niekedy mám pocit, že ani súbory a dokonca často ani samotní organizátori nevnímajú, že taká divadelná prehliadka je vzácna a nevšedná vec. Osobne mám rôzne skúsenosti, príjemné, prekvapujúce, smutné. Mnohí organizátori prehliadok si často len plnia svoje povinné jazdy v zmysle „veď aby čosi bolo a takto to stačí“. Ide o chybu v systéme, v jednotlivcovi, ale aj v zodpovedných. Na druhej strane existujú chvíle krásne. Vtedy sa tešia všetci zo zmysluplnej práce, plnohodnotných stretnutí a naplnených momentov a ja som hrdý na všetkých, ktorí dokážu, často za náročných podmienok, tento náš poklad opatrovať a rozvíjať.

3. Zaľúbil som sa do Festivalu amatérskeho divadla (FAD) v Nitre. Je to v podstate malý-veľký komunitný festival, kde je nesmierne príjemná tvorivá atmosféra. Nemám rád ideálne veci. Festival je ako živý organizmus, ktorý sa vyvíja a rastie a také by mali byť aj všetky festivaly a prehliadky. S chuťou rozvíjať sa a skúšať aj nové a nepoznané.

... **Ján Hyža,**
divadelný herec, pedagóg,
porotca

1. Festivaly, prehliadky a súťaže sú neoddeliteľnou súčasťou našej kultúry, nejde o nijaký nový fenomén, poznáme ich od čias antického Grécka. Festivalová kultúra nepochybne prispieva k formovaniu a potvrdzovaniu príslušnosti k danej komunite, v tomto ohľade je nenahraditeľná. Zásadným spôsobom tiež prispieva k formovaniu scény profesionálneho, ako aj neprofesionálneho divadla, ktorá má tendenciu bez vzájomnej konfrontácie stagnovať. V neprofesionálnom divadle majú prehliadky výnimočné postavenie, pretože majú potenciál dodať všetkým zúčastneným sebedôvera ďalej rásť a tešiť sa zo spoločnej tvorby.

2. Problémov pri organizácii podujatí existuje obrovské množstvo, pričom nové neprestávajú pribúdať. V súčasnosti je pre všetky festivaly najväčšou výzvou, aby sa vyrovnali s environmentálnymi témami, pred ktorými si nemožno zatvárať oči. Tak ako iné oblasti, aj festivalová kultúra musí byť ekologickejšia a udržateľnejšia, inak nebude mať budúcnosť.

3. Vzhľadom na to, že zastupujem inštitúciu, ktorá podporuje prevažnú väčšinu slovenských divadelných podujatí, nebudem uvádzať žiaden konkrétny festival či prehliadku. Spokojní organizátori, účinkujúci, ale aj diváci sa dajú pokladať za dobrý základ akéhokoľvek kvalitného podujatia. Vždy ma poteší, ak vidím, že festival má silnú

podporu komunity, ktorá ho poháňa k tomu, aby sa udržoval v dobrej kondícii a vylepšoval sa. Samozrejme, univerzálny ideálny model neexistuje, hoci určite platí, že najlepší je taký festival, na ktorý sa všetci zúčastnení tešia hneď na druhý deň po jeho skončení.

... **Jozef Kovalčík,**
riaditeľ Fondu na podporu umenia

1. Divadelné festivaly sú veľmi dôležité práve vtedy, keď nie sú len prehliadkou či súťažou pozvaných produkcií. Vždy, keď sa zúčastním na takýchto prehliadkach, mám pocit, že je to priestor akéhosi výstavníka, prezentácie a reflexie toho, čo posledný rok na profesionálnej či amatérskej scéne vzniklo. Divadelný festival môže znamenať omnoho viac. Môže byť v čo najväčšej miere bez javiska a vo verejnom priestore, kde sa najjednoduchšie stiera hranica medzi divadlom a realitou, medzi poéziou a občianskym aktivizmom, medzi performantom a divákom, medzi profesionálmi a amatérmi. Môže to byť priestor, kde vznikne medzi účastníkmi a náhodnými okoloidúcimi dialóg, ktorý by za normálnych okolností nevznikol. Priestor na interaktivitu, aktivizáciu obyvateľov, participáciu. Priestor, v ktorom sa môže odohrávať pozitívna spoločenská zmena a v ktorom sa prakticky demonštruje návrh pozitívnej transformácie spoločnosti.

2. Spomínané prehliadky a súťaže často vedú k tomu, že sa stretne širšia divadelná spoločnosť, ale len málo lokálnych ľudí z mesta, v ktorom sa takýto festival odohráva. Mám pocit, že rozdelenie na profesionálne a amatérske prehliadky je limitujúce z toho hľadiska, že mnoho umeleckých diel dnes už vzniká zapojením rôznorodých ľudí, čo sa týka profesie a skúsenosti s divadlom. Sama účinkujem v jednom takomto predstavení, ktoré prešlo celou postupovou prehliadkou. Zarazilo ma, že sme od organizácie Jiráskovho Hronova získali požiadavku, aby sme hodinovú performanciu odohrali v rámci dvoch dní 8-krát, pričom jedinou odmenou nám bol obedár s rezňom. Mój muž pritom viac ako tri dni nepracoval a staral sa o malé dieťa, aby som mohla hrať na festivale zadarmo. Vzniká tu teda otázka etiky voči financovaniu práce účastníkov v rámci amatérskych prehliadok. A či súčasné nastavenie potom neeliminuje vek a sociálnu pestrosť divadelníkov v amatérskom prostredí.

3. Z festivalov na Slovensku ma oslovil Kiösk – festival nového slovenského divadla a tanca, ale i tam dominuje prehliadka divadelných produkcií a účasť divadelne skúsených divákov. Mám však radosť, že organizujú i participatívne projekty na základe otvorených výziev a časti programu sa odohrávajú vo verejnom priestore. Taktiež je tam dramaturgicky silný offprogram. Ideálny model by bol nájst' kl'úč, ako podporiť v rámci festivalu dialóg medzi doterajším publikom a lokálnymi ľuďmi a ako im dať viac priestoru zapojiť sa do procesu tvorby či do performancií v rámci ich priebehu. Sama tieto stratégie skúšam v rámci festivalu UM UM posledných 10 rokov. Festival sa posledným ročníkom z ekonomických dôvodov natrvalo skončil, ale pokračujem ešte v projekte série workshopov eKolaboratórium, ktoré prepájajú umenie a ekológiu, profesionálnych umelcov a komunitu na spoločnej tvorbe umeleckých výstupov, ako i na tvorbe verejnej komunitnej klimatickej záhrady, v ktorej sa tieto workshopy a výstupy odohrávajú.

... **Marika Smreková,**
divadelná režisérka a organizátorka festivalu UM UM

1. Divadelné festivaly okrem funkcie stretnutia vždy disponujú nejakou súťažou (t. j. snahou súperiť aj v prípade nesúťažnej prehliadky). Ide o túžbu zažívať z vlastného vystúpenia reálnu satisfakciu, prezentovať sa a konfrontovať navzájom. Súťažná postupová prehliadka skrýva v sebe agón, implicitný už z najstarších (archaických) variantov festivalov ako takých.

2. Existujú zaiste určité programové limity, ktoré si však určuje konkrétny festival. Tým sa aj festivaly líšia: programovou koncepciou ako stredobodom metodickéj (kurátorskej) prezieravosti. Ďalšou cennou skúsenosťou z diváckeho pozorovania je zistenie, že ak sa okolo festivalu nevytvorí komunita festivalového publika, resp. ak sa s ním cieľene nepracuje – zmení sa konkrétna prehliadka na stereotypný maratón divadelných pretekov.

3. Z dlhodobého hľadiska mi nesmierne zaimponoval Festival amatérskeho divadla (FAD) rôznych poetík a žánrov, ktorý je v organizačnej gescii Krajského osvetového strediska v Nitre. Stal sa z neho pestrý multizánrový festival divadla mladých, otvorený neraz novým formám experimentálneho (alternatívneho) divadla s medzinárodnou účasťou. Má unikátnu polohu v priľahlých Párovských Hájoch, čím sa pripodobňuje ku komunitným druhom festivalov so svojráznou programovou dramaturgiou, kompetentným metodickým prístupom s neodmysliteľnými odbornými diskusiami, dielňami, výstavami a osobitou atmosférou umeleckej inšpirácie kdesi na vidieckej prímestskej periférii, separátne od krajského mesta (reportáž z festivalu prinášame na strane 8, pozn. redakcie).

... **Miroslav Ballay,**
divadelný kritik, teatrológ,
viceprezident Akadémie divadelných tvorcov

1. Majú a obrovský! Sú to jediné miesta, ktoré slúžia amatérskym divadelníkom na vzájomnú konfrontáciu, porovnanie, inšpiráciu a motiváciu. Konajú sa na nich nenahraditeľné vzdelávacie podujatia, ktorými sú aj samotné odborné hodnotenia inscenácií. Taktiež sa na nich divadelníci stretávajú, spoznávajú, vytvárajú sa vzájomné priateľstvá – slovenské amatérske divadelné hnutie je silné a úspešné hlavne preto, že si uchovalo systém postupových súťaží a prehliadok!

2. Za tých viac ako 40 rokov som navštívil stovky rôznych festivalov, prehliadok a súťaží a je viac ako jasné, že sa sem-tam stane, že nejaký festival sa borí s nedostatkom financií, nepriazňou vplyvných ľudí v meste či na dedine, s nedostatkami v úrovni organizácie. Ale klady oveľa prevyšujú limity či prípadné nedostatky. V čase, keď sme svedkami dehumanizácie spoločnosti na všetkých jej úrovniach a vo všetkých jej oblastiach, považujem každý festival, ktorý sa uskutoční, za zázrak a malú nádej do budúcnosti, že náš národ úplne neosprostie a že sa nestane nekultúrnym a necitlivým stádom.

3. Za ideálny model považujem festival u našich západných susedov – je to Jiráskův Hronov v Českej republike, tamojšia obdoba našej Scénickej žatvy. Vďaka tomu, že podujatie vzniklo takmer pred sto rokmi ako oslavy tamojších ľudí na počesť

Aloisa Jiráska, dodnes je to festival, ktorým žije celé mestečko. Zachoval si svojský kolorit, atmosféru. Odohráva sa v nádhernom prostredí a hlavne – prichádza tam každý rok takmer tisíc návštevníkov stráviť dovolenku, vďaka čomu bývajú všetky predstavenia dvakrát vypredané! Navyše organizujú približne 10 až 15 dielní pre viac ako 200 frekventantov! Spomedzi ďalších festivalov by som, samozrejme, vyzdvihol medzinárodný Mondial du Théâtre v Monaku, ktorý sa koná raz za štyri roky, a takisto výborne zorganizovaný festival v nemeckom Paderborne. Inšpiráciu by sme si mohli zobrať aj z festivalu v Girone v Španielsku či v kanadskom Mont Laurier.

... **Jozef Krasula,**
divadelný režisér,
prezident Slovenského strediska AITA/IATA

1. Veľa ľudí hovorí, že v umení sa súťažiť nemá. Sama sa prikláňam skôr k festivalom a prehliadkam, na ktorých sa určí laureát. Z mojich skúseností a postrehov pri súťažiach amatérskeho divadla rivalita medzi súbormi existuje a súbory, ktoré sa v súťažiach neumiestňujú, prípadne nepostúpia do ďalšieho kola, sú demotivované a prestanú sa na súťažiach zúčastňovať. Zväčša ide o tie, ktorým chýba vzdelanie v oblasti divadelnej práce a často tvoria intuitívne. V každom prípade konfrontácia, nadväzovanie vzťahov, vzájomná inšpirácia a odborná reakcia sú pre všetky divadelné súbory dôležité.

2. Zorganizovať prehliadku amatérskeho divadla, aby z nej vznikol renomovaný festival so všetkým, čo k tomu patrí, by malo podľa môjho názoru zahŕňať nielen divadelné predstavenia a rozborové semináre s porotou, ale aj workshopy, sprievodný program a inšpiratívne vystúpenie hosťovského divadelného súboru. Rozpočet na tieto prehliadky pokrýva naozaj len náklady spojené s nevyhnutnými potrebami, ako sú doprava, strava, honoráre pre porotu a základná propagácia. Festival by mal byť oslavou kultúry a umenia a bolo by ideálne, ak by sa na ňom zúčastňovali všetci jeho účastníci od začiatku do konca. Prežijú spolu niekoľko dní, načerpajú skúsenosti, zážitky a vytvoria si nové priateľstvá. Existujú festivaly, ktoré na tomto princípe fungujú. Na nižších úrovniach sa tento stav, žiaľ, málokedy podarí dosiahnuť. Súbory prichádzajú, vystúpia a odchádzajú. Málokto si z vlastných zdrojov zaplatí ubytovanie a v súčasnosti, bohužiaľ, chýba aj čas. V lepšom prípade cezpoľné súbory vystupujú ako posledné, a tak ostávajú do konca. Ďalším problémom býva zabezpečenie publika, zvlášť v momentálnej situácii. Kvalitných a inšpiratívnych divadiel a inscenácií je aj v rámci amatérskeho divadla veľa a je mi ľúto, že široká verejnosť neocení možnosť za symbolické vstupné dopriať si takýto kultúrny zážitok.

3. Oslovili ma Scénická žatva a Dotyky a spojenia, oba v Martine a oba svojou atmosférou a množstvom rôznorodých aktivít, pričom mi dávajú pocit, že nimi žije celé mesto a že nielen ja, ale všetci zúčastnení sme súčasťou jedného celku – oslavy divadla a umenia vôbec.

... **Magdaléna Hianiková,**
RKC v Prievidzi

„Tá, čo bude budúci rok stará...“

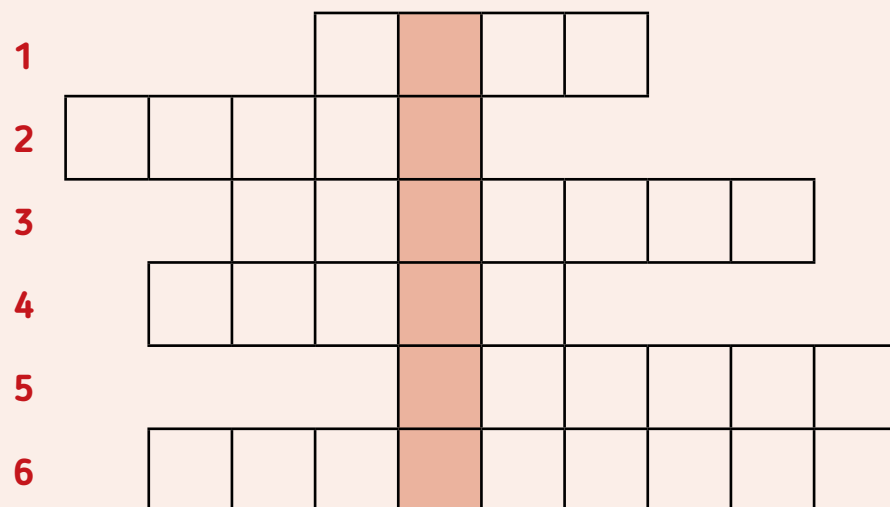
K	O	S	T	O	L	Ž	M
A	S	I	O	A	O	K	O
R	T	T	P	O	Ď	T	L
O	R	O	S	E	N	É	I
K	I	O	N	I	K	L	É
A	H	Y	E	N	A	A	R
R	O	K	H	N	E	V	V
A	M	I	K	U	L	Á	Š

Slová ukryté v osemsmerovke:

HNEV, HYENA, KAR, KINO, KOSTOL, LAVÁ, LOĎ, MIKULÁŠ, MOLIER, OKO, OROSENÉ, OSTRIHOM, POĎ, RAK, ROK, SITO, SNEH, TITO, TOP

Kto alebo čo obýva celú Holarktídu?

1. Haring (angl. herring)
2. Odpoveď z osemsmerovky
3. Nadávka zlému, lenivému alebo špinavému človeku
4. Hovorí sa, že v Tisovci nie je nič iné okrem tohto...
5. Ak je to o zvieratách, nechcem to! Ak je to o ľuďoch, beriem to!
6. Legendárny ostrov s vyspelou kultúrou alebo Mekyho odrhovačka

SÚŤAŽ

Osemsmerovku a tajničku vytvoril
Matej FeldbauerSprávne odpovede zasielajte do 21. 2. 2022
na e-mailovú adresu jakub.molnar@nocka.sk.
Výzrebovaný výherca získa jeden z knižných tipov kníhkupectva Artforum.

Artforum odporúča

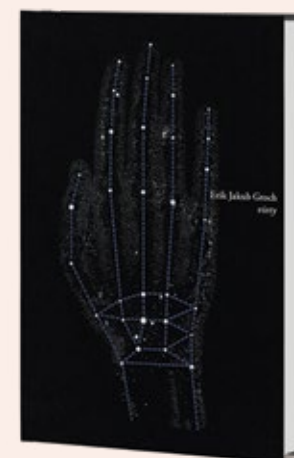
Peter Gärtner, Ďuro Balogh
Radostná správa – Komiksový príbeh
Lasicu a Satinského
Monokel, 2021, 120 s.

Radostná správa je druhá a zároveň posledná autorská hra, ktorú stihli Lasica so Satinským uviesť koncom 60. rokov v bratislavskom Divadle na korze. S nastupujúcou normalizáciou prišiel zákaz, nútený odchod z divadla či snaha vymazať dvojicu z archívov a najmä z pamäti ľudí. O tom, že sa napokon podaril pravý opak, svedčí aj tento komiksový príbeh, ktorý mapuje zrod, začiatky a vrcholné tvorivé roky Lasicu a Satinského v časoch, ktoré humoru veľmi nepriali.

Erik Jakub Groch
Viety
Skalná ruža, 2021, 80 s.

Od zrna mikrokozmu k osudovým hviezdám a svitu na lesnej čistine, od fundamentálnych častíc ku kráse a osobitostiam približného pohľadu – od červene k šípke, od siete k brečtanu –, od možných časov k vnútornému času prvej a poslednej lásky. Počnúc mizanscénou v úvode knihy, na prvé čítanie takmer nezrozumiteľnou a neusporiadanou, až po pierko v závere zbierky, ktoré môže vnímavý čitateľ cítiť vo svojej dlani, autor nasleduje a básnicky rekonštruje prirodzený svet, Husserlov Lebenswelt, „svet nášho života“, smerujúci od prírodovedeckých abstrakcií, ktoré svet nepozorujú ľudskými očami, ale očami teórií, k pišťaniu hniezdnej dutiny, k utváraní miesta, kde je človek niekde doma.

Božena Slančíková-Timrava
Meno mám zo studničky
Slovart, 2021, 200 s.

Pseudonym Timrava si autorka – predstaviteľka slovenského realizmu – zvolila podľa oblúbenej studničky, pri ktorej sedávala a písala. Vo svojich dielach zachytala atmosféru života vidieckej spoločnosti, jej prízemné záujmy i chudobný myšlienkový svet. So sarkazmom zobrazila pomery v národne orientovanej slovenskej spoločnosti a kriticky opísala jej malomeštiacke neduhy. V tomto výbere sú texty: Ťapákovci, Skon Paľa Ročku, Za koho ísť, Márnosť všetko, hrdinovia a Bál. Knihu dopĺňajú ilustrácie výšivky výtvarníčky Ivany Šátokovej. Publikáciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

8/11/2021 ————— 2/02/2022

Výstava
k 100. výročiu úmrtia
P. O. Hviezdoslava

Národné
osvetové
centrum

Hľadám
sa,
hľadám...